

קונטרס

מעדני כהן

תורת רפאל

בחצרות אלוקינו יפריחו

שאלות שנתבררו בימי מגיפת הקורונה

מאת רבינו הגאון

רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

יו"ל לרגל שמחת הישיבה הק'

"בית מדרש עליון"

לרגל השמחה השרויה

בבית רבינו שליט"א

כ"ה סיון תש"פ

ניתן להשיג

ירושלים:

בני ברק:

מושפחת קופשיין

מושפחת קופשיין

רח' פתח תקוה 3 א'

רח' האדמו"ר מקוצק 5

02-5023303

03-5743874

נדפס על נייר שאין בו חשש חילול שבת

תשית לראשו עטרת פז

ברכה מיוחדת שלוחה להאי גברא רבא ויקירא
המתאבק בעפר רגלי חכמים מוקיר רבנן ודחיל רבנן
ואיהו גופיה צורבא מרבנן ה"ה

הרב ר' **שלמה כאסכי** שליט"א

ממכסיקו סיטי

העומד לימין רבינו במסירות מופלאה עד אין קץ
אשר נדב רוחו הוצאות הקונטרס להוצאתו לאור עולם
ברכתינו שלוחה בזה שיצליח מאד בכל מעשה ידיו
וברכת ד' תשרה באהלו כל הימים

ויזכה שיהיו בניו ובנותיו כולם יראים ושלמים
עוסקים בתורה ובמצוות כל ימיהם
מתוך בריות גופא ונהורא מעליא

המברכים מקרב לב

תלמידי רבינו שליט"א

לזכרון עולם בהיכל ה'

לעילוי נשמת

החסיד שבכהונה הגאון הגדול

רבי משה פינחס

בהגה"צ ר' צבי הירש הכהן זללה"ה קופשיץ

רב דקהילת "חניכי הישיבות – רוממה"
ור"מ ישיבת "קול יעקב"

עמל בתורת ה' כל ימיו ודבק במצוותיו מתוך שמחה עצומה

הרביץ תורה ומוסר רבות בשנים והעמיד תלמידים הרבה

קידם את כל האדם בסבר פנים יפות ובנפש חפצה

שפך שיחו לפני יוצרו כבן המתחטא לפני אביו

ועורר לבבות בני ישראל לאביהם שבשמים

קידש שם- שמים בכל הליכותיו ונועם מידותיו הנאצלות

עלה בסערה השמימה ביומא דהילולא רבה

י"ח אייר – ל"ג בעומר תשס"ד

תהא נשמתו צרורה בערור החיים

פתח דבר

"כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבקות הוא" (מלאכי ב, ז). אמרו חז"ל, "אם דומה הרב למלאך ה' צבקות יבקשו תורה מפיהו" (חגיגה טו, ב) למדים אנו כי דרך הקבלה מרב בתורה אינה כמו בכל החכמות, כי בשאר חכמות אין צורך אלא שיהא המלמד בקי בחכמה הנדרשת, מה שאין כן בתורה שצריך שיהא הרב דומה למלאך ה', עד שתהא התורה חלק ממציאותו ממש.

ישמחו החכמים ויגילו הנבונים בהופעתו על שולחן מלכים של הקובץ הנכבד מעדני כהן הנקרא בשם "בחצרות אלוֹקינו יפריחו" המצטרף אל קודמיו הכוללים שיעורים ותשובות בהלכה מגופת צוף אמריו של רבינו הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א, ועתה נאספו לפונדק אחד מקבץ שיעורים נפלאים אשר נאמרו בצוק העיתים בתקופת מגפת הקורונה בשיעורים שנאמרו דרך הטלפון בישיבה הקדושה ובבית המדרש חניכי הישיבות רוממה ובישיבת דעת משה כדרך המסורה לנו מרבותינו בברור כל הלכה במקורה בדרכי העיון בעריבות ובמתקן שפתים, וכן נדפסו בקונטרס זה כמה דברי אגדה נפלאים אשר נאמרו בזמנים הקשים שגורשנו מבית ד' אלוֹקינו דרך הטלפון לקהלת חניכי הישיבות רוממה, לבני הישיבה בית מדרש עליון, לאברכים בני הקהלה המתגוררים במגנססטר, לאברכים בני הישיבות בארץ ישראל המתגוררים בליקווד, שנאמרו במתיקות ובעריבות במתקן שפתים.

וכן הוספנו פנינים יקרים מגדולי ישראל, אשר כשמשם כן הוא יקרים מפנינים ומתוקים מדבש ונופת צופים בכמה ענינים שונים.

ובעידן חדוותא אמרנו להביא ברכה בפני תופשי התורה הצמאים לדבר ה' זו הלכה ממשנתו של מו"ר, כאשר עת שמחה היא לנו בני הישיבה ביום שמחתו של מורינו ורבינו שליט"א, עם כניסת בת רבינו שליט"א בברית הנישואין, עם הרב זאב רובינשטיין שליט"א מבחירי ומצויני ישיבת פוניבז' בן הרב הגאון ר' אברהם רובינשטיין שליט"א, ממעמידי ומקימי התורה והמצוה בעיר התורה בני ברק, ראש כולל נחלת משה ענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל.

חבלים נפלו לנו בנעימים אף נחלת שפרה עלינו אשר זכינו להסתופף בצל האילן הגדול ישיבת בית מדרש עליון, הבאר אשר ממנה ישקו העדרים, בה מרוויים אנו צמאוננו מתורתם של רבותינו גדולי התורה בראשות רבינו ראש הישיבה הגאון הגדול רבי ירחמיאל אונגריר שליט"א, אשר מיישר ארחותינו בנתיבות התורה והיראה ומשקיע בנו את מיטב כוחותיו במסירות נפש להעמידנו בקרן אורה של תורה על דרך המסורה מרבותינו גדולי ומצוקי ארץ זי"ע, יזכהו השי"ת לראות בהמשך פריחת ממלכת הישיבה בהנחלת התורה לאורך ימים ושנים מתוך בריות גופא ונהורא מעליא.

חמרא למרא וטיבותא לשקיא ישא ברכה הבחור החשוב והמופלא חיים פילד נ"י שטרח ועמל רבות על עריכת הקונטרס וגם העיר הרבה הערות נפלאות ומחכימות שנכתבו בתוך הספר.

וחמרא וטיבותא לשקיא להבחור החשוב והמופלא שמואל הוכוולד נ"י שטרח וכתב את כל הגליונות מעדני כהן שיצא לאור בשנה האחרונה וגם בצוק העיתים לא שקט מלהוציא את הגליונות לאור עולם וכתב הכל באופן מופלא ביותר ולולא טרחתו ויגעתו לא היו יוצאים הדברים לאור עולם, ואתם עמם הני תלמידי רבינו שליט"א אשר עמלו ויגעו בכתיבת ועריכת השיעורים, הלא הוא הבה"ח הנפלא המסור בלב ונפש להוציא לאור עולם הכתבים הנפלאים יוסף בקשי נ"י וגם האברך הרב המופלא ר' שמועון עזריה שלזינגר נ"ו, שגם עמל הרבה בכתיבת ועריכת הדברי תורה, וכן הבה"ח אברהם יונה גלוסקין נ"י שבכל שבוע עבר על הגליונות והאיר הערותיו המחכימות, ואתם עמם כל שאר העוזרים והמסייעים איש על מחנהו ואיש על דגלו, ימלא ה' כל משאלות לבם לטובה ולברכה רוב הצלחה בתורה ויראת שמים בכל אשר יפנו.

ברכתנו נשגב קמיה רבינו הגאון שליט"א כברכת רב יצחק לרב נחמן אילן אילן במה אברך פירותיך מתוקין וצלך נאה אמת המים עוברת תחתך אלא יהי רצון שכל נטיעות שנוטעים ממך יהיו כמותך, יזכה רבינו יחד עם מנב"ת הרבנית שתחי' לרוות נחת דקדושה מכל יוצאי חלציו, וימשיך במסירת התורה לתלמידים הגונים מתוך הרחבת הדעת שפע שמחה ונחת עד בלי די.

בכבוד ויקר

תלמידי רבינו שליט"א

תוכן העניינים

דברי תורה

פתיחה בגילוי כבוד מלכותו בימים אלו. א

בענין כמה הלכות בצירופים למניין עשרה

סימן א בעניין צירוף עשרה לדבר שבקדושה בראיית אלו את אלו. ג

יבואר שיטת הרשב"א דמהני צירוף רואים אלו את אלו לצרף לעשרה * יבואר דלא מהני רואין אלו את אלו ברואין אחד את השני והשני רואה השלישי * יבואר אם השו"ע ס"ל דרואין אלו את אלו מצטרפים לעשרה * יבואר מש"כ הרמ"א דגגין ועליות לא נתקדשו ולא מצטרפין דלכאורה איירי גם ברואין דלא מצטרפי

סימן ב אם מהני רואה אלו את אלו על ידי הטיית פנים. ז

יבואר אם חלון של זכוכית מעכב את צירוף העשרה וכהיום כשמים שקף באמצע החדר אם מעכב את הצירוף

סימן ג בעניין אם הש"ץ מצרף גם כשאינו עומד על מפתן הבית. ט

יבואר אם מהני צירוף הש"ץ גם באין רואה את הציבור * יבואר שבמג"א כתב דהמברך ברכת הזימון מצרפן דווקא ברואה אותם * יבואר ראייה מדברי הראב"ה דס"ל דהש"ץ מצרף הציבור גם אם אינו עומד במפתן הבית * הערה שהעירוני בעניין מש"כ אם בעינן ש"ץ עומד על המפתן דווקא * הערה שהמבואר שהש"ץ מצרפן איירי בעומד בין הבית וחוצן לבית

סימן ד אם דרך קבוע מפסיק לצירוף עשרה ברואים אלו את אלו. יד

יבואר אם דרך הרבים מפסקת גם באין מחיצות ביניהם * יבואר אם רשות היחיד מפסקת בין הרואים אלו את אלו * יבואר אם אפשר לומר דדוקא דרך מפסקת * יבואר אם שביל המשמש שני חצירות שבשני צדדיו אם הוא מפסיק ביניהם

סימן ה בעניין עומד מרובה ופי תקרה וצורת הפתח לחלק בין העומדין שם אם מצטרפין לעשרה. יז

יבואר אם בעומד מרובה על הפרוץ אפשר לומר שכשאין רוצה בהמחיצה אינה חשוב מחיצה * יבואר באיזה אופן אפשר לעשות מחיצה סביב הבימה ולא תהא מפסקת בינה להעם שבבית הכנסת

סימן ו בעניין אם אפשר לצרף עשרה בחדר מדרגות בלא שרואים אלו את אלו. כ

בעניין הצירוף לעשרה לברכת כהנים

סימן ז בעניין ברכת כהנים במרפסות **כב**

סימן ח בעניין אם כהן שעומד אחורי בית הכנסת יכול לעלות לדוכן כשיש שם עשרה . . **כג**

יבואר אם העומדים אחורי בהכנ"ס בזמן חזרת הש"ץ חשיבי כמו שהם בזמן עבודה שיכולים לעלות לדוכן * יבואר מש"כ החזון איש שגם מי שלא שמע את תפלת הש"ץ עולה לו תפלת הש"ץ כאלו התפלל

בעניין קריאת התורה בעשרה בחצרות ובמרפסות וקריאת המגילות וההפטרות וכל הדינים הנלוים בזה

סימן ט בעניין קריאת שיר השירים בברכה בעשרה שרואין אלו את אלו **כו**

יבואר דקריאת המגלות חובת ציבור * יבואר עשרה לפרסומי ניסא של מגלת אסתר אי בעינן שיעמדו במקום אחד

סימן י בעניין לקרות קריאת התורה דרך נילון אם יש בזה משום חסרון שאינו רואה האותיות והוי בקורא בעל פה **כח**

יבואר ששיטת הביאור הלכה שרק בברכת האור במוצאי שבת אין מברכין עליו בעשית אבל לכל מילי עשית חשיב כראיה גמורה * יבואר דבס"ת אפשר דלכולי עלמא יכול לברך אפי' הרואה דרך הניילון * יבואר פלוגתת הראשונים אם קורא בספר תורה פסול * יבואר אם ראה דרך נילון המונח על הס"ת אפשר דחשיב כטפל לס"ת ועדיף מראיה דרך זכוכית * יבואר שקדושת הס"ת משפיע אורה על הקורא בה

סימן יא בעניין אם מותר להוציא ס"ת לקרות בו במקום שאין אפשרות שיהיה להם ספר תורה במקומם **לג**

יבואר אם מותר להוציא ס"ת לחצר שאינה מעורבת לצורך קריאת התורה * יבואר אם מותר להוציא הנביא לחצר שאינה מעורבת כדי לקרוא בו * יבואר אם קוראין בברכה בנביא שאינו כתוב על קלף * יבואר אם מברכין על מגילת רות שחסר בה מקצת אותיות

סימן יב בעניין לעלות לקריאת התורה מי שאינו נמצא ליד הס"ת **לז**

סימן יג בעניין אם אפשר לקרוא קריאת המפטיר במוספין קודם קריאת חובת היום . . . **לח**

יבואר בדין תדיר ואין מעבירין על המצוות הי מניהו עדיף * יבואר שיטת הקרבן נתנאל דאין מעבירין על המצוות עדיף מתדיר * בחזון איש הכריע דתדיר עדיף מאין מעבירין על המצוות יבואר אמאי אין קורין פרשת וביים השבת קודם קריאת התורה בשבת ולא יצטרכו להפטיר בשל שבת * יבואר טעם חדש אמאי מקדמין לקריאת המגלות קודם קריאת התורה * יבואר דבתוס' מבואר דאין צריך לקרוא קריאת המוספין סמוך לתפלת המוספין

סימן יד בעניין אם במקום שאי אפשר לעלות עולים אחרים למפטיר שאין אחרים הראויים לעלות אם צריך לעלות השביעי למפטיר מו

יבואר טעמא דמי שעלה לא יעלוהו למפטיר * יבואר דברמ"א מבואר דטעמא שאין מעלין מי שעלה כבר הוא משום שנראה כברכה לבטלה * יבואר חדושו של מהר"ם בענט זצ"ל דמה שמעלין כהן במקום לוי אינו אלא אם לא היה ידוע לו שאין לוי אבל במקום שידוע שאין לוי מבקשין מהכהן לצאת כדי שלא לתת לו ב' עליות * יבואר אם המברך מוציא את הציבור בברכות של ברכת התורה של העולים * יבואר אם הברכו שאומרים קודם ברכת התורה הוא שהכל ישתתפו בברכתו או שאינו אלא כאומר תתנו שבח להקב"ה כשאני מברך על התורה * יבואר אם קודם שברכו כל אחד על התורה אם הוציאו את העולים יד"ח * יבואר דרבינו אפרים דס"ל שהברכות שמברך העולה לתורה אינו מברך אלא לעצמו ואינו מוציא הרבים יד"ח ס"ל ולהכי כל אחד מברך לעצמו

סימן טו בעניין השלמת קריאת התורה לאחר כמה פרשיות ואם מהני קריאה בלא ברכה . . נ

יבואר דהמ"ב כתב שלא ישלים קריאת פרשיות שלא קרא אלא משבוע אחד וכמו תשלומין של תפלה * יבואר אם מדמי השלמת הפרשה לתשלומין של תפלה אם קורא הפרשה של השבוע קודם קריאת התשלומין * יבואר אם יכול להשלים קריאת הפרשה בלא ברכה לפנייהם ולאחריהם * יבואר אם אפשר להשלים קריאה של שבת בשבת במנחה * יבואר מה שאמרו במשנה בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין כסדרן ואין עולין להם מן החשבון * יבואר אם יכול להשלים הקריאה משני חומשין * יבואר מש"כ בשערי אפרים שאין סומכין אפי' על קריאת המועדים

בעניין שתיית כוס של ברכה מיין שעל השולחן בכמה אופנים בימים אלו

סימן טז בעניין לכבד מי שאינו בבית שהברית נערך בו בברכת אשר קדש ולא יוכלו לתת לתינוק לשותות מהכוס של הברית נו

בעניין לכבד מי שאינו בבית שהברית נערך בו בברכת אשר קדש ולא יוכלו לתת לתינוק לשותות מהכוס של הברית * יבואר ענינו של השקאת התינוק מיין ברכת אשר קדש ידיד מבטן * יבואר שאפשר לברך ברכת אשר קדש ידיד מבטן על שתי כוסות * יבואר שהברכת אשר קדש ידיד מבטן מברכין אבי הבן או המל או העומדין שם

סימן יז בעניין ברכת מעין שבע למתפללים חוץ לבית הכנסת נט

יבואר דהרמב"ם ס"ל שאומרים ברכת מעין שבע בכל מקום * יבואר דלסברת מהר"י אבובב אפי' שאין מתפללין בבתי כנסיות מכל מקום כל שיכולים לבוא מאחרים שפיר אומרים ברכת מעין שבע * יבואר מנהג ירושלים שאומרים ברכת מעין שבע בכל מקום * יבואר מעלת אמירת מעין שבע

סימן יח מי שלא הסתפר בערב הרגל משום שהיה בבידוד אם יכול להסתפר בימי הספירה סב

יבואר שבר"ח אייר שחל בשבת מותר לספר בערב שבת

סימן יט בעניין אם בירך ברכת המזון בלא כוס אם חוזר ואוכל כדי לברך על הכוס סו

יבואר אם מה ששותה שנית בהסיבה אם מהני להחשב כשתית כוס של ברכה * יבואר אם לא בירך בפה"ג ועשה קידוש על כוס נקוב אם מהני הקידוש על היין שעל השולחן * יבואר אם בירך על הגפן על הכוס ויצא בזה ברכת המזון על הכוס * בעניין מי שאחר שלש כוסות ראה שבכוס היה נקב ולא יצא יד"ח ד' כוסות * בביאור ספיקא דהתוס' אם השותה ד' כוסות בלא הסיבה יחזור וישתה בהסיבה

סימן כ בעניין נעילת המנעלים בשעת אמירת הקדיש עא

יבואר שבארץ ישראל לא נהגו לומר יישר כח לכהנים לכן אין צורך לעמוד על הדוכן עד אחר קדיש * יבואר אם הנוגע במנעליו אחר ברכת כהנים צריך ליטול ידיו מדינא

דברי אגדה שנאמרו בתקופת מחלת הקורונה

שיחות בטלפון לקהלת חניכי הישיבות רוממה, לבני הישיבה בית מדרש עליון, לאברכים בני הקהלה המתגוררים במגשסתר, לאברכים בני הישיבות בארץ ישראל המתגוררים בליקווד

א - הן עם לבדד ישכון - בדבר נגיף הקורונה עז

ב - בענין שאכילת המאכלות בברכה כראוי הם מקדשים ומרוממים את האדם . . . עה
בעניין ברכת הנהנין מצלת מן המחלה

ג - המינב בעולם כהיום הוא קריאה של הקב"ה אלינו שנתקרב אליו. פא
דברי הרשב"ש סימן קצ"ה בעניין שמירה בזמן המגפה

ד - סגירת בתי הכנסת ובתי המדרש פד
בעניין מה שאין האדם רואה מעלותיו הוא תחילת נפילתו * בעניין שבזמן הנסיונות יכולים להתעלות יותר

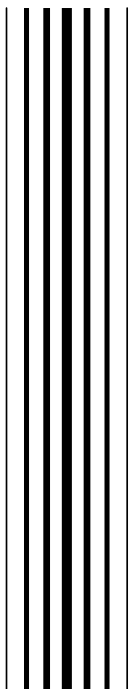
ה - דברי התעוררות וחיוזוק בכבוד בתי כנסיות ובתי מדרשות פח
ביאור התפלה של טוב יצר כבוד לשמו * ימי הספירה הם מתחלקים לל"ב וי"ז שהם בגימטריי כבוד וטוב * הימים מראש חדש ניסן עד כ' אייר היו הימים הראשונים של השראת השכינה בישראל

ו - בעניין מעוה הנעשית בהשתוקקות ובמסירות היא בדרגא אחרת צב
שבת וינפש וי אבדה נפש * העוסק בתורה יום אחד בשנה מעלה עליו הכתוב כאלו עסק כל השנה כולה * ואני ברוב חסדך אבוא ביתך

ז - בעניין קדושת בית הכנסת שהוא על ידי שנעשה מחיצה בין הקדש ובין החול צה
כפה עליהם הר כגיגית הוא המחיצה שנעשה בין הקדש ובין החול * מה שקורין לבית הכנסת בית עם * קבלות שיקבלו על עצמם כל באי בית המדרש חניכי הישיבות רוממה לכבוד בתי כנסיות ובתי מדרשות * עוד קבלות שנשתדל לקיימם ככל האפשר

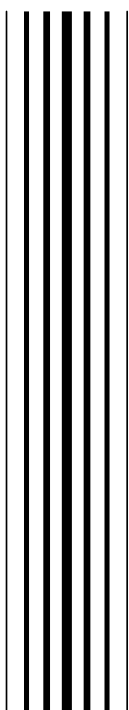
פנינים יקרים

- א - בעניין הוצאה בשבת אוכלים פחות מכשיעור בכלי והוצאה מרה"י לרה"י דרך רה"ר קג
- ב - שירי כוס של קידוש מעכבין את הפורענות קה
- ג - חביבות שירי מצוה של כוס של ברכת המזון קו
- ד - בעניין מילה שלא בזמנה שאי אפשר למולו למחר אם דוחה את השבת קז
 יבואר דאפשר למחר לא חישוב אפשר לקיים שניהם ובפרט במילה שלא בזמנה * יבואר דבמילה
 שלא בזמנה לא נכרתו עליה אלא י"ב בריתות ולהכי לא דחיא שבת * קושיא אמאי מילה שלא
 בזמנה לא דחיא יו"ט ולזה לא בעינן י"ג בריתות
- ה - ברכה מאומות העולם אם מועלת קי
- ו - מה עדיף מצוה קבועה לדורות או להחזיק תורה ולומדיה קיא
- ז - לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה קיד
- ח - ביאור במש"כ הרמב"ם המלך המשיח יהיה גדול בחכמה משלמה קיד

חידושי

תורה

מעדני כהן

קונטרס בחצרות אלוקינו יפריחו

שאלות שנתבררו בימי מגיפת הקורונה

פתיחה בגילוי כבוד מלכותו בימים אלו

הנה בחודש ניסן תש"פ הראה הקב"ה כוחו וגבורתו שהוא מלא עולם והשביט גויים וממלכות, והראה שמלכותו בכל משלה ואפשר לקיים בזה מה שאמרו בניסן נגאלו בניסן עתידין להגאל, שנגאלו ישראל מעול מלכות הסטרא אחרא שכל מה שמתבטל כוחו וממשלתו של הסטרא אחרא, מתגלה מלכותו יתברך בעולם, ונעשים אנו בניו קרובים יותר אל יוצרינו ובוראינו.

והשם המאיר בחדש ניסן הוא השם היוצא מהפסוק ישמחו המים ותגל הארץ שהוא ראשי תיבות של שם המיוחד והוא השם שנכתב כסדרו, משא"כ בשאר חדשי השנה אינו נכתב כסדר כמש"כ בסדורים בשם הבני יששכר על פי האר"י ז"ל, ונתקיים פסוק זה כפשוטו במלואו שישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגויים ד' מלך שמלכות שמים היתה ניכרת בפועל ממש בכל העולם שכולם אמרו ד' מלך.

ושמעתי בשמו של הגאון ר' מתתיהו סלומון שליט"א המשגיח דליקווד שאמר בשיחתו של ליל ר"ה תשס"ב אחר שנפלו מגדלי התאומים, שכשמרן החזו"א זצ"ל נפטר אמר הרב מבריסק זצ"ל שעד היום היינו בעולם עם החזו"א והיום אנחנו חיים בעולם בלא החזו"א, כלומר העולם נשתנה לגמרי, ואמר המשגיח דליקווד שעד היום היינו בעולם עם מגדלי התאומים והיום אנחנו בעולם אחר לגמרי, ופירש דבריו על פי מה שאמרו חז"ל בילקוט שמעוני (מלאכי רמז תקפ"ט) וז"ל 'וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם, כימי משה שנאמר בו ותצא אש מלפני ה' ותאכל את העולה, וכשנים קדמוניות כימי שלמה שנאמר וכל בני ישראל רואים ברדת אש, רבי אומר כימי עולם שנאמר כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי וכשנים קדמוניות כימי הב' שלא היתה ע"א בעולם', עכ"ל, ואמר שכשנפלו מגדלי התאומים בטלה מקצת עבודה זרה מן העולם שהכוחי ועוצם ידי של אמריקה בטלה ולכן העבודה של כלל ישראל יותר רצויה לפניו יתברך עכ"ד.

וגם אנחנו בזמנינו אנו שהקב"ה ביטל כל הכוחי ועוצם ידי של כל העולם, שהכל מודים שאין מי שיכול להושיע אותנו אלא יוצרינו ובוראינו ונתקיים בנו מקרא שכתוב בתהלים (מ"ו) 'לכו חזו מפעלות ד' אשר שם שמות בארץ' וברש"י פירש 'שם ארצות הגויים שממה משבית מלחמות עד קצה הארץ קשת ישבר עגלות ישרוף באש הרפו ודעו כי אנכי אלוקים ארום בגוים ארום בארץ', בוודאי מתקיים יותר וערבה לד' מנחת יהודה וירושלים, שכמה שמתבטל העבודה זרה בעולם יש יותר ערבות להקב"ה בעבודתן של ישראל, וצריך לחשב עבודתנו בזמנים אלו שהכל מרגישים קרובים להקב"ה שבטל עבודה זרה בעולם, וגם האדם אינו נמשך אחר תאוותיו ויצרו כל כך, ויתקיים בנו בקרוב 'וכל הרשעה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ ותמלוך אתה ד' לבדך על מעשיך'.

אבל מאחר והוציא הקב"ה את ישראל מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, ונתקיים בנו מקרא שכתוב 'דרכי ציון אבלות מבלי באי מועד כל שעריה שוממין כהניה נאנחים' וגו', וכל אחד מרגיש את מה שאמרו חז"ל בברכות (דף ג') שבכל יום יוצאת בת קול מהקב"ה שמנהמת כיונה ואומרת בכל עת שאומרים ישראל יהא שמו הגדול מבורך **אוי להם לבנים שגלו מע"ל שולחן אביהם**, וגם להתפלל בציבור הוא סכנה, והוצרכו להתפלל כל אחד בביתו, וישראל קדושים ומתאמצים להתפלל בציבור ולומר קדיש וקדושה הוצרכו לעשות מניין עשרה על ידי שרואים אלו את אלו, והלכה זו אינה נצרכת בעלמא כשישראל שרויים ברווחה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אבל עתה מאחר ואין אפשרות להתפלל בציבור כרגיל הוצרכנו לברר עניין זה וכל השאלות הנלוות בזה, וכבר חיברו כמה גדולים וטובים חדושי תורה בעניין זה, אבל אין בית המדרש בלא חידוש לכן ראיתי להעלות על הכתב כמה ספיקות וברורי דינים בענינים אלו.

בענין כמה הלכות בצירופים למניין עשרה

סימן א

בעניין צירוף עשרה לדבר שבקדושה בראיית אלו את אלו

יבואר שיטת הרשב"א דמהני צירוף רואים אלו את אלו לצורך לעשרה

פירשו דאיירי לעניין לענות קדיש וקדושה יעו"ש.

וכ"כ הרמב"ם בפרק ח' מתפלה הלכה ז וז"ל וצריך להיות כולם במקום אחד ושליח ציבור עמהם במקום אחד, וכן הוא בשולחן ערוך אורח חיים סימן נה סעיף יג וז"ל צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד ושליח צבור עמהם, והעומד בתוך הפתח מן האגף ולחוץ, דהיינו כשסוגר הדלת ממקום פנימית של עובי הדלת ולחוץ, כלחוץ, עכ"ל.

והנה בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' צ"ו) כתב וז"ל עוד אני אומר שאפשר לומר שכל שרואין אלו את אלו כאילו הן בבית אחד דמי ומצטרפין, ודומיא דזימון של ברכת המזון דתנן (ברכות פ"ז דף נ':) שתי חברות שהיו בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין לזימון, ולא תימא דוקא בבית ממש, דבית אחד היינו בירה אחת, וכמו שאמרו דקרו לבירה בית, וכן מבית לבית האמור בפסחים דהיינו מבירה לבירה אחרת, ומפנה לפנה ממקום אחד

בשני מקומות בש"ס נתבאר דכל דבעינן עשרה לצירוף לדבר שבקדושה בעינן שיעמדו במקום אחד האחד הוא בעירובין דף צב עמוד ב שאמרו שם צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה יוצאין ידי חובתן. ציבור בקטנה ושליח צבור בגדולה אין יוצאין ידי חובתן. תשעה בגדולה ויחיד בקטנה מצטרפין, תשעה בקטנה ואחד בגדולה אין מצטרפין. ומבואר דבעינן עשרה במקום אחד אלא שאם יחיד או ש"ץ עומד בקטנה הרי הוא מצטרף עמהן.

ועוד אמרו בפסחים דף פה עמוד ב במתני' שם לעניין מהו נחשב תוך מחיצת ירושלים לעניין יוצא בבשר הפסח, מן האגף ולפנים כלפנים, מן האגף ולחוץ כלחוץ החלונות ועובי החומה כלפנים, אמר רב יהודה אמר רב וכן לתפלה, ופליגא דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. ורש"י פירש דאיירי לעניין צירוף לעשרה אבל התוס'

אחד בעינין שאין בתפלה קביעות חבורה, ולי נראה שאין אותו הירושלמי הולך על דרך גמרתנו, שאם אין צירוף בשני בתים לעולם אין בהם צירוף בין לברכת זימון בין לתפלה וקדושה, והירושלמי עצמו לא נתברר לי, ששם אמרו אלין בני נשיא מה את עביד לון בבית אחד בשני בתים נאמר אם הי' דרכן לעבוד אלו על אלו מזמנין ואם לאו אין מזמנין, ומדקא מבעיא ליה אם הוא בבית אחד או בשני בתים משמע שיש חלוק ביניהם, וסוף דבר אנו אין לנו אלא משנה בבית אחד איכא צירוף בשני בתים לא, ומיהו מסתברא דבית וחצר בין גדולה ובין קטנה דיורי בית בחצר לעולם, ותשעה בבית ואחד בחצר מצטרפין ואפילו בית קטן וחצר גדולה, עכ"ל.

ומבואר דהרמב"ן פליג על הרשב"א דס"ל דעל ידי שרואים אלו את אלו חשיב כמקום אחד, ולהכי ס"ל דלא מהני רואין אלו את אלו לענין צירוף עשרה, ומכל מקום חידושא דהרשב"א הביאו המגן אברהם (סי' נ"ה ס"ק י"ב) והגר"א על השו"ע (סי"ד), והמ"ב (שם ס"ק נ"ז) הביאו, וכתב דבשעת הדחק אפשר לסמוך על הרשב"א, ולכן אנחנו ששוריים בשעת הדחק גדול אפשר לסמוך על מה שכתב הרשב"א דמהני רואין אלו את אלו להצטרף לעשרה.

למקום אחר שבבירה דהיינו מאיגרא לארעא, ועוד דבירושלמי פירשו כן בביאור, דגרסינן התם רבי יונה ורבי אבא בר כהנא בשם רבי זעירא לשני בתים נצרכא, אמר רבי והן שנכנסו משעה ראשונה על מנת כן, אילין בית נשיא מה את עביד לון כבית אחד או כשני בתים, נימר אם היה דרכן לעבוד אלו על אלו מזמנין ואם לאו אין מזמנין, רבי ברכיה מוקים לאמוריה על תרעא מציעאה דבי מדרשא והוה מזמין על אילין ועל אילין, עכ"ל, ומבואר מדבריו דברואין אלו את אלו הרי הם כמקום אחד ולהכי מצטרפים נמי לעשרה.

אבל הרמב"ן בפסחים (דף פ"ה:) פליג על הרשב"א בזה וז"ל ואי קשיא לך הא דתנן בפרק שלשה שאכלו (דף נ'). שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו מצטרפין לזימון ואם לאו לא אלא אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן, ואתמר בירושלמי ר' יונה ר' אבא בשם ר' זעירא לשני בתים נצרכא אמר ר"י והן שנכנסו בשעה ראשונה על מנת כן, דאלמא אפי' בשני בתים איכא צירוף, איכא למימר ההיא כיון שנכנסו מתחלה להיות רואין אלו את אלו ולהיות בחבורה אחת כגון שאמרו ניזיל ניכול נהמא אדוכתא פלן הוקבעו בכך לאכילה, אבל לענין תפלה בית

יבואר דלא מהני רואין אלו את אלו ברואין אחד את השני והשני רואה השלישי

אלו, אבל במקום שמצטרפים כמה מרפסות ואחד ממרפסת זו רואה את מקצת ממרפסת שניה ושניה רואה את השלישית אבל ראשונה אינה רואה את השלישית לא מהני

והנה מה שמהני מקצתן רואין אלו את אלו אינו אלא ביש שני בתים שמצטרפים שניהם על ידי מקצתן רואין אלו את אלו, דנחשב כמקום אחד על ידי שרואים אלו את

שניהם, ומבואר דבעינן שיהא מקצת ממקום זה רואים מקום האחר ובוה מצטרפין אבל בלא"ה לא מהני, וכ"כ הרשב"ש (סי' ל"ז) להדיא,

ולכך שני בנינים העומדים זה כנגד זה ובכל אחד מהם יש תשעה אנשים מכמה בתים שעומדים בחלונותיהם שהתשעה רואים את אלו שכנגדם אבל את העומדים בבניין שלהם אינם רואים, לא יצטרפו לעשרה משום שאין כאן עשרה שרואים זה את זה והתשעה כיון שאינם מבני בית אחד לכן אינם מצטרפים זה עם זה עד שיראו כל אחד את חברו.

לצרף את כולם שכיון שאין המקומות מצורפים על ידי שרואים אלו את אלו אינם חשובים כמקום אחד שאין מה שיצרפם להחשב כמקום אחד.

וראיה לדבר שהרי כתב בשעה"צ (סי' קצ"ה ס"ק ו') דדוקא הש"ץ או המזמן מהני מה שרואה מקצתם אע"פ שהם עצמם אינם רואים אלו את אלו, אבל מבואר שאחר שאינו ש"ץ אינו מחבר ביניהם על ידי שהוא רואה את אלו ואת אלו ואי נימא דמהני שאחד רואה חברו וחבירו את חברו א"כ אמאי אחר שאינו ש"ץ לא יחבר ביניהם אם הוא רואה את

יבואר אם השו"ע ס"ל דרואין אלו את אלו מצטרפים לעשרה

והנה בדעת השו"ע (סי' נ"ה ס"ד) שכתב וז"ל 'מי שעומד אחורי בהכ"נ וביניהם חלון, אפילו גבוה כמה קומות, אפילו אינו רחב ארבע, ומראה להם פניו משם, מצטרף עמהם לעשרה', וברמ"א כתב וז"ל 'גגין ועליות אינן בכלל בית, והעומד עליהם אינו מצטרף', עכ"ל, יש להסתפק בכוונתו אם הוא משום החלונות ועובי החומה כלפנים ולא מהני אלא אם ראשו ורובו שם, או משום דמהני מטעם רואים אלו את אלו, ויעויין בביאור הגר"א שצדד בתחלה דס"ל דהחלונות חשיב כבית ולא מהני אלא אם ראשו ורובו שם, אבל בשו"ע לא כתב אלא דמראה פניו וע"כ דס"ל דאפי' אם אינו חשיב כבית מכל מקום מהני מראה פניו לחוד אפי' בשני בתים, וכשיטת הרשב"א דמהני רואים אלו את אלו, וכ"כ במג"א דכוונת השו"ע מטעמא דהרשב"א.

והנה בבית יוסף (שם) כתב וז"ל 'נתן תו בפרק כיצד צולין (שם) החלונות ועובי החומה כלפנים, ופירש רש"י החלונות שבחומות ירושלים ועובי ראש החומה בגובה כלפנים, ואף על גב דעובי השערים לא אמרן הכי, התם כדמפרש טעמא בגמרא מפני המצורעים, וגם בזה כתב הרמב"ם (שם) דלענין קרבן פסח קאמר, ואיתא תו התם בגמרא גגין ועליות לא נתקדשו, וכתב רבינו ירוחם (שם כח ע"א) שנ"ל שבכל זה הוא הדין לבית הכנסת דגגין ועליות אינם בכלל בית והחלונות ועובי הכתלים כלפנים, ומשמע לי דהאי דחלונות ועובי הכתלים כלפנים כשראשו ורובו בחלון או על עובי הכותל הנראה מתוך הבית, ומצאתי שכתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב בשם גאון דמכניס ראשו בחלון מצטרף עמהם למנין עשרה ולא חילק בכך, וכן כתב בארחות

כאן רואין אלו את אלו וע"כ דלא מהני רואין אלו את אלו אלא משום דהחלונות כלפנים.

וכ"כ במאמר מרדכי שנראה מדברי הב"י בשם רבינו ירוחם דלא ס"ל דמראה פניו לחוד מהני אלא אם ראשו ורובו בחלון וכמשנ"ת. וכן בתשובות משכנות יעקב סימן ע"ה כתב דלא מהני רואין אלו את אלו דמשמע דבעינן שיהא ראשו ורובו בחלון ומראה פניו לחוד לא מהני.

חיים וזה לשונו כתב רבינו הא"י מי שעומד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון אפילו גבוה כמה קומות אפילו אינו רחב ארבע ומראה להם פניו משם מצטרף עמהם לעשרה' עכ"ל, ובדברי רבינו ירוחם נראה דס"ל דמה שמצטרף בחלונות אינו משום רואין אלו את אלו, שהרי לא מהני אלא משום דהחלונות כלפנים, וגגין ועליות לא מהני, ונראה מדבריו דאפי' ברואין אלו את אלו לא מהני שהרי לדידיה בעינן שיהא שם ראשו ורובו, וא"כ בפשוטו הרי יש

יבואר מש"כ הרמ"א דגגין ועליות לא נתקדשו ולא מצטרפין דלכאורה איירי גם ברואין דלא מצטרפי

בעינן מראה פניו כלל אלא דבעינן שיעמוד שם כדי שיצטרף.

אכן בטלה דעתינו למה שכתב הפמ"ג והמ"ב דהתירו צירוף בחלונות במראה פניו לחוד ולא בעינן שיעמוד בתוך החלונות כדי לצרפם.

והנה ממש"כ הב"י ובשו"ע דתיבה באמצע בית הכנסת המוקפת מחיצות מהני משום דמשמש לבית הכנסת ולא הביא טעמא דהרשב"א דרואין אלו את אלו, משמע לכאורה דלא ס"ל טעמא דהרשב"א אלא בחלונות שדינם כלפנים.

אכן ראיתי בפרי חדש (ס"ק י"ג) שכתב שהשו"ע כתב טעמא דתיבה משמשת לבית הכנסת כדי לומר שאפי' באין רואין אלו את אלו מצטרפין, וכ"כ המ"ב בשם הפמ"ג, וא"כ אין ראייה מהשו"ע דלא ס"ל האי טעמא.

וכן נראה לכאורה ברמ"א שכתב דגגין ועליות אינו מצטרף משמע דס"ל דמש"כ השו"ע דהעומד בחלונות מצטרף במראה פניו אינו אלא בחלונות דחשיב כבית ודווקא בעומד שם, אבל בגגין אפי' במראה פניו לא מהני משום שאינו כבית, אכן בפמ"ג הבין שהרמ"א איירי בגגין שאינו יכול לראות את העומדים בבית, ולכן כתב על הרמ"א דאם אינו מראה פניו גם בחלונות לא מהני ולא הוצרך לצייר בגגות ועליות וכ"כ במ"ב שם, והוא פלא, שהרי בפשטות איירי באינו רואה ולמה הוצרך לומר שגגין אינו כלפנים והרי באינו רואה גם החלונות אינן כלפנים, ונראה מדבריו שאם גגין היו מתקדשין הרי הוא היה נחשב כמקום אחד עם הבית והיה מצרף העומדים שם לעשרה, אלא שמאחר וגגין לא נתקדשו אי אפשר לצרף העומדים שם לעשרה, וזה נראה כמבואר בב"י שם בשם רבינו ירוחם דלא

אכן לכאורה קשה עוד דבתיבה איכא נמי טעמא דהש"ץ רואה את כולם מן התיבה והם רואים אותו ולמה אצטריך טעמא דהתיבה משמשת לבית הכנסת, ובזה לא פליגי, וצ"ל דאיירי דאין הש"ץ רואה אותם ולהכי הוצרכו לתרץ דהתיבה משמשת אותם אין המחיצות מחלקות ביניהם וצ"ע.

מסקנת ההלכה לדינא

ונראה כיון שהמג"א והפר"ח והפמ"ג נקטו בדעת השו"ע דס"ל כהרשב"א וכן פירש הגר"א בדעת השו"ע אלא שכתב דיש לדחות ראיותיו, אבל נקט בדעתו של השו"ע דס"ל כהרשב"א הכי נקטינן עכ"פ במקום שאי אפשר לעשות מנינים שכולם עומדים במקום אחד שפיר מצרפינן את הרואים אלו את אלו לעשרה וכמש"כ במ"ב.

אבל לא מהני אם רואה ראובן מביתו את שמעון ושמעון רואה מביתו את לוי ולוי רואה מביתו את יהודה כשאין רואין כולם אלו את אלו.

סימן ב

אם מהני רואה אלו את אלו על ידי הטיית פנים

מאחוריו, וע"כ דכל שעומד באופן זה שיכול על ידי הטיית הפנים אליהם לראותם חשיב רואה אלו את אלו.

וב"ב השולחן ערוך הרב (סי' קצ"ה ס"ג) וז"ל 'אכלו מקצתן בבית ומקצתן חוץ לבית אם המברך יושב על המפתן הוא מצרפן לפי שהוא יכול לראות אלו ואלו בהפיכת פניו לכאן ולכאן והרי זה כמקצתן רואין אלו את אלו' עכ"ל, ומבואר דסגי מה שרואה בהפיכת פניו לראות את שניהם והכי נמי במקצתן רואין אלו את אלו מהני מה שיכולים לראות בהפיכת פניהם.

בדין רואין אלו את אלו יש לדון אם אינו רואה אלא בהטית הפנים אליהם אבל במצב שהוא עומד אינו רואה אותם אי מהני, ובספר אשל אברהם (במהדורא תנינא סי' קצ"ה) כתב דגם אם צריך להטית פנים מהני שהרי סומא מהני לרואים אלו את אלו אע"פ שאינו רואה בפועל אלא שיכול לראות אותם סגי בהכי.

ולכאז' יש להביא ראיה מהא דשו"ץ מהני לצרף שני חבורות על ידי שהוא רואה את שניהם והרי אינו יכול לראות שניהם בבת אחת שהרי אין לו עינים

ורואין אלא במקום שעמידתו הוא שיכולים לראותו אלא שענינו מכוונים למקום אחר בזה סגי שעל ידי הטיית פניו יוכל לראות את חבריו אבל אם צריך להוציא ראשו לא מהני מידי.

ונראה שאם צריך להוציא ראשו מן החלון כדי שיראוהו לא חשיב בכלל רואין אלו את אלו כל זמן שלא הוציא ראשו מן החלון, שהרי במצב שהוא עומד אי אפשר לראותו כלל, ולא נתבאר דמהני

יבואר אם חלון של זכוכית מעכב את צירוף העשרה וכהיום כשמים שקף באמצע החדר אם מעכב את הצירוף

להוציא ראשו מן החלון והכא כיון שיש זכוכית אינו יכול ואם כן אינו מצטרף, עכ"ל.

וצ"ב דאע"פ דהוי מחיצה מכל מקום ברואין אלו את אלו לא מעכבא מחיצה שהראיה מחברת אותם למרות שיש מחיצה ביניהם וא"כ אמאי אם יש זכוכית ביניהם הרי מעכבת את צרופם לעשרה, וצ"ע.

אלא שכוונתו דס"ל דלא מהני מראה פניו אלא בהכניס ראשו לחלון ולהכי לא מהני חלון של זכוכית אבל למה שנתבאר דמהני רואין אלו את אלו לחוד גם מחיצה של זכוכית לא מעכבא.

ויעויין בספר כף החיים סימן נ"ה ס"ק ע"ו שכתב לחדש שרואין אלו את אלו בעינן שיראוהו של דרך חלון של זכוכית, וז"ל וכן אם יש בחלון מחיצה של זכוכית הואיל והויא מחיצה לענין צואה כמ"ש לקמן ריש סימן ע"ו יעו"ש הויא נמי מחיצה לענין צירוף למנין עשרה ולא מצטרפי לכולי עלמא וכמו שכתב הרב פרי חדש בסעיף הקודם הבאנו דבריו לעיל אות ס"ט יעו"ש על דברי מהריק"ש ז"ל בענין הוילון שכן כתב מגו דהויא מחיצה להך מילתא הוי מחיצה נמי לצירוף עשרה ולא מצטרפי יעו"ש ואם כן הוא הדין נמי כאן וכן משמע ממה שכתבנו באות הקודם שצריך

מסקנת ההלכה לדינא

הרואה על ידי הטית הראש מהני להחשיבו כרואה אלו את אלו, והרואה על ידי הוצאת הראש למקום שאינו נמצא שם לא מהני להחשיבו כרואה אלו את אלו. נראה שגם אם יש חלון של זכוכית ביניהם ורואין אלו את אלו הרי הם מצטרפים.

סימן ג

בעניין אם הש"ץ מצרף גם כשאינו עומד על מפתן הבית

דמהני ש"ץ שרואה את אלו שבבית זה ואת אלו שבבית זה אע"פ שאין יושבי שני הבתים רואים אלו את אלו דלכאורה המקום שהש"ץ עומד שם נחשב כמקום אחד מן הבתים וא"כ הרי הוא כאותם העומדים שם, והרי אם רואים אנשי הבית השני מקצת מן הבית הראשון מצטרפים, וא"כ אמאי אצטרך לומר שמשום שהוא ש"ץ הוא מצרף את שני הבתים הרי הם מצטרפים גם בלא"ה משום שהרי מקצתם רואים אלו את אלו, וממנ"פ הש"ץ עומד באחד מן הבתים כיון דהמקום שעומד שם נחשב למקום אחד מן הבתים, והרי הוא מצרף אותם מדין רואין אלו את אלו.

ולכאורה צ"ל דמש"כ השו"ע דכשהש"ץ עומד על מפתן הבית מצרף לאו דווקא בעומד על מפתן הבית, ולהכי הש"ץ מצרף כשרואה את הציבור והציבור רואה אותם כיון שהוא משמש להציבור הרי הוא מצרף.

אכן כל זה אינו כמש"כ הרשב"ש להדיא דבעינן עומד על המפתן הבית דווקא ובלא"ה אינו מצטרף ולדידיה קשיא אמאי אצטרך להא דהש"ץ מצרף.

אמנם מש"כ הרשב"ש דבעינן עומד על מפתן הבית דווקא הוא לשיטתו דלא מהני צירוף חמשה מבית זה וחמשה מבית זה לצרפם על ידי רואים אלו את אלו

הנה בשולחן ערוך (סי' קצ"ה סעי' ב') כתב וז"ל 'אכלו מקצתן בבית ומקצתן חוץ לבית, אם המברך יושב על מפתן הבית, הוא מצרפן', עכ"ל, וכ"כ בסימן נ"ה (סעיף ט"ו) וז"ל 'אם מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ, ושליח צבור תוך הפתח, הוא מצרפן', עכ"ל.

ונראה לכאורה שלא מהני מה שהחזן רואה את כולם אם הציבור אינו רואה אחד את השני, ולא מהני חזן אלא כשעומד על מפתן הבית שמחבר בין שני בתים כמו שכתב בירושלמי שמוקים אתרע מציעאה, אבל לא מהני מה שרואה הש"ץ את כולם לצרפם, וכ"כ ברשב"ש (סימן ל"ד) בסופו להדיא שאם אינו עומד על מפתן הבית אינו מחבר ביניהם, וכמו שמדויק בירושלמי הנ"ל.

ובפרישה כתב (סימן נ"ה ס"ק ט') דש"ץ העומד על המפתן דווקא מהני אבל בלא"ה לא מהני, וראייתו מהא דש"ץ בגדולה וציבור בקטנה אינו מצטרף עמהם, וע"כ דדוקא עומד במפתן מצטרף, ויש להסתפק אי כוונתו דאפי' ברואים את הש"ץ אינו מצטרף אלא בעומד במפתן, או דכוונתו דאיירי באין רואים את הש"ץ ובה מהני בעומד במפתן הבית אבל באינו עומד במפתן אינו מצטרף.

והעירני ש"ב הרב הגאון ר' צבי ב"ר זאב הכהן קופשיץ שליט"א בהא

אבל להרשב"א ולכל העומדים בשיטתו דס"ל דמהני צירוף על ידי רואים אלו את אלו קשה למאי אצטריך צירופו של הש"ץ הרי כיון שעומד על מפתן הבית הרי הוא כמקצת אלו שבבית ומצרף האחרים גם אם אינו ש"ץ וצ"ע.

אבל ש"ץ מהני לצרפם על ידי שרואה את אלו ואת אלו, ובזה לא מהני אלא בעומד על מפתן הבית, ולדידיה לא קשה דברואה את אלו ואת אלו תהני מדין מקצתן רואים אלו את אלו, משום דלדידיה לא מהני רואים אלו את אלו אלא על ידי ש"ץ.

יבואר אם מהני צירוף הש"ץ גם באין רואה את הציבור

הוא מופלג מהם הרי סוף סוף הם רואים אלו את אלו שהרי הש"ץ רואה אותם ומקצתם רואים אותו ולמה לא יצטרפו, אלא ע"כ דאירי באין רואים את הש"ץ, ואפ"ה הש"ץ מצרפן אפי' באין רואה אותם כיון שעומד על מפתן הבית, וכמש"כ המראה פנים בירושלמי, ובזה ס"ל דמהני דווקא בעומד על המפתן.

והיה אפשר לומר דהא דמהני ש"ץ לצרפם היינו אפי' באין רואה את הציבור אבל כיון שהוא משמש את הציבור הרי הוא מצרפן כשמש המצרף לזימון, וכן פירש הפני משה וביתר ביאור במראה הפנים בירושלמי ברכות (ס"פ שלשה שאכלו) דמהני ש"ץ אפי' באין רואין את הש"ץ והש"ץ אינו רואה אותם.

והנה אם הש"ץ רואה אותם והם רואים אותו אפשר דמצטרף אפי' באינו עומד על המפתן, אלא דקצת קשה דא"כ איכא תרי דינים בש"ץ האחד שמצרפן בעומד על המפתן באינו רואה אותם, וברואה אותם מצרפן אפי' באינו עומד על המפתן, וזה תימא דמה"ת דאיכא תרי דינים בזה והרי מקור הדין דסימן נ"ה שהש"ץ מצרפן כתב הגר"א שהוא כההיא דירושלמי לגבי ברכת הזימון וצ"ע.

והנה במ"ב (סי' נ"ה ס"ק נ"ד) לא הזכיר שהש"ץ צריך לראות אלו ואלו, ולכאורה הוא מוכרח שהרי אם רואה את הציבור הרי הם רואים אלו את אלו, ובפמ"ג והובא במ"ב כתב דהא דש"ץ מצרפן איירי באין רואין אלו את אלו ומכל מקום הש"ץ מצרפן, והנה כתב בשם הפרישה והעתיקו הרעק"א שש"ץ בגדולה וציבור בקטנה אינו מצרפן משום שהוא מופלג מהם, ואי איירי ברואה אותם גם אם

יבואר שבמג"א כתב דהמברך ברכת הזימון מצרפן דווקא ברואה אותם

הבית דווקא א"כ למאי אצטריך הא דהש"ץ מצרפן, וע"כ דלא בעינן מפתן הבית בדווקא, וכמש"כ המג"א דמפתן הבית בעינן כדי שיהיו רואים אלו את אלו.

אבל במג"א (סי' קצ"ה ס"ק ג') כתב להדיא דהמברך שמצרף את כולם איירי ברואה את כולם והוי כרואים אלו את אלו וא"כ אי נימא דאיירי בעומד על מפתן

בתים בזה לא מהני אלא ברואה אותם, והדברים נפלאים.

אכן אכתי קשה קצת שהרי העמידו דבריהם בעומד על מפתן הבית ובזה לא בעינן לצירופו של ש"ץ כלל, ונראה פשוט שהרי אפשר לצייר מפתן הבית באינו מצורף לשני הרשויות אלא דבעומד שם רואים אותו כמש"כ המג"א או ששומעים אותו כמש"כ הב"ח ורבינו ירוחם שהובא בב"י, אבל אי בעינן מפתן דווקא נראה משום שהוא המקום המחבר בין הרשויות, ובזה קשה הרי לא בעינן לצירופו של ש"ץ אלא משום מקצתן רואים אלו את אלו סגי, אבל אי נימא דמש"כ מפתן הבית לאו דווקא ובזה שפיר אפשר דבעינן לצירופו של ש"ץ כשאין הציבור רואין אלו את אלו והש"ץ אינו חלק מן הציבור ולהכי בעינן לצירופו של ש"ץ שמשמש את הציבור ואפי' אינו עומד על מפתן הבית.

וע"כ צ"ל דמש"כ השו"ע דכשהש"ץ עומד על מפתן הבית מצרפן לאו דווקא בעומד על מפתן הבית, ולהכי הש"ץ מצרפן כשרואה את הציבור והציבור רואה אותם כיון שהוא משמש להציבור הרי הוא מצרפן.

ולכאורה קשה שהמ"ב סתר משנתו שבסימן נ"ה ס"ל דהש"ץ מצרפן בלא שרואה את כולם וכמשנ"ת, ובסימן קצ"ה כתב בשם המגן אברהם שהמברך מצרפן דווקא ברואה אותם.

ושמעתי מהגאון ר' בנימין להמן שליט"א ליישב בזה שבסימן נ"ה איירי המ"ב והפרישה בש"ץ שעומד בגדולה וציבור בקטנה שאין מצטרפין ואיירי באין רואין אלו את אלו ומכל מקום הוקשה לו שיצטרף על ידי הש"ץ משום שהש"ץ אי"צ לצרף שני צבורים אלא להצטרף עם הציבור ובזה כשמשמש להציבור מצרפן בלא שרואה אותם, אבל כשצריך לצרף שני צבורים בשני

יבואר ראיה מדברי הראב"ה דס"ל דהש"ץ מצרף הציבור גם אם אינו עומד במפתן הבית

והנה כדברי הרשב"א דמהני צירוף רואים אלו את אלו מבואר בדברי הראב"ה (סימן קל"ד) דמקצתם רואים אלו את אלו מצטרפים לעשרה אע"פ שאין בכל חבורה עשרה וז"ל וולכך הורגלו שהשליח צבור לבדו עומד על המגדל ואומר קדיש אחר קריאת התורה, ואע"פ שמקצת מחיצות והפתחים שיש להם צורת הפתחים נידונים כמחיצה כדמוכח בפרק קמא דעירובין ואע"פ שאין עשרה על המגדל אומר קדיש ועונים אחריו כיון שרואים זה את זה, וכן היושבים

ומבואר דס"ל דמקצתן רואים אלו את אלו מצטרפים לעשרה אע"פ שאין בכל חבורה עשרה, ועוד מבואר בדבריו דתקנה דר' ברכיה דש"ץ עומד על המפתן מהני גם בעומד על המגדל, ומבואר להדיא דס"ל דמפתן שאמרו לאו דווקא ולא אמרו מפתן אלא משום שישמעו את הש"ץ כמש"כ

שהרי הוא משמש את הציבור ולכן מהני,
אבל כיון שלא נזכר בראב"ה רמז להסבר זה
נראה מדבריו בפשיטות דהש"ץ מצרף
להציבור בכל גוונא.

הב"ח, או כדי שיראוהו כמש"כ המגן
אברהם.

והיה אפשר לומר שאם הש"ץ עומד על
הבימה הרי הוא כעומד על המפתן

הערה שהעירוני בעניין מש"כ אם בעינין ש"ץ עומד על המפתן דווקא

אותו כיון שהוא משמש להציבור הרי הוא
מצרף.

אכן כל זה אינו כמש"כ הרשב"ש להדיא
דבעינן עומד על המפתן הבית דווקא
ובלא"ה אינו מצטרף ולדידיה קשיא אמאי
אצטרף להא דהש"ץ מצרף.

אמנם מש"כ הרשב"ש דבעינן עומד על
מפתן הבית דווקא הוא לשיטתו
דלא מהני צירוף חמשה מבית זה וחמשה
מבית זה לצרפם על ידי רואים אלו את אלו
אבל ש"ץ מהני לצרפם על ידי שרואה את
אלו ואת אלו ובזה לא מהני אלא בעומד על
מפתן הבית ולדידיה לא קשה דברואה את
אלו ואת אלו תהני מדין מקצתן רואים אלו
את אלו משום דלדידיה לא מהני רואים אלו
את אלו אלא על ידי ש"ץ.

אבל להרשב"א ולכל העומדים בשיטתו
דס"ל דמהני צירוף על ידי רואים אלו
את אלו קשה למאי אצטרף צירופו של
הש"ץ הרי כיון שעומד על מפתן הבית הרי
הוא כמקצת אלו שבבית ומצרף האחרים גם
אם אינו ש"ץ וצ"ע, ע"כ מה שנתבאר בגליון
הקודם.

בהא דנתבאר בטור (סימן נ"ה) ובשו"ע
שם דמהני ש"ץ שרואה את אלו
שבבית זה ואת אלו שבבית זה אע"פ שאין
יושבי שני הבתים רואים אלו את אלו,
הקשינו דלכאורה קשה דצריך לידע ולהבין
מה דין המקום שהש"ץ עומד שם אם הוא
נחשב כמקום בית אחד א"כ הרי הוא כאותם
העומדים שם, ואם רואים אנשי הבית השני
מקצת מן הבית הראשון הרי הם מצטרפים
ואם הוא שייך לבית השני הרי הוא כמקצת
אנשי הבית השני ומצטרף עמהם משום דהוי
כמקצתן רואין אלו את אלו, וא"כ אמאי
אצטרף לומר שמשום שהוא ש"ץ הוא
מצרף את שני הבתים הרי הם מצטרפים גם
בלא"ה משום שהרי מקצם רואים אלו את
אלו והרי ממנ"פ הש"ץ עומד באחד מן
הבתים והרי הוא מצרף אותם מדין רואין
אלו את אלו.

ולכאורה צ"ל דמש"כ השו"ע דכשהש"ץ
עומד על מפתן הבית מצרף
לאו דווקא בעומד על מפתן הבית, ובזה אינו
מצטרף לאנשי הבית ולהכי בעינן שהש"ץ
מצרף כשרואה את הציבור והציבור רואה

הערה שהמבואר שהש"ץ מצרפן איירי בעומד בין הבית וחוץ לבית

והעירני הגאון ר' בנימין להמן שליט"א שהרי השו"ע והטור איירי בש"ץ עומד על המפתן שבין הבית לחוץ לבית ובזה אינו מצטרף עם העומדים בחוץ אלא מדין שהוא ש"ץ, ודווקא בעומד בין שני בתים איכא לאקשווי דממנ"פ הרי הוא כאחד מאחד מן בני הבתים אבל כשהוא עומד במפתן שבין הבית וחוץ לבית הרי אפשר שאינו שייך לבני הבית וכן אינו שייך לאלו העומדים מחוץ לבית, והכי בעינן שיצרפם מדין ש"ץ אבל בעינן מפתן דווקא לצרפם, וכן העירוני כמה ת"ח בזה.

והעירני הגאון ר' בנימין להמן שליט"א שהרי השו"ע והטור איירי בש"ץ עומד על המפתן שבין הבית לחוץ לבית ובזה אינו מצטרף עם העומדים בחוץ אלא מדין שהוא ש"ץ, ודווקא בעומד בין שני בתים איכא לאקשווי דממנ"פ הרי הוא כאחד מאחד מן בני הבתים אבל כשהוא עומד במפתן שבין הבית וחוץ לבית הרי אפשר שאינו שייך לבני הבית וכן אינו שייך לאלו העומדים מחוץ לבית, והכי בעינן שיצרפם מדין ש"ץ אבל בעינן מפתן דווקא לצרפם, וכן העירוני כמה ת"ח בזה.

וביותר שהרי מקורו של הטור דמהני ש"ץ לצרפם הוא מהירושלמי דר' ברכיה אוקים על תרעא מציעא ומזמן על אילין ועל אילין והתם הוא בין שני בתים, ומבואר דגם בפתח שבין שני בתים אוקים ליה אתרעא מציעא ובזה בוודאי יקשה אמאי בעינן מפתן דווקא וע"כ כמשנ"ת דמפתן לאו דווקא אלא אוקים ליה התם כדי שיראוהו או ישמעוהו וכמשנ"מ ברבינו ירוחם ובב"ח.

אבל באמת לא הבנתי השגה זו שהרי אי בעינן מפתן דווקא הוא משום שהוא המקום המחבר בין שניהם וכלשונו של הרשב"ש (סימן ל"ז) ובש"ץ לא הכשיר הרב ז"ל אלא בעומד בפתח שהוא כמחבר את שבחוץ עם אותם שבפנים והוא מוציא את כולן וא"כ גם אם בעינן מפתן דווקא לצרף בין העומדים בבית לאותן העומדים בחוץ

מסקנת ההלכה לדינא

ולדינא נראה דאע"פ שברשב"ש מבואר דלא מהני שהש"ץ רואה אלו ואלו אלא כשעומד על המפתן מכל מקום בראבי"ה מבואר דמהני בכל גוונא, וכן מבואר בדברי הב"י בשם רבינו ירוחם וכן מבואר בב"ח, ולמה שביארנו שהרשב"ש לשיטתו דלא מהני רואין אלו את אלו להכי לא מהני מה שהש"ץ מצרפן אלא בעומד על המפתן אבל להרשב"א שפיר מהני צירוף הש"ץ בלא שעומד על המפתן.

סימן ד

אם דרך קבוע מפסיק לעירוף עשרה ברואים אלו את אלו

אלו את אלו לעשותו למקום אחד, ואמאי רשות הרבים הוא מפסיק יותר ממחיצות, והרי מחיצות הוא מפסיק יותר מרשות הרבים, והוא תימא.

וביותר קשה שהרי גדר מפסיק לאילן שהרי אמרו הכל מפסיק לזרעים ואינו מפסיק לאילן אלא גדר וחזינן דדרך הרבים אינה מפסקת לפאה לאילנות אבל גדר מפסיק, והכא חזינן איפכא דגדר אינו מפסיק ודרך מפסקת, והיה נראה דהרשב"א דס"ל דמהני רואים אלו את אלו לצרפם אפי' במקום מחיצות לא ס"ל סברת רבינו יונה לגבי דרשות הרבים מפסקת לעירוף.

אכן הרי סברא זו היא קשה נמי לרבינו יונה שכתב דבריו לגבי צירוף לזימון דמהני רואים אלו את אלו אפי' שיש חילוק מחיצות, ומכל מקום ס"ל דרשות הרבים מפסקת ביניהם ואפשר דלצירוף לזימון להחשיבם חבורה אחת שישבו יחד אפשר דרשות מפסקת הוא מפסיק יותר מאשר מחיצה, וצ"ע.

הנה בפמ"ג (סימן נ"ה) כתב דדרך קבוע מפסקת ביניהם ולא מהני לעירוף אפי' כשרואים אלו את אלו כמבואר ברבינו יונה לעניין זימון שהובא בשו"ע (סי' קצ"ה), ואע"פ שיש לומר דהא דרשות הרבים מפסקת אינו אלא לגבי צירוף לזימון משום דבעינן צירוף לאכילה אחת ואפי' בישבו במקום שאין חילוק מחיצות אם לא נצטרפו ביחד לא מצטרפי ולהכי דרך הרבים מפסקת, אבל לעשרה דלא בעינן אלא מקום אחד ובוודאי שאין דרך הרבים מפסקת במקום שאין חילוק מחיצות כגון בבית הקברות שרוצים לצרף כמה אנשים ויש שם דרך הרבים מפסקת שהרי כולם עומדים במקום אחד בלא חילוק רשויות, וא"כ הכי נמי כיון דרואים אלו את אלו חשיב כמקום אחד א"כ גם ברשות הרבים מפסקת ג"כ חשיב כמקום אחד, אמנם בפמ"ג כתב דגם לעניין צירוף עשרה לא מהני צירוף בדרך מפסקת ביניהם.

ובאמת מסברא נראה שמהני רואים אלו את אלו גם ברשות הרבים מפסקת שהרי אפי' כשיש מחיצות ביניהם מהני רואים

יבואר אם דרך הרבים מפסקת גם באין מחיצות ביניהם

צירוף עשרה להפסק שמפסיק בפאה שהרי בפאה כל שמפסיק במקום הוא הפסק שעל ידי השביל שבאמצע השדה הוי הפסק ואינו חשובה שדה אחת, אבל לעניין צירוף לעשרה הרי מאחר והם במקום אחד הרי הם

והנה כבר ביארנו דלכאורה פשוט שדרך אינו מפסיק אלא בין שתי בתים אבל במקום פתוח שאין בו מחיצות ויש שביל מפסיק באמצע אינו מפסיק ביניהם ואם רואים אלו את אלו מצטרפין, וא"כ לא דמי

שני הבתים אינם מצטרפים, והרי הטו"ז כתב דלאו דווקא רשות הרבים אלא אפילו שביל היחיד מפסיק ביניהם כדתנן (פ"ב מ"א דפאה) דשביל היחיד מפסיק בין הרשויות לפאה וכו' עכ"ל, וצ"ע.

אמנם נראה לדינא כיון דלענין צירוף לעשרה שהרשב"א כתב רק בדרך אפשר דמהני רואים אלו את אלו וכמו שדקדק דבריו בבה"ל שם, והרמב"ן פליג עליה וכן כמה אחרונים כמו שכתב במ"ב שם, א"כ הבו דלא לסיף עלה כיון דהפמ"ג כתב באשל אברהם (סי' נ"ה ס"ק י"ב) דברשות הרבים מפסקת לא מהני רואים אלו את אלו לצירוף לעשרה לכן קשה להקל לצרף לעשרה במקום שרשות הרבים מפסקת ביניהם.

יבואר אם רשות היחיד מפסקת בין הרואים אלו את אלו

ולפ"ז גם בשביל הרבים הקבוע אם יעמדו שם מקצת מן העשרה ויצטרפו על ידי שרואים אלו את אלו שפיר מצטרפים כולם משום שכל שהדרך משמשת את המצטרפים לעשרה הרי רשות זו אינה מפסקת ביניהם.

ושמעתי משמו של הגאון ר' זאב כהן שליט"א שאמר על פי מש"כ הט"ז (סי' קצ"ה ס"ק ג') וז"ל 'נראה דיש ענין שאין רה"ר מפסיק דהיינו מ"ש הטור בשם הרא"ש כאן בבני החופה שנתחלקו לחבורות שכולן חשובות כאחד אפי' אין השמש מצרפן כיון שאוכלין מסעודה שתקנו לחופה דבזה אין הדבר תלוי ברשויות כלל', עכ"ל.

מצטרפים ולא מהני שביל לחלק ביניהם, וא"כ הרי לא דמי למשנה בפאה כלל וקשה מה שכתב רבינו יונה לדמות משנה דפאה לצירוף עשרה.

אכן במנחת יצחק (חלק ד') כתב וז"ל 'לדעתי יש לזהר דכמה פעמים המתפללים בשדה כגון במקומות שנוסעים לשאיפת אויר שכיח שיש שם ג"כ שביל להילוך בני אדם וברצונם שלא לעכב את ההילוך מתחלקים המתפללים איזה אנשים מעבר אחד של השביל ואיזה מעבר השני, י"ל דאינם מצטרפים הואיל והשביל ביניהם דאז לפי מה דאיתא באו"ח (סי' קצ"ה סעי' א') לענין זימון בשם יש מי שאומר והוא הר' יונה שאם רשות הרבים מפסקת בין

והנה העירוני דאי נימא דרשות מפסקת וגם שביל היחיד מפסיק כמש"כ הט"ז סימן קצ"ה א"כ כל היכא דאיכא מרפסת חבירו מפסקת בינו לבין חבירו אע"פ שכולם רואין אלו את אלו הרי הוא מפסיק ביניהם, וא"כ נפל בבירא הצירוף של מרפסות שהרי בכל מקום יש מרפסות אחרות ביניהם.

והיה אפשר לומר שאם מצטרפים אלו שבמרפסת האמצעית הרי אינו מפסיק שהרי מצרף את כולם כיון שהמרפסת האמצעית היא גם מצטרפת להכי אינה מפסקת ביניהם ולפ"ז אם במרפסת שביניהם אין מתפללים שמצטרפים הרי היא מפסקת ביניהם ואינם מצטרפין וצ"ע.

צירופם על ידי שרואים אלו את אלו ברשות מפסקת ביניהם שהרי הם אוכלים בנפרד ורק שרואים להצטרף לזימון לכן לא מהני צירופם אלא כשאוכלים מסעודה אחת, אבל כשרואים להצטרף להתפלל בעשרה אפשר דזה עצמו מחברן ומצרפן גם כשהרשות מפסקת ביניהם.

ובעיקר הדבר היה מקום לומר שמה שהרשות מפסקת אינו אלא לעניין זימון משום דבעינן קביעות אחת לסעודה ובזה כל שהרשות מפסקת אינן מצטרפין אבל לעניין עשרה גם אם רשות מפסקת הרי אלו מצטרפין כל שרואין אלו את אלו, ובמ"ב לא הביא דברי הפמ"ג שרשות מפסקת לתפלה ואפשר דמהאי טעמא הוא, אכן כל זה הוא דלא כהפמ"ג דס"ל דרשות מפסקת גם לעניין צירוף עשרה למניין.

ואפשר דהכי נמי מאחר שכולם רוצים להצטרף לעשרה אין הרשויות מפסיקות ביניהם, ואפי' שאין עומדין שם להצטרף אבל כולם רוצים שהמרפסות יצטרפו אין הרשות מפסקת, וכ"ש היכא שהרשות עצמה שעומדת ביניהם רוצה להצטרף עמם אינה מפסקת ביניהם, אכן ראיתו צ"ע דהתם איכא סברא שכולם אוכלים מסעודה אחת להכי מצטרפים גם ברשות מפסקת ביניהם, אבל במקום שאין אוכלים מסעודה אחת מה שרואים להצטרף מה"ת שאינו מפסיק שהרי בסעודה גם כן רוצים להצטרף ולא מהני אלא כשאוכלים מסעודה אחת וצ"ע.

אמנם נראה דמכל מקום כל היכא שרואים להצטרף להתפלל יחד אין הרשות מפסקת ביניהם, אלא שבסעודה לא מהני

יבואר אם אפשר לומר דדוקא דרך מפסקת

משום דרשות בעלמא מפסקת ואין צריך דרך דווקא שהרי גם באינו קבוע הרי הוא מפסיק, וכן נקט במגן גבורים להדיא כדבר פשוט שהדרך מפסקת משום שהוא רשות אחרת, ולכן כל שהוא רשות אחרת ביניהם מפסיק א"כ הכי נמי כל שיש בית ורשות ביניהם לכאורה צריך להפסיק, ועכצ"ל כמשנ"ת.

וחתני חביבי הרה"ג ר' יעקב הוניגסברג שליט"א רצה לחלק בין דרך הרבים או דרך היחיד, לרשות היחיד, דדוקא דרך מפסקת משום שנעשית להילוך ואינו ראוי לתפלה או לאכילה להכי מפסיק ביניהם, אבל רשות בעלמא אינו מפסיק.

אמנם ממה שהאליה רבה נסתפק דאפי' שביל שאינו קבוע מפסיק והוא

יבואר אם שביל המשמש שני חצירות שבשני צדדיו אם הוא מפסיק ביניהם

וכמו ששביל השייך לחצר אחת אינה מפסקת בינו לחבירו שהרי הוא כחצירו, הכי נמי שביל המשמש לשניהם הרי היא

ונראה פשוט ששביל המשמש לשני בתים שעומדים משני צדדיו אינו מפסיק ביניהם שהרי הוא משמש לשניהם,

שהוא דרך הליכה למקום אחר אפי' הוא שלו
הרי הוא מפסיק ביניהם.

אמנם למשנ"ת במגן גבורים (סי' קצ"ה)
שלגבי עשרה הרשות מפסקת,
ולכן אפי' אם השביל אינו קבוע הרי הוא
מפסיק לצירוף עשרה, וחזינן דהמפסיק של
דרך לעשרה לא דמיא למפסיק לפאה
דהתם בעינן שביל הקבוע דווקא וא"כ
אפשר דהשביל המשמש שני רשויות אינו
מפסיק לעשרה, אע"פ שמפסיק לפאה
וצ"ע.

כחצר של שניהם ואינו מפסיק ביניהם,
ולכן כניסה לחניה המשמשת לשני בנינים
אינה מפסקת ביניהם ויכולים להצטרף
לעשרה.

וחתני חביבי הרה"ג ר' יעקב הוניגסברג
שליט"א העיר בזה דהנה לעניין
פאה נראה פשוט שגם שביל שלו הוא
מפסיק בין שדותיו, וכן נראה מסתימת
המשנה דומיא דשאר המפסיקים שם בין
השדות כשדה ניר וזרע אחר שמפסיק גם הוא
שלו, וא"כ הוא הדין לגבי צירוף עשרה כל

מסקנת ההלכה לדינא

נראה דמאחר והפמ"ג הביא דינא דדרך מפסקת לעניין עשרה קשה לסמוך לצרף
העשרה בכה"ג שרואין אלו את אלו, ואם רשות מפסקת וגם אלו שברשות
מצטרפים לעשרה אין הרשות מפסקת, וכן אם הרשות משמשת את שניהם אינה
מפסקת.

ויש לעיין ברשות מפסקת ואינו דרך הרבים והיחיד אם מפסקת ונראה דמפסיק.

סימן ה

בעניין עומד מרובה ופי תקרה וצורת הפתח לחלק בין העומדין שם אם מצטרפין לעשרה

העומדים מאחר הפי תקרה צריך להגיע
לקולת הרשב"א שמצטרפין העומדין בשני
חצירות כשרואין אלו את אלו, או דחשיב
כחצר אחת כשאין רצונם בחלוקה זו ופי
תקרה חשיב מחיצה כשצרכים אותה אבל

הנה בעניין צירוף עשרה העומדים בחצרות
ובמרפסות לעשרה שנחלקו בו
הראשונים יש לעיין אם כשיש בחצר מקום
שמסתיים התקרה ומדינא הוא נחשב
כמחיצה לכל התורה כולה, האם לצרף

כשאינן צרכים אותה אינה חשובה מחיצה, ובדומה דלא אמרינן לבוד להחמיר לגבי המשך אהל לטומאה.

וראיני בספר אגן הסהר (חלק א') שהביא שהגאון הגדול ר' אברהם גנחובסקי זצ"ל היה מחמיר בזה וכן להבחיל"ח הגאון הגדול ר' דב לנדו שליט"א היה אומר להש"ץ שלא יתחיל חזרת הש"ץ אלא אם יש בבית המדרש עשרה ולא יצרף העומדין מתחת העזרת נשים משום דפי תקרה יורד וסותם ואינן מצטרפין להחולקים על הרשב"א.

והביא שם מש"כ בספר שיח הלכה בשם מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל שאין הפי תקרה חוצץ כיון שאינו חפץ בכך וכן הוא

בצורת הפתח כשאינו רוצה בכך אינו חוצץ ואינו חשיב מחיצה.

וישאלה זו נוגע גם לסוכה שאם יש צורת הפתח באמצע הסוכה, אם חשיב מחיצה גם כשאינו רוצה בכך יתכן שאין דפנות לשני הסוכות ואי נימא דלהחמיר לא נחשיבנו לדופן א"כ הסוכה כשירה.

ונסתפק שם היאך נדון באופן שעשו את תקרת בית הכנסת לסוכה וצריכים את הפי תקרה להכשר הסוכה דכאן אותם שנמצאים בביה"כ עצמו רוצים הפי תקרה כדי להיות בסוכה ואותם שתחת העז"נ אינם רוצים שבלא"ה אינם בסוכה דהיאך נכריע הכף ואולי רוב הציבור קובע ואולי כל יחיד קובע לעצמו אם להצטרף אם לאו וצ"ע.

יבואר אם בעומד מרובה על הפרוץ אפשר לומר שכשאינן רוצה בהמחיצה אינה חשוב מחיצה

ויש לעיין אם בעומד מרובה על הפרוץ בזה אפשר דלכולי עלמא חשיב דופן וגם אם אינו רוצה שיהא כמחיצה הרי הוא חוצץ ביניהם שהרי הוא מחיצה ממש ואינו אלא מחיצה דינית שאפשר דלהחמיר לא חשבינן ליה למחיצה אבל במקום שהוא מחיצה ממש גם אם אינו רוצה בה חשיב מחיצה ואינן מצטרפין זה לזה.

אכן יש לומר בזה דכל מקום בבית הכנסת המשמש את כולם הרי הוא כבימה המצרפת את העומדים שם להעומדים בבית הכנסת וכמש"כ הבית יוסף (אורח חיים סימן נ"ה) בשם מהר"י אבוהב וז"ל 'והנה

המחיצות שיש לתיבה אינו אלא לנוי לא להבדל מחיצה בפני עצמה וכך נהגו העם', וא"כ בוודאי המחיצה של פי תקרה שנעשית על ידי העזרת נשים הרי המחיצה אינה נעשית לחוץ בינם לבין העומדים בבית הכנסת וא"כ לא הוי מחיצה, ולפ"ז אפי' מחיצה גמורה כל שלא נעשית לחוץ ביניהם לא הוי מחיצה להפרידם שלא לצרפם לעשרה.

ואפשר דגם לטעמא דהרשב"א שהובא בשו"ע שם וז"ל 'דמאחר שאינה עומדת לתשמיש בפני עצמה אלא לתשמיש בית הכנסת ורגלי בית הכנסת בתוכה והוי

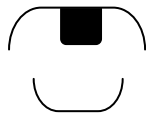
על הפרוץ כל שאינו עשוי להפסקה ביניהם אינה מפסקת ביניהם.

אכן כיון שהגר"א כתב שיש לדחות הראיות שהביא הרשב"א לגבי הבימה ולדבריו אין לעשות מחיצה בבימה במקום שעומד בו הבעל קורא כדי שיצטרף לעשרה שבבית הכנסת.

ליה כתיבה שמניחין בה ס"ת שאפילו היא גבוהה כמה אינה מפסקת כדאמרינן בפרק אלו נאמרינן (סוטה לח:): ובפרק החליל (סוכה נא:): בימה גדולה של עץ בנויה באמצע וחזן הכנסת עומד עליה, עכ"ל, ואפשר דהוא הדין בענייננו כל שהוא עומד לתשמיש בית הכנסת אין המחיצה מפסקת ביניהם, והכי נמי גם אם יש בה עומד מרובה

יבואר באיזה אופן אפשר לעשות מחיצה סביב הבימה ולא תהא מפסקת בינה להעם שבבית הכנסת

והרי הוא עשוי באופן כזה:

ויש לעיין אם בחצירות שיש שם עומד מרובה אע"פ שלא נעשה למחיצה אבל המקום אינו עשוי להתחבר שהרי החצירות בנויים מעיקרן באופן זה, אלא שעתה רוצים להתחבר למניין אחד, נראה דבזה אפשר שלא יתחברו וחשיב כמחיצה גמורה ביניהם אלא שמצטרפין על ידי שרואין אלו את אלו לדעת הרשב"א, וצ"ע.

הנה בבית המדרש חניכי הישיבות רוממה עשו מחיצה סביב הבימה על פי מה שנתייעצו עם אאמ"ר זצ"ל שמגעת עד המקום שעומדים שם הבעל קורא והעולה, ואין מחיצה אחרת ממשכת אחריה כנגדה, וממילא הרי הוא נחשב שהמחיצה אינה אלא עד המקום שהבעל קורא והעולה עומדים שם, ובהמשך יש מחיצה שמתחלת שלא כנגד המחיצה הראשונה וממשכת מאחורי הבימה, והיושבים מאחורי הבימה במקום שיושב המגביה וכדומה אפשר שאין מצטרפים עם העשרה שבבית הכנסת אבל הבעל קורא והעולה שפיר מצטרפים בכל גוונא.

מסקנת ההלכה לדינא

הנה נחלקו הפוסקים האם אמרינן דפי תקרה מפסיק בין העשרה אפי' שאין רוצים במחיצה זו, וכן יש להסתפק בצורת הפתח אם כשאין רוצים במחיצה זו לחלק ביניהם אם היא מחלקת ביניהם.

סימן ו

בעניין אם אפשר לערף עשרה בחדר מדרגות בלא שרואים אלו את אלו

אלא דיש להעיר ממש"כ התוס' (עירובין דף כ"ב:) על מה שאמרו שם שבילי בית גילגול וכיוצא בהן רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה, ואיזהו שבילי בית גילגול אמרי דבי רבי ינאי כל שאין העבד יכול ליטול סאה של חיטין וירוך לפני סרדיוט, והקשו בתוס' וז"ל 'ואם תאמר ולמה לי אין העבד יכול לרוץ אפי' יכול נמי הוא רשות היחיד כיון שמתלקט עשרה מתוך ארבע, ויש לומר דבעינן שלא יהא נחא תשמישתיה שלא יהא עשוי כעין מדרגה דלא תהוי מחיצתא נדרסת דאמר בפרק כל גגות (לקמן דף פט:) דלא הויא מחיצתא, עכ"ל.

ומבואר בדברי התוס' דכל היכא דניחא תשמישתיה לא הוי כרשות היחיד ואינו כמחיצה גמורה וא"כ כל מדרגות לא יהיו חשובים כמחיצה וקשה מהא דסולם תורת מחיצה עליו אע"פ דניחא תשמישתיה כמדרגות.

ויצוין בחתם סופר (תשובה פ"ט) וכן הוא בחזון איש (סי' ק"ח) שכתבו דהא דלא מהני מה שניחא תשמישתיה אינו אלא שרבים מבטלי מחיצתא ואינו אלא לר' יהודה וכן אפי' לר' יהודה אינו אלא ברשות הרבים אבל בבני החצר שעולין על המדרגות לא חשיבי רבים שמבטלי מחיצתא יעו"ש.

ראיתי להעיר שהיו כמה בני תורה שעמדו כל אחד בפתח ביתו בחדר המדרגות, כל אחד בפתח ביתו בכמה קומות הבניין, ואע"פ שלא ראו אלו את אלו מכל מקום אמרו שחדר המדרגות חשיב כבית אחד ולא בעינן רואין אלו את אלו לצרפם שכל שהם בבית אחד הרי הבית מצרפם לעשרה.

ונראה דלא מהני מידי שהרי קיי"ל דתל המתלקט עשרה מתוך ארבעה חשיב מחיצה גמורה לחייבו משום רה"י בשבת, והכי נמי כל גרם מדרגות הרי הוא כתל המתלקט וחשיב מחיצה גמורה לחלק בין הקומות השונות.

וכן מבואר בגמ' בעירובין (דף נ"ט) דסולם תורת מחיצה עליו ותורת פתח עליו רצו מערבין שנים רצו מערבין אחד, ואע"פ שנח לעלות על הסולם מכל מקום חשיב מחיצה, ומבואר דהמדרגות הבנויות על גרם הבטון שבנוי מתחת המדרגות שהיא כתל המתלקט ועליו בנוי המדרגות ונח לעלות עליו מכל מקום הרי היא כמחיצה ורצו מערבין שנים, והכי נמי כל מדרגות אע"פ שנח לעלות עליו הרי היא כמחיצה שלא חשיב כמקום הילוך להדיא, ואי חשיב כמחיצה אי אפשר לצרף השכנים אלא ברואין אלו את אלו ופשוט הוא.

ועוד דאיכא מעקה המדרגות דחשיב מנינים על ידי צירוף העומדים בחדר
כמחיצה להפסיק בין הקומות על ידי המדרגות בלא רואים אלו את אלו.
עומד מרובה על הפרוץ ולכן אין לעשות

מסקנת ההלכה לדינא

אין לצרף העומדים בחדר מדרגות לעשרה אם אין רואים אלו את אלו ואינם
נחשבים כעומדים במקום אחד שיש שם מחיצה המחלקת ביניהם.

בעניין הצירוף לעשרה לברכת כהנים

סימן ז

בעניין ברכת כהנים במרפסות

בעינן עשרה בברכת כהנים או דילפינן מכה תברכו את בני ישראל ובני ישראל הוי עשרה דילפינן מונקדשתי בתוך בני ישראל, או דחשיב דבר שבקדושה ואינו בפחות מעשרה, ואי נימא דהא דבעינן עשרה הוא משום דחשיב דבר שבקדושה לכאורה לא גרע מכל דבר שבקדושה דמהני ישן לצרופי לעשרה, אבל אי ילפינן מכה תברכו דבעינן עשרה אפשר דלא מהני ישן לצרפו לעשרה בברכת כהנים דבעינן עשרה לברך אותם והישן אינו מצטרף, אמנם בפמ"ג נסתפק אפי' אי בעינן עשרה משום דבר שקדושה אפשר דישן אינו מצטרף לעשרה לגבי נשיאת כפים, ולדבריו אפשר דהכי נמי אפשר דעשרה דבעינן לברכת כהנים אינו אלא אם עומדים במקום אחד ולא מהני צירוף של רואים אלו את אלו לנשיאת כפים.

אמנם נראה דמאחר והמ"ב כתב שדין עשרה בנשיאות כפים הוא כמו לעניין עשרה לקדיש וקדושה, א"כ בפשוטו אין לחלק בהכי, ומכל מקום כיון שכל דין העשרה המצטרפים כשוראין אלו את אלו תליא בפלוגתא אפשר שאין לברך על נשיאת כפים בזה שהרי הברכה אינה מעכבת בנשיאת כפים וצ"ע.

ולעניין ברכת כהנים אע"פ שצריך פנים כנגד פנים בברכת כהנים מכל מקום אם אי אפשר לראות את כולם כיון שיש עשרה במניין והכהן הוא חלק מן העשרה שפיר יכול לברך ברכת כהנים שאין מעכב מה שאינו רואה את כולם.

ושמעתי בשמו של הגאון ר' זאב כהן שליט"א שאמר על פי מה שכתב בבה"ל (ריש סי' קכ"ח) שנחלקו מה המקור שברכת כהנים בעשרה, וז"ל הבה"ל שם 'אין נשיאת כפים בפחות מ', הטעם משום דהוא דבר שבקדושה, והר"ן כתב דלא מיקרי דבר שבקדושה כ"א קדיש וקדושה וברכו, ומה דצריך עשרה בנשיאת כפים הוא משום דילפינן גז"ש דכתיב כה תברכו את בני ישראל ולהלן כתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל, ולפ"ז אי ילפינן דבעינן עשרה ממה דכתיב בני ישראל ובעי עשרה אפשר דלא סגי בצירוף כמו לדבר שבקדושה אלא בעי עשרה במקום אחד.

והנה במשנה ברורה (סי' קכ"ח ס"ק א') כתב וז"ל 'ועיין שם (סי' נ"ה) במ"ב סקל"ג מה שכתבנו בשם הפמ"ג דמסתפק לענין ישן אם מצטרף, עכ"ל, והנה לכאורה היה נראה דלמשנ"ת דאיכא תרי טעמי אמאי

ומכל מקום לעניין קריאת התורה נראה לברך על קריאתה משום שהט"ז (סי' תרפ"ה) כתב דקריאה בלא ברכה לפניה ולאחריה אינו יוצא בזה תקנת קריאת התורה, ולהכי כדי לקיים תקנת קריאת התורה כתקונה ראוי בשעת הדחק לברך שהרי כן הוא מסקנת השו"ע והמג"א כהרשב"א, אבל לעניין נשיאת כפים שאין הברכה מעכבת אפשר שאין לברך עליה.

מסקנת ההלכה לדינא

נראה שאפשר לישא כפים גם בעשרה שרואין אלו את אלו ואין לחלק בעשרה שצריך לנשיאת כפים לעשרה של דבר שבקדושה ויש לעיין אם יברך על ברכת כהנים כיון שנחלקו הראשונים אם מהני עשרה לרואין אלו את אלו וצ"ע, והמברך ברכה על ברכת כהנים בזה לא הפסיד שהרי יש לו על מי לסמוך.

סימן ח

בעניין אם כהן שעומד אחורי בית הכנסת יכול לעלות לדוכן כשיש שם עשרה

עשרה מתפללים במקום אחד, וכן לעניין קדיש וקדושה הרי קיי"ל כריב"ל דאמר אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהן שבשמים דלעניין לענות קדיש וקדושה עונה גם אם עומד מאחורי מחיצה של ברזל, ומה שמחיצה מפסקת אינה אלא לעניין צירוף לעשרה כמבואר בתוס' בפסחים (דף פ"ה:).

וכן לעניין קריאת התורה יוצאין יד"ח שהרי שנו במשנה בר"ה (דף כ"ז:): היה עובר אחורי בית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגלה יצא, והכי נמי בקריאת התורה יוצא גם אם שומע מאחורי המחיצה.

נשאלתי בשיבתינו הקדושה בית מדרש עליון שלעת עתה נתחלקו בני הישיבה לקבוצות של עשרים ושש בחורים בכל קבוצה ומתפללים כולם בחדר האוכל שהוא מחולק במחיצה שאין רואים אלו את אלו ושומעים אלו את אלו וכולן מתפללים יחד עם ש"ץ אחד שנמצא באחד מן הקבוצות והקבוצה השניה שומעת את הש"ץ מאחורי המחיצה, אם יוצאים בזה יד"ח תפלה בציבור וכל הדינים שצריכים ציבור.

הנה לגבי תפלה בציבור בוודאי יוצאים הם יד"ח שהרי יש עמהם ציבור של

יבואר אם העומדים אחורי בהכנ"ס בזמן חזרת הש"ץ חשיבי כמו שהם בזמן עבודה שיכולים לעלות לדוכן

שפיר עולה לדוכן אע"פ שהוא אינו משתתף בתפלת הש"ץ מכל מקום כיון שהוא שעת עבודה של הציבור שפיר עולה לדוכן, א"כ הכי נמי אע"פ שהוא אחורי בית הכנסת מכל מקום יכול לעלות לדוכן אע"פ שאינו שעת עבודה ידידיה דמכל מקום הוא שעת עבודה ידיהו, וחשיב כעולה בשעת העבודה.

ואע"פ שלכאורה אינו מברך את הציבור שהם העומדים בשעת עבודה שהרי הם בבית אחר, אמנם מבואר בגמ' (סוטה דף ל"ח) דגם העומדים אחורי מחיצה של ברזל מתברכים אם הם אנוסים מלעמוד כנגד הכהנים, וכמו שאמר ריב"ל דאפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.

אכן נראה לומר דכל שהוא עומד עמהם ומצטרף עמהם אע"פ שאינו שעת עבודה ידידיה שפיר חשיב שנושא כפים בעבודה כיון שהוא מצטרף עמהם עתה בשעת נשיאת כפים והם עומדים בעבודה הרי הוא כשעת עבודה גם לדידיה, אבל כל שאינו מצטרף עמהם משום שעומד מאחורי בית הכנסת אינו חשוב שעת עבודה לדידיה שיוכל לעלות לדוכן.

אמנם לעניין ברכת כהנים נסתפקתי, דמאחר דאין נושאים כפים אלא בשעת עבודה כמבואר בש"ס (סוטה דף ל"ט) כל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה, דנשיאת כפים אינו אלא אחר עבודה דכתיב וישא ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת העולה והשלמים, ואין נשיאת כפים בלא תפלה כמבואר בירושלמי הובא בביאור הלכה (ריש סימן קכ"ח), וא"כ כיון שהכהנים הנמצאים בקבוצה שאין הש"ץ עמהם חשיבי כעומדים אחורי בית הכנסת שהרי הש"ץ אינו מתפלל עמהם.

והנה משום הא דבעינן עשרה לנשיאת כפים שהוא דבר שבקדושה שפיר איכא עשרה שהרי העומדים אחורי בהכנ"ס הם עשרה, אבל אינם חשובים שהם נושאים כפים בשעת עבודה שהרי אינם מצטרפים לתפלת הש"ץ אלא עונים אמן אחריו כדין העומדים אחורי בית הכנסת אבל אינם נכללים בתפלת הש"ץ ואיך יעלו לדוכן.

ולכאוי היה מקום לומר דשפיר חשיב בשעת עבודה שהרי גם מי שאינו עומד בעבודה כגון כהן שהגיע לבית הכנסת כשהתחילו רצה שפיר עולה לדוכן, וגם מי שסיים תפלתו בשעה שהש"ץ עומד ברצה

יבואר מש"כ החזון איש שגם מי שלא שמע את תפלת הש"ץ עולה לו תפלת הש"ץ כאלו התפלל

ואת הברכות לא שמע מן הש"ץ אי קעביד מצוה בהאי שמיעה, וזה ודאי דיחיד שיתקע תקיעות דמעומד לא קעביד מצוה דלא תקנו

אמנם יעויין בחזון איש (או"ח סימן קל"ז אות ד') שכתב וז"ל יש לעי' אחד שבא לבית הכנסת בשעת תקיעות דמעומד

משום שאינו חשוב אצלו כתקיעות שבשעת התפלה, ומכל מקום לשיטת מרן החזו"א אפשר דשפיר חשיב שעת עבודה שהרי תפלת הש"ץ עולה לו, וה"נ כל שאינם יכולים להשתתף עם הש"ץ הרי תפלתו עולה לו, וא"כ אפשר שיוכל לעלות לדוכן אפי' שאינו עומד עמהם.

אבן נראה דאע"פ שתפלת הציבור עולה לו גם כשלא שמע את כל חזרת הש"ץ והיינו טעמא משום שהרי הוא כקרבן התמיד שהוקרב עבור כל ישראל כמש"כ בשלטי גיבורים שלהי ר"ה, מכל מקום אינו חשוב כשעת עבודה שהרי הכהן אינו נמצא יחד עם ציבור המתפללים ששומעים את הש"ץ ולכן אפשר שאינו יכול לעלות לדוכן ואינו חשוב כשעת עבודה.

אמנם יש להסתפק אם יהיו עשרה שישמעו את תפלת הש"ץ אחורי בית הכנסת אפשר שיוכל הכהן לעלות לדוכן משום שבמקומו יש עשרה שעומדים בשעת עבודה ויוצאים בתפלת הש"ץ מאחורי בית הכנסת, וצ"ע.

חכמים רק בחבר עיר, אבל כששומע תקיעות של ציבור אפשר דקעביד מצוה והוא משותף עם הציבור במצות תקיעה, ואילו אנוס שבא בשעת תקיעה לביהכ"נ מסתבר דקעביד מצוה שהרי אנוס יוצא בתפלת הש"ץ אע"ג שלא שמע וא"כ תפלת הש"ץ מתייחסת אליו והוא שלוחו וא"כ גם תקיעות שהוא שומע מצוה שלו היא, ואפי' בקי שהתפלל בלחש ולא שמע ברכות מפי הש"ץ נראה דשפיר שומע התקיעה דאע"ג דאינו יוצא בתפלת הש"ץ בלא שמיעה מ"מ הוא משותף במצות תפלה של הש"ץ לא פחות מזה שהוא אנוס, אלא כיון שהוא בקי לרבנן ואינו אנוס לר"ג הטילו עליו חכמים לשמוע או להתפלל בעצמו ולא סגי לי' במה שהש"ץ מתפלל בעשרה בעיר וכיון שהוא משותף במצות תפלה של הש"ץ הוא משותף גם במצות שופר ושפיר שמע להו לתקיעות של ציבור ושמיעתו מצוה, עכ"ל.

וידוע שבזה אתי לחלוק על מרן הגרי"ז שהיה ס"ל דכל שלא שמע חזרת הש"ץ מן הש"ץ אינו יוצא בתקיעות דמעומד

מסקנת ההלכה לדינא

נראה דכהן שאינו עומד יחד עם הש"ץ אינו נושא כפיו דלא חשיב לדידיה שעת עבודה ואם עשרה שומעין הש"ץ במקום שהכהן עומד שם יש להסתפק אם חשיב שעת עבודה לדידהו.

בעניין קריאת התורה בעשרה בחצרות ובמרפסות

וקריאת המגילות וההפטרות וכל הדינים הנלוים בזה

סימן ט

בעניין קריאת שיר השירים בברכה בעשרה שרואין אלו את אלו

לירד לבהכ"נ שירד דיש מהאחרונים שחולקין על עיקר הדין וסוברין דענייננו אינו דומה כלל לזימון' עכ"ל, ובס"ק נ"ז שם כתב וז"ל 'ויש מחמירין אפילו ברואין ובמקום הדחק אפשר שיש להקל' עכ"ל, ומבואר מדבריו שס"ל שלא יסמוך לכתחלה על עשרה שרואין אלו את אלו.

והנה הרמ"א (סימן ת"צ סעיף ט') כתב וז"ל 'ונוהגין לומר שיר השירים בשבת של חול המועד, ואם שבת ביום טוב האחרון אומרים אותו באותו שבת וכן הדין בסוכות עם קהלת, ונוהגין לומר רות בשבועות, והעם נהגו שלא לברך עליהם על מקרא מגילה ולא על מקרא כתובים' עכ"ל, ובמשנה ברורה (שם ס"ק י"ט) כתב על מה שכתב הרמ"א והעם נהגו שלא לברך וז"ל 'וכן הסכים הט"ז, ומג"א הסכים עם אותן

נסתפקתי בשבת חול המועד פסח תש"פ שקראנו קריאת התורה דרך המרפסות בצירוף עשרה שרואין אלו את אלו כשיטת הרשב"א בתשובה והראב"ה וכמש"כ המגן אברהם בסימן נ"ה וכפשוטו דעת השו"ע שם סי"ב, ונסתפקתי אם לקרוא שיר השירים בברכה באופן זה ויש מקומות שעדיין נוגע שאלה זו לקריאת מגלת רות שעדיין מצרפים העשרה דרך מה שרואין אלו את אלו.

והוא שהרי במ"ב שם (ס"ק נ"ב) כתב שלא לסמוך על רואין אלו את אלו לכתחלה וז"ל 'לפ"ז פשוט העומדים בעזרת נשים ובמחיצה המפסקת יש חלון ומראה להם פניו משם מצטרף עמהם לעשרה וכ"ש דאם יש בלעדו עשרה נחשב תפלה בצבור עי"ז, ואעפ"כ יותר טוב אם בנקל הוא לו

שנהגו בישיבות לברך על מקרא מגלה על שיר השירים ושאר מגלות וכמו שנהגו בירושלים על פי הגר"א מכל מקום במקום שהעשרה אינם אלא על ידי רואין אלו את אלו שלא סמכו על צירוף עשרה אלא בשעת הדחק אפשר דבזה אין לברך על מקרא מגלה.

הפוסקים המצריכין לברך על כולם חוץ מקהלת, והגר"א בביאורו כתב דאף על קהלת יש לברך, ולכן הנוהג לברך עכ"פ כשכתובין על קלף בודאי אין למחות בידו עכ"ל.

ונראה מדבריו דלא נוחא ליה מה שמברכין על קריאת מגלות אלא שאין מוחין בידם של המברכין וא"כ אע"פ

יבואר דקריאת המגלות חובת ציבור

בספר תורה ולא חיישינן שמא יעבירונו כו'.

אכן נראה דהא דצריך עשרה לקריאה זו אינו דומה לעשרה דבעינן בדבר שבקדושה, דעשרה דבעינן לדבר שבקדושה בעינן שיהא המקום ראוי להשראת השכינה וכל בי עשרה שכינתא שריא, וכמו שאמרו במגלה (דף כ"ג:): על הא דאין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה ואין נושאים את כפיהם ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא ואין עושין מעמד ומושב ואין אומרים ברכת אבליים ותנחומי אבליים וברכת חתנים ואין מזמנין בשם פחות מעשרה, ובגמרא אמרו 'מנא הני מילי אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן דאמר קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה' ע"כ, ובזה בעינן שיהיו העשרה במקום אחד כדי שתשרה שכינה שם, אבל במקרא מגילה דבעינן עשרה כדי שישמעו עשרה את המגלה שהא למוד התורה בעשרה אפשר דכל היכא שיש עשרה ששומעים דברי התורה שפיר מברכין על מקרא מגילה שהרי סוף סוף שומעים עשרה את המגילה ויש כאן קריאת המגילה בציבור, וצ"ע.

והנה אע"פ דפשוט שלא תקנו לקרות קריאת המגלה של שיר השירים ורות וקהלת אלא בציבור, וכמו שכתב בספר פעולת שכיר על מעשה רב אות קצ"ה בשם הגר"א שכתב וז"ל 'ושמעתי שהקשה חכם אחד לרבינו זצ"ל אם איתא שקריאת המגלות הללו הוא חיוב כ"כ איך מותרין לקרותן בשבת ולמה לא נגזר עליהן גזירה דרבה שמא יעבירונו ארבע אמות ברה"ר כמו מגלת אסתר, והשיב שהגזירה דרבה לא שייכא אלא בחיובים המוטלים על כל יחיד ויחיד כמו שופר לולב מגלה בזמנה והיינו דדייק רבה הכל חייבין בשופר הכל חייבין בלולב כו' אבל קריאת מגלות הללו לא הוקבעו כלל על היחיד כ"א על רבים כמו קריאת ס"ת שאם אין כאן מנין עשרה אין חיוב כלל על היחיד ובדבר שאין חיובם מוטל כ"א על הרבים ליכא למיחש שמא יעבירונו כו' כמו דאמרינן בעלמא (ערובין דף ג') רבים מדכרי אהדדי עכ"ל.

ובתירוץ הנ"ל כתב בשו"ת מהרלנ"ח (סימן ל"ב) הובא בכף החיים (סימן רפ"ב אות ד') על שקוראים בשבת

יבואר עשרה לפרסומי ניסא של מגלת אסתר אי בעינן שיעמדו במקום אחד

ויש להסתפק במקרא מגלה בפורים דבעינן עשרה משום פרסומי ניסא אפשר דסגי גם בעשרה שרואין אלו את אלו ושפיר חשיב פרסומי ניסא, וכמו שאמרו בכתובות (דף ז'): 'אמר ליה שמואל לרב חנא בגדתאה פוק ואייתי לי בי עשרה ואימא לך באנפייהו המזכה לעובר קנה', ופשוט דלא בעי עשרה במקום אחד והכי נמי לא בעי עשרה במקום אחד וצ"ע.

סימן י

בעניין לקרות קריאת התורה דרך נילון אם יש בזה משום חסרון שאינו רואה האותיות והוי בקורא בעל פה

את השלהבת לעולם אין מברכין עליה עד שיהא רואה את השלהבת ומשתמש לאורה, וז"ל ארחות חיים (הל' הבדלה סי' י) המברך על העששית ועל הפנס צריך להוציא האור משם עד שיראה השלהבת. וכתב הרשב"א (ברכות דף נ"ג: ד"ה היתה) דעששית הוא כרואה השלהבת אבל פנס אינו רואה את השלהבת עכ"ל ארחות חיים, ותמהני דאם כן פליג הרשב"א על הירושלמי דהא ספקלריא משמע דהיינו עששית, עכ"ל.

והנה בחידושי הרשב"א (ברכות דף נ"ג:) כתב וז"ל 'היתה אור טמונה לו בחיקו או בפנס או שראה שלהבת ואין

הנה בעידן ניסן אייר תש"פ שהוצרכנו לקרוא קריאת התורה בחוצות וכמה פעמים היו גשמים מזלפין על הקורא והס"ת והוצרכנו להניח ניילון על הס"ת כדי להגן עליו שלא יתקלקל שאפי' טיפה אחת של מים יכולה לקלקל הס"ת ויל"ד אם אפשר לקרוא בס"ת דרך זכוכית או נילון וכדומה וצ"ע.

הנה כתב הבית יוסף (אורח חיים סוף סימן רצ"ח) 'גרסינן בירושלמי דברכות פרק אלו דברים (ה"ו) נר בתוך חיקו או בתוך פנס או בתוך ספקלריא רואה את השלהבת ואינו משתמש לאורה משתמש לאורה ואינו רואה

אלא כדקיימא בקרן זוית ואם איתא משכחת לה באור טמונה בפנס או בעששית שאינו רואה שלהבת ממש, אלא ודאי כדאמרן, וכו' אבל עומד בעששית ורואה שלהבת מתוך העששית ה"ז כרואה שלהבת ומשתמש לאורה ומברכין עליו, עכ"ל.

וליישב הרשב"א מהירושלמי יעויין במגן אברהם מש"כ בזה, ואפשר שהכוונה של הירושלמי עששית הוא מראה כמו שרואה הבכואה של האור אבל אינו רואה האור דרך העששית וכמו שפירשו הראשונים הגמ' בר"ה דף כ"ד שהרואה את הלבנה בעששית אינו מעיד עליה.

משתמש לאורה או משתמש לאורה ולא ראה שלהבת אין מברך עד שיראה שלהבת ומשתמש לאורה, נראה דפנס אינו כעין עששית שרואה השלהבת מתוך העששית דההוא כרואה שלהבת חשבינן ליה, ואף על גב שגוף העששית מפסיק אפילו הכי ראייה חשבינן ליה וכאותה שאמרו בשלהי מי שמתו (כ"ה:) אמר רבא צואה בעששית מותר לקרות ק"ש כנגדה ערוה בעששית אסור לקרות ק"ש כנגדה מ"ט צואה בכסוי תליא מלתא והא מכסי' ערוה ולא יראה כך ערות דבר כתיב והא מתחזיא, ועוד דהא לא משכח משתמש לאורה ולא ראה שלהבת

יבואר ששיטת הביאור הלכה שרק בברכת האור במוצאי שבת אין מברכין עליו בעששית אבל לכל מילי עששית חשיב כראיה גמורה

בגלוי וזה רמזו בלשון הברייתא שאמרה היתה לו נר טמונה בחיקו או בפנס, עכ"ל.

אכן בקדוש לבנה כתבו כמה אחרונים הובא בבאר היטב ובשערי תשובה (סימן תכ"ו) דאי אפשר לברך על הלבנה דרך החלון והרי הוא כמו לברך על האור באספקלריא, וכמו בעדות החדש שאמרו בר"ה דף כ"ד שאין מעידין על הלבנה הנראית בעששית, ובאמת התם דחו האחרונים דאיירי בבכואה, וכמש"כ רש"י שם דהרואה לבנה במים היינו שראה אותה נשקפת במים וכמו שהאריך בשבות יעקב.

והנה בשעה"צ (סימן תכ"ו סק"ד) כתב שאפשר לקדש הלבנה דרך זכוית ולא פקפק בזה כלל, אע"פ שלעניין ברכת

והנה בשולחן ערוך (סימן רצ"ח סעיף ט"ו) כתב כדעת הארחות חיים וז"ל נר בתוך חיקו או בתוך פנס (פי' כלי שנותן בו הנר שלא תכבה) או בתוך אספקלריא, רואה את השלהבת ואינו משתמש לאורה, משתמש לאורה ואינו רואה את השלהבת, אין מברכין עליה עד שיהא רואה את השלהבת ומשתמש לאורה.

ובביאור הלכה (סימן רצח) כתב ליישב שיטת השו"ע שלא תקשי עלי מערוה בעששית, וז"ל 'אבל לענ"ד יש לתרץ פירש"י דאינו קושיא מערוה לכאן דבענינו לענין ברכת במ"ה שתקנו חז"ל לברך על בריית האור לא תקנו אלא כשהאור הוא גלוי בלי כיסוי ולא טמון וכעיקר ברייתו שהוא

להחולקים עליו מכל מקום סגי בראיה דרך אספקלריא דהיינו דרך זכוית וכדומה כדי לברך על חדושה כל שאינו מברך על בריתה.

ועכ"פ המ"ב לא חשש לזה בקדוש לבנה, וא"כ בנדון דידן גם להבה"ל אפשר לקרות בס"ת דרך נילון דהרואה דרך עשית חשיב ראייה גמורה לכל דיני התורה, אלא דלעניין לברך על ברית האור ס"ל דלא חשיב כראיה גמורה לברך עליה.

יבואר דבס"ת אפשר דלכולי עלמא יכול לברך אפי' הרואה דרך הניילון

הכתב משום קדושת התורה שיש בקריאתה, אפשר שדבר זה מיתלא תליא בפלוגתא דרבוותא אם אפשר לקרוא בס"ת פסול, שאם אפשר לקרוא בס"ת פסול א"כ אין חיוב קריאתה מתוך הכתב אלא משום שאסור לקרותה על פה, והרי בגמ' גיטין (דף ס') מבואר שהיו קורין בחומשים אי לא דמשום כבוד ציבור ומבואר דעיקר מה שקורין בס"ת אינו אל משום דאסור לקרותה על פה.

האש במוצ"ש החמיר בזה לכתחלה, וצריך לומר שהוא לשיטתו שכתב בבה"ל דמה שאין מברכין על האור שנראה דרך עשית הוא משום דתקנו לברך על ברית האור רק כשהאור גלוי, אבל בקדוש לבנה אין מברכין על בריתתה של לבנה אלא על חדושה שמתחדשת בכל חדש ובזה אין צריך לראותה להדיא, והגע עצמך הרי כתב המהרש"ל שאפי' סומא מברך עליה משום שאין היא ברכת הראיה וכ"ש הרואה דרך זכוית שמברך עליה, ואפי'

אכן בס"ת היה נראה שאינו שאלה כלל דאפשר דכל מה שצריך לקרוא מתוך הכתב אינו אלא משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרו בע"פ ואינו דין שצריך לראות את הס"ת וא"כ ברואה דרך זכוית הרי אינו קורא אותה בעל פה ושפיר קורין אותה אפי' דרך זכוית וכדומה.

אמנם נראה שעניין קריאת התורה מתוך הספר אם הוא משום שאסור לקרות התורה בע"פ או צריך לקרותה מתוך

יבואר פלוגתת הראשונים אם קורא בספר תורה פסול

ולמה נתנו הטעם מפני כבוד הציבור, והיה להם ליתן הטעם מפני שהוא פסול שנמצאת הברכה לבטלה, ואם תאמר שקריאה זו היינו בלא ברכה, למה נאסרה, וכי יש בעולם מי שעלה על דעתו לאסור קריאה בלא ברכה אפילו על פה, אלא ודאי שלא אמרו בצבור אלא על קריאה שחייבים לקרותה בצבור שהם שבעה או שלשה וכיוצא בהם הוא

והנה כבר כתב הרמב"ם בשו"ת פאר הדור (סימן ט) שבקריאת התורה אין המצוה בקריאה בספר, ובין שקרא בספר פסול ואפילו קרא על פה מברכין עליה, והראיה דאמרין בגיטין שאין קורין בחומשין מפני כבוד הציבור, וכי יש בעולם פסלנות כמו פסלנות חומש, שאפילו היה ספר תורה חסר אות אחת פסול, וכ"ש חומש,

שארין קורין בחומשין מפני כבוד צבור לא מפני שהברכה לבטלה, עכ"ל.

וכתב הב"י (סימן קמ"ג) שהרשב"א תמה על תשובה זו, וסתר ראיותיו והעלה שבילדותו כתב כך, ואח"כ חזר בו, וכתב בהלכות ס"ת (פ"י ה"א) נמצאת למד שעשרים דברים הם שכל אחד מהם פוסל ס"ת, ואם נעשה בו אחד מהם הרי הוא כחומש שמלמדין בו התינוקות, ואין בו קדושת ס"ת, ואין קורים בו ברבים, ובסוף התשובה כתב וזה לשונו ועם סתירת ראיותיו וטענותיו אני מורה לך הלכה למעשה שלא ראיתי מי שעשה בזה מעשה, גם בכפרים שאין שם ס"ת, וקורים בספרים שאינם נגללים ואין נכתבים כהלכתם, לא ראיתי בעולם מי שבירך בהם לא בתחלה ולא בסוף.

וכבר הכריע בשולחן ערוך (סימן קמ"ג) בשם מהר"י בירב שסמכין על

הרמב"ם לעניין שאם קרא בו שאין חוזרין וקורין בס"ת כשר אבל לעניין קריאה לכתחלה לא קרינן בס"ת פסול ואפי' אין להם ס"ת אחר לא קרינן ביה דהיינו אין מברכין על קריאת התורה בספר תורה פסול.

ועכ"פ נראה דלשיטת הרמב"ם דאפשר לקרוא בס"ת פסול א"כ אין איסור הקריאה בע"פ אלא משום דאי אפשר לקרוא בע"פ א"כ שפיר אפשר לקרוא דרך הניילון, שהרי לא חשיב שקורא אותה על פה, אבל אי נימא דבעינן ס"ת כשר א"כ אפשר דבעינן לראות את הכתב להדיא.

וא"כ כיון דסמכין על הרמב"ם בדיעבד אפשר לסמוך בזה על הרשב"א דס"ל דהרואה בעששית חשיב ראייה לכל דיני התורה והוא הדין לס"ת וכ"ש למשנ"ת בביאור הלכה שלא נחלקו על הרשב"א אלא בראיית האש במוצ"ש וכמו שנתבאר אבל לכל דיני התורה חשיב שפיר כראיה גמורה.

יבואר אם ראייה דרך נילון המונח על הס"ת אפשר דחשיב כטפל לס"ת ועדיף מראייה דרך זכוכית

בבתי עינים אם מברך עליה ומדמי להא דרואה את האור בעששית ולא חילק בזה.

ואפשר דהבתי עינים דאירי ביה אינו כשלנו שלבוש בו האדם כל היום ויש לו ידיות, אלא היה בתי עינים בלא ידיות, ולכן ס"ל דאינו נטפל להאדם אבל בבתי עינים שלנו שלובשן כל היום אפשר דנטפל להאדם.

אכן בביאור הלכה (סימן ל"ב סעיף י"ז) כתב בשם הדדה"ח וז"ל נטף שעה על

ושמעתי מהגאון ר' מנדל לובין שליט"א שאמר שאפשר לקרוא גם בהנחת הנילון על הס"ת דלא דמי לרואה האור דרך עששית משום שהניילון נטפל להס"ת וחשיב כאחד ואינו חשוב כעששית, ודמי להקורא בבתי עיניים שלא החמירו בו והכשירו לקרוא בו דנטפל להאדם וחשיב כגופיה והכי נמי לא גרע מיניה.

אמנם בשבות יעקב הובא בשערי תשובה (סימן תכ"ו) נסתפק ברואה הלבנה

את השעוה ומבואר שלא יקרא לכתחלה דרך השעוה אפי' ביכול לראות את הכתב, וא"כ הכי נמי אפשר דאין לקרוא דרך הנילון לכתחלה, אמנם במקום שיוורדים גשמים ואי אפשר לקרוא בלא להניח נילון על הס"ת אפשר לקרוא גם דרך הנילון דלא גרע משעוה המונחת על הס"ת בשבת שקורין בה.

אמנם נראה דיעויין בשבות יעקב (חלק א' סימן קכ"ו) שנשאל אם מהני יריקה של חליצה לעיני הזקנים אם אחד מהם לבוש בבתי עיניים והאריך הרבה בזה שהרואה בעששית חשיב ראה גמורה אבל מהא דלא נסתפק באותו זקן שעולה לתורה אם מברך על קריאתו נראה שס"ל שאינו שאלה כלל דבס"ת פשיט ליה דקריאה דרך זכוכית מהני כיון שאינו קורא אותה על פה.

אות בחול יסירנה, ואם בשבת אם נראה האות מתוכה ויכול לקרות כך כשר אך אם הוא מכוסה שאינו נראה מתוך השעוה אם נמצא זה בין גברא לגברא כיון שאין לקרות בע"פ מה שמכוסה בשעוה ואין קורין בחומשים מפני כבוד הציבור וליכא פגמא של ספר דתרי גברא בתרי ספרא לאו פגמא הוא יש להוציא אחרת, ואם נמצא באמצע הקריאה יש לקרות המכוסה בע"פ ואחר כך יסיים בה מנין הקרואים כיון דכבר קרא מה שמכוסה בשעוה מותר לקרות להלן בס"ת הזה דאין פסול בזה מה שמכוסה בשעוה עכ"ל, ומבואר שיכול לקרוא בתורה אם רואה דרך השעוה וא"כ הוא הדין שיכול לקרוא דרך הנילון והזכוכית.

אכן נראה דאדרבא שהרי נראה מדבריו שלא התיר אלא בשבת שאי אפשר להסיר השעוה, אבל בחול הרי כתב שיסיר

יבואר שקדושת הס"ת משפיע אורה על הקורא בה

אותיות התורה שבידינו שכתובים בגשמיות על קלף המצוי בידינו, וקדושת הספר תורה גדול כל כך שמקריאת הש"ץ להשמיע לצבור נמצא קדושה גדולה בדברי התורה היוצא מפיו עד שכל השומעה בכונה מרגיש תוספת קדושה בנפשו אם אין מפסיק מחיצת עונותיו ואם אין אתה מאמין זיל נסי מלא כריסך לשובע מלימוד גמרא לדינא עד שתרגיש קדושה בנפשך מלמודך, ואז בשמעך קריאת התורה מהש"ץ תרגיש מכל דבור ודבור תוספת קדושה כמו האוכל או שותה דבר קיוהא שמכל לגימה טועם טעם

וז"ל ספר מנוחה וקדושה לתלמיד הגר"ח מולאזין שער התורה סימן ב' שאם נתקדשה בהתחלת כתיבתה וגם נכתבה ככל דיניה וגם קידש השמות הקדושים שבה אז שופע עליה קדושה גדולה מאד משרשה שהם כ"ב אורות קדושים בצורת א' ב' ג' עד ת' והם אורות קדושים שאי אפשר להשיגם ושרשם לא נתגלה לשום נביא וחווה, וכל אות מהם מאיר לאלפי אלפים עולמות לאין מספר והם והתורה שנארגה מהם נבראו תחלה לכל העולמות עליונים והעליונים והם נשמות כל הברואים ומהם שופע קדושה על

לראות הכתב ולכרוע', ובמשנה ברורה (ס"ק י"א) כתב בשם המגן אברהם וז"ל 'וטוב שיראה האותיות עד שיהיה יכול לקרותם כי כתבו המקובלים שעי"ז נמשך אור גדול על האדם', עכ"ל, ויש לעיין אם בזה גם כן בעינין ראייה ממש, כדי שתמשך קדושת האותיות על האדם.

חדש', עכ"ל, ולזה אפשר שבעינין לראות האותיות עצמם אפי' שלא דרך זכויות וכדומה.

והנה בשולחן ערוך (סימן קל"ד סעיף ב') כתב וז"ל 'מראה פני כתיבת ס"ת לעם העומדים לימינו ולשמאלו, ומחזירו לפניו ולאחריו, שמצוה על כל אנשים ונשים

מסקנת הדברים להלכה

בשעת הדחק יכול לקרוא דרך הנילון המונח על הס"ת כדי להגן עליו מפני הגשמים ויכול לברך על התורה לפנייה ולאחריה.

סימן יא

בעניין אם מותר להוציא ס"ת לקרות בו במקום שאין אפשרות שיהיה להם ספר תורה במקומם

שאינ יכולין לשמוע קריאת התורה במקומם מותר להוציא ס"ת לקרות עבורם, וכתב לתמוה במש"כ המרדכי דבני אדם החבושים בבית האסורין אין להביא ס"ת אצלם וז"ל 'ותמוה דהירושלמי מיירי כשאפשר לילך למקום שהס"ת מונחת ולכך זלזול הוא כשמוליכין ס"ת אצלן, משא"כ בזה שאנוסים הם ורוצים לקיים מצות קה"ת למה לא נביאה אליהם מאי זילותא הוא לס"ת כשבני אדם מהדרין אחריה לקרות בה אם נביאה אליהם כיון שהם אינם יכולים לילך אחריה, אח"כ מצאתי בפר"ח שתמה ג"כ בזה ובאמת כן הוא דעת האור זרוע דלחולה מותר להביא ס"ת אצלו לקרות בה משום דאנוס הוא וכמו

איתא בשולחן ערוך (סימן קל"ה סעיף י"ד) וז"ל 'בני אדם החבושים בבית האסורין, אין מביאים אצלם ס"ת אפי' בר"ה ויוה"כ, ובהגה כתב, והיינו דוקא בשעת הקריאה לבד, אבל אם מכינים לו ס"ת יום או יומים קודם, מותר ואם הוא אדם חשוב, בכל ענין שרי' עכ"ל.

ומקורו מהירושלמי שאמרו בכל אתר את אמר הלוח אצל תורה, והכא את אמר מוליכין את התורה אצלן ע"כ, ומבואר שאין מוליכין את התורה אצל האנשים.

ובביאור הלכה שם (בד"ה אין מביאין) כתב לבאר דבמקום שיש עשרה

משם ולילך אחריה גם המרדכי מודה דצריך להביא להם ס"ת לקרות בה ומצאתי בא"ר שגם הוא כתב לחד תירוצא דהמרדכי לא מיירי בשיש שם עשרה כנלע"ד לדינא, עכ"ל.

ולכן בזמנינו שלא היו יכולין ליכנס לבתי בנסיות ובתי מדרשות שפיר מביאין הס"ת לכל מקום הצריך לו, אכן אם יכולין לילך לשמוע קריאת התורה במקום שהס"ת נמצא שם, לא יביאו הס"ת אצלם אלא ילכו הם לס"ת אפי' אם הוא טירחא דצבורא כיון שאין הוא כבוד לתורה שמביאין הס"ת אצלם.

שכתב בד"מ משמו ובאו"ז גופא מבואר טעמו וז"ל דאם לאותם מביאים בעבור כבודם, לזה שאנוס כ"ש שמביאים לביתו ע"ש, ולפ"ז ה"ה בחבושים בבית האסורים דמאי שנא, ולדינא נראה דאפילו להמרדכי דאוסר אפילו באנוס אינו מיירי כ"א ביחידים החבושים ורוצים להכניף עשרה שם לקה"ת בזה אוסר נודלא כאו"ז דמשמע שם דמתיר לחולה להכניף עשרה שם ולהביא הס"ת אצלון ומטעם דמן הדין י"ל דאין חל על יחיד מצות קה"ת בזמן שאין יכול לילך לביהמ"ד אבל כשיש שם עשרה כיון דחל עליהם חובת קריאה והם אינם יכולים לצאת

יבואר אם מותר להוציא ס"ת לחצר שאינה מעורבת לצורך קריאת התורה

דרבנן לצורך קריאת התורה, וכתב ליישב דאפשר דכוונת התוס' דאסור להביאו כדי ללמוד בו אבל לא לקרות בו בציבור, אמנם בהגהות מיימוניות כתב דאפי' ס"ת אסור להביא ע"י גוי דרך כרמלית, וכ"כ בחי' הרשב"א (גיטין דף ח':), וכתב במחצה"ש לישב בב' אופנים, האחד דשמא לא התירו בעירובין (דף צ"א.) אלא בשעה שלא היו רשאים לקרות בפרהסיא והיו צריכים להעלים הקריאה ואם לא היו עושין השבות היתה הקריאה בציבור בט"ה לגמרי עד שתבטל הגזירה, אבל שלא בשעת גזירה אלא שהיה מקרה ששכחו להביא את הס"ת אסור, עוד תי' דלא התירו שם בעירובין אלא בחצר שאינה מעורבת אבל בכרמלית שאיסורה חמיר טפי לא התירו אפי' ע"י גוי.

ולדבריו תלוי מהו הסיבה שאנו חוששים לסמוך על הערוב, אם הוא מפאת

והנה במגן אברהם (סימן ש"ז סק"ח) כתב על מה שכתב בשו"ע דיש אוסרין לומר לעכו"ם לעשות שבות אפי' במקום מצוה דס"ל במילה שרי שבות דשבות דהיא עצמה דחי' שבת, והקשה במג"א שם וז"ל 'וצ"ע דבעירובין (דף צ"א) אמרי' דבשעת הסכנה היו מעלין ס"ת מגג לחצר לקרות בו משמע דשרי לטלטל חוץ לעירוב מפני קריאת התורה וצ"ל דאין מדמין בשבותין וכמש"ל עכ"ל, וציינו הרעק"א בגליון הגמ' בעירובין (דף צ"א.), ומבואר בדבריו דמותר להוציא לחצר שאינה מעורבת לצורך קריאת התורה.

והנה במחצית השקל (סימן ש"ז סק"ח) הקשה בשם הא"ר שהרי התוס' בגיטין (דף ח':) כתבו שאין ללמוד התר לומר לגוי להביא ספר בשבת דרך כרמלית, וא"כ מבואר דליכא התרא לעבור על שבות

או מחלל שבת בפרסיא דא"א לערב עמו, דמטעם זה שפיר אפשר להוציא ס"ת כדי לקרות בו.

חיסרון המחיצות שאין צורת הפתח נעשה כדין או משום שיש רה"ר דאו', או משום חיסרון העירובי חצירות משום שיש עכו"ם

יבואר אם מותר להוציא הנביא לחצר שאינה מעורבת כדי לקרוא בו

שלנו ולכן אין להוציא הנביא כדי לקרות בו, ואפשר שמרן הגרי"ז לא היה מברך על נביא הכתוב בחומשין שלנו ולכן התיר להוציא הנביא על ידי קטן אפי' בכרמלית.

ושמעתי שהגאון הגדול ר' חיים שלמה ליבוביץ זצ"ל שבשמחת תורה היה מניין בביתו ולא היה נביא ולא רצה שיעלו למפטיר אם אין נביא לקרות בו, וצ"ע שהרי מנהג ישראל לקרוא גם בחומשין וכמו שיתבאר לקמן.

ועוד שמעתי שמרן הגר"נ קרליץ זצ"ל לא היה ממתין על הבאת הנביא אלא זמן מועט ואמר שהוא טירחא דצבורא דהיה ס"ל מעיקר הדין שקורין גם בחומשין, אבל מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל היה אומר שנהגו להמתין אפי' זמן רב בשביל הנביא.

ולדבריו אפשר דשרי להוציא הנביא ממקום למקום לצורך קריאת הנביא מתוך הקלף, וכבר נודע שבבית מרן הגרי"ז היו אומרים לקטנים להביא הנביא מבית הכנסת לבית מרן הגרי"ז, ואני עצמי בהיותי קטן הייתי מתפלל עם אאמו"ר הגאון זצ"ל אצל ראש ישיבת בריסק הגרי"ד זצ"ל שהיה בעל קורא שם, והייתי מביא הנביא מזכרון משה לביתם כדי שיקראו בנביא הכשר על קלף, ומרן הגרי"ז כשהיה בבני ברק שלח קטן להביא נביא מבית מרן החזו"א זצ"ל ולא הסכים להביא הנביא לקטן להוציאו.

ויש לעיין למה לא הסכים החזו"א איש שהרי מותר לטלטל הס"ת כדי לקרות בו אפי' בחצר שאינה מעורבת, ונראה פשוט שהיה ס"ל שמעיקר הדין יוצאין גם בחומשין

יבואר אם קוראין בברכה בנביא שאינו כתוב על קלף

ההפטרה מתוך נביא שלם הנדפס ולא מתוך הפטרה לבד הנדפסת בחומש וכן ג"כ דעת הא"ר ע"ש, ומ"מ אם אין להם רק הפטרה הנדפסת בחומש יש לסמוך להקל שלא לבטל קריאת הפטרה, אך לכתחלה בודאי ראוי ונכון שיהיה לכל צבור נביאים שנכתבין בקלף כדין שאז גם השמות נכתבים בקדושה משא"כ כשהוא על הנייר הנדפס [עיין בא"ר] וכן הנהיג הגר"א בקהלתו וכעת נתפשט זה

והנה במשנה ברורה (סימן רפ"ד סק"א) כתב וז"ל 'כתב הלבוש תמהתי על שלא ראיתי נוהגין לכתוב ההפטרות כדין ספר כי היה נ"ל שאין יוצאין כלל בקריאת ההפטרה בחומשים הנדפסין כיון שאין נכתבין בכל הלכות הס"ת או מגילה, והט"ז ומ"א יישבו המנהג וס"ל דאף שהוא ע"י דפוס וגם על הנייר ושלא בגלילה מותר לענין זה ומ"מ דעת המ"א דצריך לקרות

בהגהות מהר"א טירנא פסח אות מ' ואותם שקראו בה ברכו שהרי כתוב שם בפירוש שמברכין על אלו ב' מגילות ואומרים אחריו קדיש יתום' עכ"ל, ומבואר דס"ל שקורין מגלה בחומשין שלנו ומברכין עליהן, ובוודאי לא קראו כולם מתוך נביא, ומבואר שמברכין על הקריאה של מגלה מחומשין, וא"כ לכאורה הוא פלא שבנביא תמה הלבוש איך מברכין על ההפטרה הכתובה בחומשין שלנו ואיך יתכן דס"ל דעל מגלה מברכין אפי' בחומשין שלנו ועל ההפטרה אין מברכין על חומשין שלנו.

ונראה דגם הלבוש ס"ל דמברכין על חומשין שלנו גם בהפטרה אלא שתמה למה נהגו כן, אבל למעשה ס"ל שמברכין גם על חומשין שלנו.

יבואר אם מברכין על מגילת רות שחסר בה מקצת אותיות

ובפרט דסמכין על הט"ז (יו"ד ריש סימן רע"ו) שכתב דסמכין על מה שאמר בתחלת הכתיבה שהוא מקדש את כל השמות ובוזה סמכין עליה אם קדש השם במחשבה.

אכן לעניין לקרות במגלת רות זה בברכה אפשר דסמכין על מש"כ בספר עמק ברכה הלכות מגילות בשם הגאון ר' הירש מראדין חתנו של הח"ח וז"ל 'שמעתי שהיה אומר שדינם כמגילת אסתר שצריך שיהא ראש המגילה והסוף קיים בשלימות אלא שבאמצע המגילה לא איכפת לן אם הוא חסר כדאיאת במגילה (דף י"ח) וכו', וכתב שם ולענ"ד אינו נראה כן דהרי מבואר שם בר"ן וברמב"ן דהא דמכשירין במגילה הוא מטעם דנקראת נמי אגרת אף דנקראת ספר

בהרבה קהלות ישראל ואשרי חלקם' עכ"ל, ומבואר דמנהג העולם לקרוא גם בחומשין אבל לכתחלה יקראו בנביא הכתוב על קלף.

ולכאורה גם הלבוש ס"ל דמדינא קורין גם בחומשין דהנה כתב הלבוש (סימן ת"צ ס"ה) וז"ל 'וקורין שיר השירים משום שמדבר ומשורר על גאולת מצרים ומברכין עליו על מקרא מגילה ושהחיינו דהא מזמן לזמן קאתי, וכתב מורי רמ"א ז"ל שהעם נהגו שלא לברך כלל על אלו המגילות ר"ל שיר השירים ורות ואיני יודע למה לא יברכו עליו, ועוד תמיהני עליו היאך ידע זה המנהג כל כך בפשיטות שהרי הכל קורין בלחש ומברכין בלחש ומי הגיד לו שלא ברכו כולם אם שמע שקצת מהם לא ברכו שמא מחסרון ידיעה עשו שלא קראו

ונשאלתי במי שכתב רות על קלף כדי שיוכלו לקרות בו השנה שאין הכל יכולים להתפלל בבית הכנסת ובאחד מן השמות שכח לקדש את ד' ולומר הנני כותב לשם קדושת ד' אבל במחשבה ידע שכותב את ד' וקדשו.

ובעיקר האי דינא יעויין ברמ"א שכתב (בסימן ל"ב סעיף י"ט) לעניין תפילין שכתב השו"ע 'בתחלת הכתיבה יאמר בפיו אני כותב לשם קדושת תפילין, מלבד זה, בכל פעם שכותב אזכרה, צריך לומר שכותב לשם קדושת השם', וברמ"א כתב יו"א דסגי כשמחשב שכותב האזכרות לשמן, הואיל והוציא בתחלת הכתיבה בפיו, סגי בהכי ויש להקל בדיעבד, ומבואר דסמכין בדיעבד על קדוש ד' במחשבה.

כס"ת מנין לנו להכשיר כשחסרים אפי' רק באמצע וצ"ע' עכ"ד.

אמנם בזה שכבר כתבו האחרונים שאפשר לברך גם על מגלה הכתובה בחומש כ"ש שיכול לברך על מגלה זו שמעיקר הדין היא כשרה וגם אפשר שאם חסר אות אחת גם מברכין עליה ולהכי מברך על מגלה זו.

ולפיכך הקילו בה בזה וכדקאמר הגמ' ג"כ לענין תפירה שם שאם תפרה בחוטי פשתן כשרה מדנקראת נמי אגרת, וכן כתב הריטב"א דהא דצריך קרא דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שירטוט ולמה לא נפקא לן מדנקראת ספר משום דכיון דנקראת נמי אגרת היינו מכשירין אותה בלי שירטוט, משא"כ בנביאים וכתובים דאינם נקראים אגרת אלא ספר לחודא ודינם לענין כתיבה

מסקנת ההלכה לדינא

מותר להוציא ס"ת מבית הכנסת לצורך ציבור שאין לו ס"ת לקרוא בו.
מותר להוציא ס"ת לחצר שאינה מעורבת לצורך קריאת התורה במקום שבלא"ה תתבטל קריאת התורה מן הציבור ואפשר דאפי' לכרמלית שרי.
ולעניין לקרוא בנביא על קלף אם מותר להוציא דרך חצר שאינה מעורבת נראה לכאורה דאסור ויש להסתפק בדעת מרן הגרי"ז אם התיר בזה או דסמך על העירוב לעניין זה.

סימן יב

בעניין לעלות לקריאת התורה מי שאינו נמצא ליד הס"ת

שבמקומינו רגילים לקרות בשם וכתב המ"ב שהיכא שרגילים לקרות בשם לא מהניא אפי' אם אינו קורא בשם לענין עינא בישא כיון שבזה גופא שאינו קורא בשמו איכא משום עינא בישא, מכל מקום בעניינינו שאין שומעין כלל הקריאה בשם (מחמת ריחוק המקום) נראה דסמכין עליה ואין חוששין לעין הרע.

והנה לענין קריאת התורה לא יוכלו לעלות אלא מי שהס"ת אצלו, ואם אין שם אלא אחין יכולים לעלות כולם ואין בזה משום חשש עין הרע משום שכך שאחרים אינם יכולים לעלות אין בזה משום עינא בישא, וגם שאין צריך לקרותם בשמם ובזה כתב הרמ"א שאין בזה עין הרע, ואפי'

בעומד אצל הס"ת אבל לעלות לתורה כשעומד בבית אחר אפשר שאינו חשוב כעולה לתורה כלל, וצ"ע.

וגם יש להעיר בזה שהרי השולחן ערוך חולק על הרמ"א וס"ל דאין להעלות לתורה מי שאינו יודע לקרות וס"ל דמוחין בהקורין למי שאינו יודע לקרות, ואע"פ דסמכין על הרמ"א בזה מכל מקום במקום שכל הצירוף לעשרה הוא פלוגתא דרבוותא די אם נסמך בזה במקום שיכול לברך לכולי עלמא אבל במקום שגם הברכה בזה הוא מילתא דתליא בפלוגתא איכא ספק ספיקא לומר שאינו יכול לברך ובוודאי דנימא בזה ספק ברכות להקל וצ"ע.

ואם אין שם די עולין כמו בשבת ויו"ט אפשר לעלות את הבעל קורא לכל העולין או לעלות כמה עולין ב' פעמים וכמש"כ בשו"ע (סי' קמ"ג ס"ה) שיכול אחד לעלות לכל העולים אם אינם יודעים לקרות, והכי נמי כיון שאין אפשרות לעלות כולם יעלה ויקרא אחד את כל העליות ויברך תחלה וסוף בכל עליה.

ושמעת שאמרו בשם דודי הגאון הגדול ר' משה שטרנבוך שליט"א שיכול לעלות גם מי שאינו ליד הס"ת אע"פ שאינו קורא מתוך הס"ת, וכמו שכתב הרמ"א סימן קמ"א ס"ג לעניין סומא שאינו יכול לקרות שמעלין אותו לתורה, אכן יש לדון בזה טובא שהיה נראה שכל זה אינו אלא

סימן יג

בעניין אם אפשר לקרוא קריאת המפטיר במוספין קודם קריאת חובת היום

ולכאורה היה נראה לומר דכיון שהס"ת פתוח במפטיר הרי איכא בזה משום אין מעבירין על המצוות ועדיפא שיקרא פרשת המוספין ואחר כך יקרא קריאת חובת היום, ולא מצאנו סיבה לאקדומי לחובת היום לפרשת המוספין אלא משום שחובת היום שקוראין בפסח 'משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא' (מגילה ל"א). הוא מבואר בגמ', אבל קריאת פרשת המוספין לא

נשאלתי אם יכול לקרוא המפטיר בחול המועד פסח פסוקי 'והקרבתם' קודם הקריאה של 'שור או כשב או עז', וכן שאר הקריאות של חול המועד אחר 'והקרבתם'.

והוצרכו לזה משום שס"ת אחד היה משמש לכמה מגינים והיו צריכים לגלול כל קריאה ב' פעמים, ורצו למעט בגלילת הס"ת ולכן יקדימו לקרות והקרבתם ויגללו פעם אחת.

והנה בכל קריאה של ר"ח בשבת אם הספר נגלל בר"ח האם נימא שיקרא פרשת ר"ח תחלה משום אין מעבירין על המצוות, אכן בזה איכא מעלת תדיר שקריאת הפרשה היא תדיר לעומת פרשת ר"ח ובוזה אפשר דתדיר עדיפא.

הוזכרה בגמ' אלא בדברי הגאונים ויש לזה סמך ממה שאמרו בגמ' במגלה משה תיקן להם לישראל להיות קורין הלכות פסח בפסח וכו', וא"כ לכאורה משום אין מעבירין על המצוות יקרא פרשת המוספין תחלה.

יבואר בדין תדיר ואין מעבירין על המצוות הי מניניהו עדיף

ובמשנ"ב שם הביא מהט"ז דלמעשה אין צריך להפסיק אלא יקרא הכהן בשל חנוכה ואח"כ לאחרים יקרא בשל ר"ח, אולם כל זה הוא דוקא בהתחיל לקרוא בשל חנוכה וביאר בביאור הלכה דהתחלה היינו משהתחיל לברך הברכה, אבל אם לא התחיל לברך אף שנזדמן להם הס"ת שמתוקן לחנוכה אין לו לחוש לזה לכו"ע, ויקרא בס"ת של ר"ח, ומבואר דפלוגתא אינה אלא אם בירך על של חנוכה קודם כיון שנחלקו האחרונים אם צריך לברך שנית על של ר"ח כיון שבירך על קריאה אחרת, להכי ס"ל שלא יחזור לקריאת התדיר, אבל אם לא בירך עדיין בזה כתב דלכו"ע יעביר על המצוה ויקדים התדיר דהיינו הקריאה של ר"ח, וחזינן דס"ל דתדיר עדיף על דין דאין מעבירין על המצוות.

ובדין זה אם תדיר עדיף על ואין מעבירין על המצוות, כגון קריאת התורה בשבת פרשת מקץ שחל בחנוכה ובר"ח, שקוראים קודם פרשת מקץ ואח"כ קריאת ר"ח ואח"כ של חנוכה משום דתדיר קודם, ואע"פ שפרשת מקץ קוראין רק פעם אחת בשנה מ"מ כיון שקריאת הפרשה קוראין בכל שבת היא נקראת תדירה, ואח"כ ר"ח דהוא תדיר לשל חנוכה, והנה אם הוציא בטעות הס"ת של חנוכה קודם שהוציא הס"ת של ר"ח יש לדון מה יעשה, האם יקרא בשל חנוכה משום דאין מעבירין על המצוות, או דלמא שעדיף לעבור על המצוה ויקרא בשל ר"ח קודם משום מעלת התדיר, ונפסק דין זה ברמ"א (סי' תרפ"ד ס"ג) שאם טעה והתחיל לקרות בשל חנוכה צריך להפסיק לקרות בשל ר"ח, דהיינו אפי' אם כבר התחיל לקרות בשל ר"ח מפסיקין בשביל להקדים התדיר.

יבואר שיטת הקרבן נתנאל דאין מעבירין על המצוות עדיף

מתדיר

מערכי של מזבח החיצון, ודרשו בגמ' (שם) מקרא דואת כל הדם ישפוך אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד ההוא דפגע ברישא, וזהו יסוד מערכי, [שהרי אהל מועד שהוא ההיכל וקודש הקדשים היה למערב המזבח], ובתוס' שם (ובעוד כמה מקומות

אמנם בקרבן נתנאל בשלהי מגלה והביאו הגרע"א במשנת איזהו מקומן כתב דאין מעבירין על המצוות עדיף ממעלת תדיר, והביא ראיה מתוס' בזבחים שבגמ' בזבחים (דף נ"א). אמרו דשפיכת שיירי הדם של חטאות הפנימיות היה שופך ליסוד

צריך קרא ליתן ביסוד מערבי תיפוק ליה מדין אין מעבירין על המצוות, ולפי"ז כתב דבקריאת התורה בחנוכה אם התחיל בשל חנוכה ימשיכו לקרות בשל חנוכה ולא יפסיקו לקרות בשל ר"ח, דאין מעבירין על המצוות, ולסברא זו אפי' בלא התחיל לקרות ג"כ יקרא בשל חנוכה ודלא כהרמ"א.

וְלִכְאוּ יש להוכיח מטלית ותפילין דלדעת הנימו"י הא דמקדימין בעלמא טלית לתפילין הוא משום דהטלית תדיר מתפילין, שהרי טלית מצותה גם בשבת ויו"ט ואילו תפילין שהם משום אות אין זמנם בשבת ויו"ט, ובכל זאת הדין הוא שאם קדם והוציא התפילין קודם שהתעטף, התפילין קודם דאין מעבירין על המצוות, ומבואר דאף שהטלית תדיר מ"מ אין מעבירין על המצוות עדיף מתדיר ומניח התפילין קודם, אלא דיש לדחות דהתם טעמא אחרינא איכא בהדיה, כיון דס"ס התפילין הוא גם מקודש, ואולי רק בכה"ג ס"ל להנימו"י דאין מעבירין על המצוות עדיף מתדיר.

בש"ס) הקשו אמאי צריך קרא לזה תיפוק ליה מדין אין מעבירין על המצוות, דהא כל ההזאות של חטאות הפנימיות הזה באהל מועד על הפרוכת ועל מזבח הזהב וכשגמר יצא מאהל מועד לשפוך שיירי הדם ליסוד, א"כ היסוד שפוגע בו תחילה הוא יסוד מערבי ומשום כך יצטרך לשפוך הדם ביסוד מערבי ולא ביסוד דרומי כשאר הקרבנות שהיו שופכים הדם ביסוד דרומי, דהא אין מעבירין על המצוות.

והקשה בקרבן נתנאל מאי קושיא דהא ודאי צריך קרא, דלולא הקרא הייתי אומר לשפוך ביסוד דרומי שהוא תדיר ששם שופכים שיירי הדם של כל הקרבנות, ואף שביסוד מערבי עדיף משום אין מעבירין על המצוות מ"מ הא תדיר קודם, ולהכי צריך קרא שישפוך ביסוד מערבי בפתח אהל מועד דאין מעבירין על המצוות, ומדהקשו כן התוס' מוכח דתדיר ואין מעבירין על המצוות, אין מעבירין על המצוות עדיף טפי מתדיר, ומשום הכי קשיא להו להתוס' אמאי

בחזון איש הכריע דתדיר עדיף מאין מעבירין על המצוות

וּבַחֲזוֹנֵי (זבחים ס' ט"ו אות ג') שהביא דברי הקרבן נתנאל כתב בסופו דלדברי הקרבן נתנאל אם פגע בשל חנוכה אין צריך לגלול לשל ר"ח ועמא דבר לגלול, דהיינו דעמא דבר להקדים התדיר לדין דאין מעבירין וגוללין לשל ר"ח שהוא התדיר, [ולשון עמא דבר שייך במנהג תמידי, ובב' ס"ת אין שייך לשון זו שהוא רק בהיכי תימצי שטעו ולקחו הס"ת דחנוכה ואין שייך לשון מנהג בדבר טעות, אלא המנהג

הן אמת שהחזו"א זבחים (ס' ל"ג) והאבי עזרי (הלכות תפלה) תמהו בדברי הקרבן נתנאל טובא דאטו משום דביסוד דרומי שופכים שיירי הדם דרוב הקרבנות יחשב לתדיר, דהא תדיר הוי מצוה גופא שנעשית בתדירות טפי מחברתה, משא"כ יסוד דרומי אינו מצוה אלא הוא מקום עשיית המצוה, ומאן יימר דאמרינן בזה שיעשה המצוה במקום התדיר, [ותכן שבתוס' מגילה משמע דהו"ל תדיר].

גולל לקריאת התדיר, אבל במקום שאין הקריאה השניה תדירה יותר אפשר שיכול לקרוא במפטיר תחלה משום אין מעבירין על המצוות.

ואע"פ שהקריאה של היום הוא מדינא דגמ' אבל הקריאה של המפטיר הוא מהגאונים, מכל מקום יש לזה סמך מן המדרשים, וא"כ במקום טירחא דצבורא והפסד הס"ת היה אפשר להקל לקרוא המפטיר קודם, וצ"ע.

שייך במקום שיש ס"ת אחד שקורין בו פרשת מקץ ואח"כ גוללין לקריאת ר"ח (שהוא בפרשת פינחס) ואח"כ גוללין לקריאה של חנוכה (שהוא בפרשת נשא) ולעולם כשגוללין מפרשת מקץ לר"ח שבפרשת פינחס עוברים באמצע על פרשת נשא ששם יש את פרשת הנשיאים שקוראין בחנוכה, ובוזה שייך לומר הלשון 'עמא דבר'.

והנה אע"פ שנפסק במ"ב שגולל לר"ח אפשר שאינו אלא במקום שהוא

יבואר אמאי אין קורין פרשת וביום השבת קודם קריאת התורה בשבת ולא יצטרכו להפטיר בשל שבת

עכ"ל, ולכאורה אמאי לא קרינן וביום השבת לפני קריאת התורה ונוכל להפטיר מענינו של הפרשה, ומבואר דלא קרינן הקרבנות אלא לאחר הקריאה, וצ"ב טעמו של דבר.

ואפשר לומר דכיון דקריאת פרשת השבת היא קריאה של ב' פסוקים אע"פ שאם היינו קוראין קריאה זו היינו מוסיפין עוד פסוקין עמה מ"מ לא מתחילינן בקריאה של כמה פסוקין דהקריאה של הפרשה שהיא ארוכה יותר היא חשובה יותר ולהכי מקמינן לקריאת הפרשה קודם וצ"ע.

והעירני הרב הגאון ר' אברהם שפיצער שליט"א ממש"כ התוספות במגילה (דף כ"ג.) וז"ל 'והא שאין מוציאין ב' ספרי תורות בכל השבתות לקרוא בשניה וביום השבת כמו שעושין ביום טוב, נראה לפי שאין בפרשה אלא שני פסוקים ואין קורין בתורה פחות מג' פסוקים ואין להתחיל בפרשה שלמעלה או לסיים בפרשה שלמטה משום דלא הוי מענינו של יום, ועוד י"ל לפי שצריך להפטיר בכל שבת מענינו של יום ואי קרינן בשל שבת א"כ יהא צריך להפטיר בדסליק מיניה והיינו בשבת וא"כ יהו כל ההפטרות מענין אחד,'

יבואר טעם חדש אמאי מקדמינן לקריאת המגלות קודם קריאת התורה

אחר קריאת התורה כתב לבאר וז"ל יש לומר דכיון דמגילות הללו נקראות ברגל שמפטירין בו בקרבנות המוספין רצו להסמיך קריאת הקרבנות לתפלת המוספין שלאחריה

ובספר שלמי תודה על סוכות סימן ע"ד כתב בהא דקהלת בסוכות ושיר השירים בפסח ורות בשבועות נקראות קודם קריאת התורה ומגילת אסתר בפורים נקראת

ולדבריו יש מקום לתת טעם לקרוא פרשת המוספין סמוך לתפלת המוספין שלא לשנות הסדר של הקריאה ובזה מובן אמאי אין קורין וביום השבת קודם קריאת הפרשה ויוכלו להפטיר בכל פרשה מענינו של הפרשה ובזה אפשר לומר שאם קורין המוספין בעינן להסמיכן לתפלת המוספין, אכן כל זה אינו דלכאורה עדיפא לקרותו קודם הפרשה ושלא להסמיכן למוספין מאשר שלא לקרותו כלל ולכן אכתי צ"ע אמאי לא יקראנו קודם קריאת הפרשה וצ"ע.

והקדימו קריאת המגילה לפני קריאת התורה אבל בפורים שאין בו מוספים מקדימים קריאת התורה לקריאת הכתובים, ואפשר עוד דמגילה בפורים כיון שחיובה היא על היחיד מקדימים קריאת התורה שחיובה על הציבור לקריאת המגילה שחיובה על היחיד אבל שאר המגלות שחיובם ג"כ על הציבור כמו קריאת התורה אפשר להקדימם לקריאת התורה אם יש איזה טעם, ומיהו עיקר טעם ההקדמה הוא כדי להסמיך קריאת הקרבנות לתפלת המוספים וכו"ל, עכ"ל.

יבואר דבתוס' מבואר דאין צריך לקרוא קריאת המוספין סמוך לתפלת המוספין

והעירני הבה"ח שמאי פורדשם נ"י דאפשר לומר דבאמת כיון דקריאת המגלות אינו חיוב אלא מנהג בעלמא להכי אינו נוהג בו דין קדימה כלל דהוי כמילתא דרשות שאין בו דין קדימה, אלא דבעינן טעמא אמאי קרינן המגלה בדווקא קודם קריאת התורה אפשר לומר דהוא משום דבעינן לאסמוכי לתפלת המוספין אבל במקום דאיכא טעמא דתדיר קודם שפיר חשיב טעמא רבה לאקדומי לתדיר לחנוכה אע"פ דמפסקינן בין קריאת המוספין לתפלת המוספין בקריאת חנוכה.

אמנם יש לעיין בעיקר סברא זו ממש"כ התוס' בשבת דף כ"ג ע"ב דטעמא דקרינן ראש חדש קודם חנוכה אע"פ דחנוכה הוא פרסומי ניסא הוא משום דתדיר קודם ואי נימא דעדיפא לקרות המוספין סמוך למוסף למה נקדימנו לתדיר והרי מקדימין קריאת המגלות לקריאת התורה אע"פ שקריאת התורה היא מקודש יותר, ומכל מקום מהאי טעמא דבעינן שקריאת המוספין תהא סמוך למוסף עדיפא לאחר את המקודש וא"כ הוא הדין הוי לן לאחר התדיר ומבואר לכאורה מדברי התוס' דלא כהאי טעמא וצ"ע.

מסקנת ההלכה לדינא

ונראה שבשעת הדחק יכול לקרות פרשת המוספין קודם הקריאה אבל לא יעשה כן אלא מדוחק משום שאין אתנו יודע מהו שורש המנהגים שנהגו בזה ולכן כל שיכול לאחוז במנהג הקבוע יעשה וכן ולא ישנה.

סימן יד

בעניין אם במקום שאי אפשר לעלות עולים אחרים למפטיר שאינן אחרים הראויים לעלות אם צריך לעלות השביעי למפטיר

יהיה המפטיר דהיינו שלא יקראו עליה נוספת למפטיר אלא השביעי הוא המפטיר, ולא יקראו עולה נוסף למפטיר, שהרי הלכתא שמפטיר עולה למניין שבעה וכמו שנוהגין בתעניות שאין קוראין למפטיר עולה נוסף, וא"כ במקום שצריך להעלות מי שכבר עלה למניין הקרואים עדיף שלא להעלות מי שכבר עלה לאחד מן העולין למפטיר אלא השביעי יהיה המפטיר בנביא כדי שלא להעלות מי שכבר עלה אלא למה שצריכים לקרות מדינא, אבל המפטיר שמדינא אין צריך להעלות אחר אלא עולה למניין שבעה שפיר עולה השביעי עצמו למפטיר.

והנה מקור הדברים שמי שעלה לאחד הקרואים לא יעלוהו למפטיר הוא ממש"כ הרמ"א (סימן רפ"ב ס"ה) שכתב שלא יעלה לתורה מי שעלה כבר, ע"כ.

הנה בזמן התפשטות מחלת הקורונה רח"ל וישראל מחבבין המצוות עושין מנינים דרך המרפסות או דרך מחיצות החצר הרי אין די עולין במקום הימצאות הס"ת, והעשרה מצטרפים על ידי רואין אלו את אלו, וצריך להעלות את העולים ב' או ג' פעמים כדי להשלים מניין הקרואים וכמו שנתבאר בשו"ע (סימן קמ"ג ס"ה) שבמקום שאין מי שיודע לקרות אלא אחד הרי הוא עולה ז' פעמים ומברך לפניה ולאחריה, ואע"פ שהמ"ב כתב בשם האחרונים שלדעת הרמ"א שקורין גם למי שאינו יודע לקרות שפיר מעלין ז' אנשים לז' קרואים, אבל בנדון דידן שאין באפשרות להעלות ז' עולין לז' קרואין שפיר עולה אחד לכל הקרואים ומברך לפניה ולאחריה.

והנה מאחר שמעלין עולה אחד לכל הקרואים נראה שהשביעי עצמו

יבואר טעמא דמי שעלה לא יעלוהו למפטיר

ואע"פ שאם אין אפשרות לעלות לאחד מן הקרואים אלא מי שעלה כבר, הכל מודים שיעלו לתורה מי שעלה כבר, כמבואר בשו"ע (סימן קמ"ג ס"ה), מכל מקום לכתחלה לא יעלה מי שעלה כבר משום שצריך לברך עוד הפעם ברכת התורה, וטעמו משום שנראה ככרכה לבטלה או

אכן בטעמא דמילתא נחלקו האחרונים דהנה בלבוש (סימן רפב ס"ה) כתב בטעמו של דבר וז"ל 'ואם יש אחרים בבית הכנסת שיודעין להפטיר, לא יפטיר מי שעלה כבר, דלמה יברך ברכת התורה פעמיים שלא להכרח, עכ"ל, ומהאי טעמא כל העולים לתורה צריכים להיות עולים שעדיין לא עלו.

ברכה שאינה צריכה, ולהכי לא יעלוהו לכתחלה אם אפשר להעלות אחר.

ובאל"ה זוטא שם (ס"ק י') כתב וז"ל 'במלבושי יום טוב השיג עליו דאין זה ברכה לבטלה כמו באין לוי בסימן קל"ה שקורא הכהן שנית ומברך, אלא מבואר באור זרוע ודרכי משה שכתבו הלשון מוטב שיפטור זה וכו', ולכן יותר נ"ל הטעם דהוא משום ברוב עם הדרת מלך, ולכן כתב בשבת חזון שרגילין להפטיר הרב, יפטיר אף שכבר קרא, ושכן הוא נהג להפטיר חזון בקהילה קדושה קראקא, וכן הגאון מהר"י כ"ץ אף שכבר עלו לס"ת, עכ"ל.

ולדבריו נראה דכל שאי אפשר לעלות עולים אחרים ולא שייך לקיים ברוב עם הדרת מלך אין צריך לראות למעט בעולים ואין צריך שיהא המפטיר ממנין שבעה, שהרי במקום שאין אפשרות לעלות עולים אחרים אין בזה סרך איסור שיעלה לתורה שנית שכל שאין אפשרות לקיים ברוב עם אפשר להעלות גם מי שעלה כבר.

ומאחר שבמקום צורך מעלין את מי שעלה כבר כמו שכתב המגן אברהם שבשבת חזון נותנים לרב מפטיר אע"פ שעלה כבר, א"כ הכי נמי יכולים לעלות למפטיר אחד מן העולים כבר משום שבמקום שלא שייך לקיים ברוב עם הדרת מלך ליכא איסורא לעלות מי שעלה כבר.

ודעירני ידידי הרב שמעון עזריה שליזנגר שליט"א דמכל מקום יש בזה משום ברכה שאינה צריכה שהרי יכול המפטיר לעלות למניין שבעה, ואם מעלין למפטיר את מי שלא עלה עדיין לא חשיב ברכה שאינה צריכה משום שהוא עדיין לא בירך על התורה, אבל להעלות מי שעלה לשביעי הרי הוא כברכה שאינה צריכה שהרי בירך עתה על התורה ולמה יברך שנית.

אכן נראה דכל זה אינו אלא אם רוצין לעלות לשביעי שנית למפטיר, אבל אם רוצין להעלות מי שעלה לשני למפטיר בזה לא חשיב ברכה שאינה צריכה שהרי השני אינו יכול להעלות למפטיר בלא ברכה, ולהוסיף בקרואים אינו ברכה שאינה צריכה שהרי כל עולה צריך לברך בעצמו, וצ"ע.

יבואר דברמ"א מבואר דטעמא שאין מעלין מי שעלה כבר הוא משום שנראה כברכה לבטלה

דברב עם הדרת מלך וא"כ אמאי לא יעלה אחר למפטיר ולחוש שמפטיר אינו עולה למניין שבעה, ולכאורה מוכרח שהרמ"א ס"ל טעמו של הלבוש שאין לעלות מי שכבר עלה שלא יברך ב' פעמים ברכת התורה.

אמנם ברמ"א שכתב שאם אין מי שיודע לקרות ההפטרה אלא אחד מן העולים שעלו לתורה יפטיר השביעי ולא יקראו אחר למפטיר, לכאורה קשה כיון שאין אפשרות לתת המפטיר לאחד שלא מן העולים א"כ הרי אינו מבטל בזה דינא

ואפי' אי נימא הכי לא קשה מה שמעלין לתורה את הרב שכבר עלה לשלישי לעלות למפטיר של חזון כמש"כ המגן אברהם שמאחר שאינו ברכה לבטלה, אלא דלכתחלה משתדלין שלא לברך ב' פעמים על התורה להכי במקום צורך שפיר אפשר לעלות את הרב אע"פ שכבר עלה.

יבואר חדושו של מהר"ם בענט זצ"ל דמה שמעלין כהן במקום לוי אינו אלא אם לא היה ידוע לו שאין לוי אבל במקום שידוע שאין לוי מבקשין מהכהן לצאת כדי שלא לתת לו ב' עליות

והנה ראיתי דבר מחודש מאוד בספר שואל ומשיב שתיטאה (סימן כ"ט) שכתב שהוגד לו בשם הגאון המובהק מוה' מרדכי בנעט ז"ל כשהי' מזדמן שבכה"כ לא הי' לוי בעת הקריאה הי' פוסק שיצא הכהן מבה"כ כדי שלא יצטרך הכהן לברך ב' פעמים, ונראה מדבריו דיש חשש ברכה

לבטלה כשעולה ב' פעמים ובטלו מצוות וקדשתו כדי שלא יבואו לברכה לבטלה, וכתב שמה שאמרו שבאין לוי עולה כהן שנית אינו אלא משום שלא ידע שאין לוי ולהכי כשבירך על קריאתו לא בירך על קריאה השניה, אבל כשידע שאין לוי וצריך לעלות שנית יש בזה משום ברכה לבטלה*.

א. והרי לך לשונו של השואל ומשיב מהדורה שתיטאה (סי' כ"ט) וז"ל 'והנה בשנת תרט"ז פ' נשא הגיעני תשובה מניקלשפורג מהרב מוה' אהרן שמואל אסאד נ"י, וחקר במה שהוגד לו בשם הגאון המובהק מוה' מרדכי בנעט ז"ל כשהי' מזדמן שבכה"כ לא הי' לוי בעת הקריאה הי' פוסק שיצא הכהן מבה"כ כדי שלא יצטרך הכהן לברך ב' פעמים, ומעלי' כתב סמך ממ"ש בש"ע (סי' קל"ה ס"ח) כהן שקרא ראשון משמע הא לכתחלה אינו ראוי, וכן משמע מספר מקור ברוך שפסק דאם אין לוי בבהכ"נ כהן שקרא ראשון אם ידע שיצטרך לעלות במקום לוי גם כן אין צריך לברך שנית ומ"מ טוב שיאמר הברכה שנית ויברך בשכמל"ו אחר הברכה השני', ומשמע דיש חשש ברכה לבטלה וע"כ אין ראוי לכתחלה לעשות כן, וכ' שת"ח א' פקפק ע"ז ממה דאמרו בגיטין כ"ט נקטינן אם אין שם לוי קורא כהן משמע שלא אבד זכותו, ואני תמה ע"ז דמה מוכיח מזה דשם מיירי אם יקרא כהן שנית ואם כן מיירי גם כן שלא ידעו בשעת הקריאה שאין שם לוי ושפיר קמ"ל דקורא כהן שנית וז"ב ופשוט ול"מ לפי הס"ד דכהן אחר קורא בודאי ל"ק דאין כאן שתי ברכות באדם אחד ואף לפי המסקנא דכהן אחד מיירי מכל מקום קמ"ל דאין כאן משום ברכה לבטלה וגם קאי על מה דאמר למעלה דאם אין שם כהן נתפרדה החבילה וע"ז קמ"ל דאם אין שם לוי כהן קורא, וכ'.

ולולי דמסתפינא הייתי אומר דבר חדש במה שבזמן המשנה הפותח מברך והאחרון מברך והאידנא תקנו שכ"א יברך מפני הנכנסין והיוצאים ומעלי' נתקשה בזה לשטת הרמב"ם דברכה שא"צ ל"ת הוא דאורייתא איך תקנו ברכות לבטלות הרבה בשביל חשש דהנכנסין ויוצאין, ולפע"ד נראה דהנה גוף הענין של הנכנסין ויוצאין נלפע"ד בדרך אחר דהנה באמת מה דבזמן המשנה ברכו רק תחלה ואחרון הוא משום דהאחרים נתכוונו לצאת בברכתם וכן מצאתי במג"א (סי' ק"מ ס"ק ב') שכ"כ והנני יוסיף דלפמ"ש התוס' דעיקר הברכה הוא רק בשביל חיוב הקריאה וא"כ כיון שידעו שיהי' שבעה קרואים וכל אחד לא ידע אולי זה או זה לכך נתכוונו כלם לצאת בברכתו, והנה אמרו ועוזבי ד' יכלו זה המניח ס"ת פתוח ויוצא ואף בין גברא לגברא דוקא לצורך גדול הוא דמותר לצאת ועיין מ"א סי' קמ"ו בשם סדר היום וא"כ כיון שבזמן

לפניה משום הנכנסים והיוצאים להכי אין כאן משום ברכה לבטלה ופשוט.

וראיתי בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סימן ס"א) שכבר תמה על פסק הנ"ל מהא דהשו"ע (סימן קמ"ג ס"ה) הנ"ל, אלא שיישב שיטתו של מהר"ם בענטז צ"ל יעו"ש.

ולכאורה קשה טובא ממש"כ השו"ע (סימן קמ"ג ס"ה) בשם התוספתא הובא ברי"ף שאם אין מי שיודע לקרות אלא הבעל קורא הרי הוא עולה ז' פעמים ומברך לפניה ולאחריה, וחזינן שאין בזה ברכה לבטלה גם כשיודע שצריך לקרות שנית והיינו טעמא שתקנו חכמים לברך

יבואר אם המברך מוציא את הציבור בברכות של ברכת התורה של העולין

דאמר היה קורא בתורה ונשתתק זה שעומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון וכו' עי"ש, וביארו רוב הראשונים שצריך השני לחזור ולברך, ונחלקו ר' יואל ור' אפרים בטעמא דמילתא, דרבנו יואל פי' שהוא מטעם הפסק והיינו דכיון דנשתתק הו"ל היסח הדעת ולכן צריך השני לחזור ולברך, דאי לאו הכי היה יוצא השני בברכתו של הראשון וע"כ דמטעם הפסק הוא, ומכאן למד דה"ה הקורא עצמו אם הפסיק באמצע קריאתו בדיבור וכיו"ב צריך לחזור ולברך ברכה שלפניה משום דהו"ל הפסק.

או"ח רבנו אפרים חלק עליו דנשתתק או שח לא הוי הפסק בקרה"ת, והא דאמרי' בירושלמי דבנשתתק צריך השני לחזור ולברך היינו דוקא בתרי ומשום דהשני לא יצא בברכת הראשון דהקורא בתורה אינו מוציא את הרבים בברכתו, ומשו"ה צריך

ונראה לכאורה לומר ליישב שיטה מחודשת זו דהנה בתחלה היה מברך הפותח והחותם בתורה אבל שאר העולים לא ברכו בתורה, ובגמ' (מגלה דף כ"ב) מבואר דמשום הנכנסין והיוצאין אמרו שכל העולין מברכין על התורה, וברש"י פירש דהנכנסין והיוצאין יאמרו אין מברכין על התורה לפניה ולאחריה.

והנה נחלקו הראשונים אם הברכה דהעולה לתורה הוא עבור כל הציבור או אינו אלא עבור העולה בלבד ונחלקו בזה הראב"ה ורבינו אפרים, דיעוי' בראב"ה מגילה (ס' תקנ"ב) והובא במרדכי שם ס"פ בני העיר ס' תתל"ב) וכן העתיקו הב"י (בס' ק"מ) שהביא שנחלקו בזה אביו רבנו יואל עם רבנו אפרים, דעי"ש שנחלקו בביאור דברי הירושלמי בברכות פרק אין עומדין (והובא ברי"ף במגילה שם י"א ב' מדפה"ר)

המשנה היו נזהרים בזה א"כ כ"א נתכוין לצאת אבל לאח"כ שהי' הרבה נכנסין ויוצאין שוב לא יצאו בברכתו של הראשון א"כ תקנו שכל אחד לא יתכוין לצאת בברכתו של הראשון ובכה"ג ליכא משום ברכה לבטלה דאף שיכול לפטור עצמו כ"ז שלא פטר עצמו לית בי' משום ברכה לבטלה כמ"ש המג"א ס' רי"ב בשם המהר"ם גלאנטי וכיון שהי' מכשולות רבות בזה שלפעמים לא הי' בעת ההיא ולא יצא וא"כ לא ברך לפני' ולאחרי' ע"כ תקנו שכלם לא יתכוונו לצאת וא"כ לק"מ, ובזה גם דברי המקור ברוך נדחים דאף שמברך פעם שנית כל שלא רצה לפטור עצמו ליכא משום ברכה לבטלה וכמ"ש ודו"ק.

השני לחזור ולברך. ומבואר בהדיא שנחלקו בזה אם הקורא בתורה מוציא את הרבים בכרכותיו או לא. [נדברי הראב"ה בכרכות הנ"ל קיימי בשיטת אביו רבנו יואל.

יבואר אם הברכו שאומרים קודם ברכת התורה הוא שהכל ישתתפו בברכתו או שאינו אלא כאומר תתנו שבח להקב"ה כשאני מברך על התורה

ואמת כשיטת רבנו יואל מבואר בראב"ן [חמיו של רבנו יואל] חלק התשובות (סי' ע"ג) והובא במגן גיבורים (סי' ק"מ) שכ' הטעם שצריך לומר 'ברכו' קודם שמברך ברכה"ת [כמבואר בכרכות נ' א' ובשו"ע סי' קל"ט ס"ד] כי הוא כאומר תסכימו עמי בקריאה ובברכה שהרי גם אתם חייבין לקרוא ולברך, ומשמע בהדיא דכל הציבור חייבין בברכה וצריכין לצאת יד"ח מהעולה לתורה, [וכע"ז כ' המבי"ט בשער התפילה פרק י' ע"ש, וא"ש לשיטתו בתשובה הנ"ל דכל הציבור חייבין בכרכות ויוצאין יד"ח מן המברך.

אולם בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' תקע"ב) הביאו בהר צבי או"ח סי' ע"ב) כ' בהיפוך מהראב"ן, דע"ש שכ' לבאר הא דבקה"ת אומרים ברכו ובברכת הזימון אומרים נברך, וביאר דבזימון כיון שאכלו כולם וחל עליהם חובת זימון וא' מברך לכולם משו"ה אומר 'נברך', אבל בקרה"ת אומר 'ברכו' לפי שהוא לבדו מברך והציבור לא נתחייבו בברכה זו, ולכן אומר כשאני מברך אתם הבו גודל לאלוקינו, ומבואר דס"ל דאין העולה מוציא את הציבור בכרכותו ומשו"ה אומר ברכו.

יבואר אם קודם שברכו כל אחד על התורה אם הוציאו את העולים יד"ח

בכרכותיו א"כ היאך היו נפטרינן שאר העולים מברכת התורה.

ולכאוי' צ"ל דקודם שתיקנו ברכה לכל העולים גם העולים לא היו מחוייבין בברכה רק הפותח והחותם בלבד, דלא תיקנו חיוב ברכה רק על הפותח והחותם וכמו שהציבור אינם חייבים בשמיעת הברכה הוא הדין כל העולים אינם צריכים ברכה.

אכן היה מקום לומר וכן נראה יותר דקודם התקנה שהכל מברכין לפנייה ולאחריה היו מוציאין את הכל יד"ח כדי שאם יעלו לתורה לא יברכו שכבר בירכו בשמיעתם

והנה בעיקר דברי הגמ' שם דמבואר דלולא גזירת הנכנסין והיוצאין לא היה מברך אלא הפותח והחותם בלבד, יעוי' בראב"ה במגילה שם בשם רבנו יואל שהוכיח מכאן דהקורא מוציא את הרבים יד"ח בכרכותיו, דאל"כ היאך נפטרינן שאר העולים בברכת הפותח והחותם, אע"כ דכל הציבור יוצאין מברכת הפותח והחותם, אכן רבינו אפרים סבר שאין המברך מוציא את הרבים בברכת התורה והראב"ה כתשובה לרבינו אפרים הביא ראיה זו שהמברך מוציא את הרבים בברכה, וצ"ע לשיטת רבינו אפרים דאין העולה מוציא את הציבור

כל אחד מן העולים, ולפ"ז צ"ל דהפוחת והחותם היו מוציאים בברכתם את שאר העולין, וכן כ' המאירי במגילה שם (בפי' קמא) שהקורין האמצעיים היו צריכין לשמוע הברכות ולצאת בשמיעתם, וכן מבואר בר"ן מגילה (דף כ"ג).²

להעולה הראשון, אבל אחר שתקנו שהכל מברכין שוב אין מוציאים את הרבים יד"ח דס"ל שהציבור אינם צריכים לשמוע הברכות אבל העולים צריכים לשמוע הברכות, ואחר התקנה אין צריך להוציאם שהרי כל אחד מברך בעצמו.

אכן התבאר"ש (בסי' תכ"ח) חולק על הט"ז שם דס"ל דשאר העולין לא היו טעונין ברכה כלל וכמשנ"ת לעיל, וע"ע בקרב"נ על הרא"ש במגילה (פרק ג' סי' ג' אות פ') דמשמע דקודם התקנה לכו"ע היו מוציאים את כל הציבור בברכות, ורק אחר התקנה שכל העולין מברכין שוב אי"צ להוציא את הציבור בברכות ע"ש.

וכן מבואר בט"ז (סי' תכ"ח סק"ה) שכ' דאף קודם התקנה אם בא א' אחר ברכת הראשון וקראוהו לעלות לתורה היה צריך לחזור לברך לפניו, וכן נקט הרש"ש (במגילה כ"א:) וכן הביא שם מהטור"א בסוף מגילה (והובא לעיל בהערה), והיינו דגם קודם התקנה שכל אחד מן העולים מברך לפניו ולאחריה היה חייב ברכה על

יבואר דרבינו אפרים דס"ל שהברכות שמברך העולה לתורה אינו מברך אלא לעצמו ואינו מוציא הרבים יד"ח ס"ל ולחכי כל אחד מברך לעצמו

וממילא שוב אין יוצאין הברכה מאחר וכל אחד מברך לעצמו, ולשיטתו הוא דס"ל שאם היו מברכים להוציא אחרים לא היו יכולים לברך בעצמם, ולולא הנכנסין והיוצאין היה מוציא הראשון את כולם ואחר שתקנו משום נכנסין ויוצאין כל אחד מברך לעצמו ואינו מוציא את חבירו כדי שיוכל לברך.

ואפשר דרבינו אפרים דס"ל דהמברך הראשון מברך עבור עצמו בלבד ואינו מברך עבור כולם ואינו מוציא הרבים ידי חובתן ונמצא דכל אחד מברך על קריאתו שלו, ולכן כולם מברכין זה אחר זה, ומה שתקנו משום נכנסין ויוצאין לברך היינו משום שהנכנסים לא שמעו הברכה מהמברך לכן תקנו שכולם מברכים לפניו ולאחריה

ב. וכן מבואר בכל בו (סי' כ') דעיי"ש שכ' ליישב קו' הראשונים שהק' אהא דאי' בגמ' ברכות (דף ח.). דר' ששת הוה מהדר אפיה בשעת קרה"ת וגריס אמר אינהו בדידהו ואנן בדידן, והק' דבסוטה (ל"ט.) אי' דמשעה שנפתח ס"ת אסור לספר אפילו בד"ת, ועי' בתוס' ברכות וסוטה שם כמה תירוצים בזה, ובכל בו שם תי' דההיא דסוטה איירי קודם גזירת הנכנסין ויוצאין שלא היו מברכין אלא הפותח והחותם, והלכך אסור לספר אפי' בד"ת שמא יקראוהו לעלות ונמצא שהפסיק בין הברכה לקריאה, אבל ר' ששת הוה אחר גזירת הנכנסין ויוצאין דכל עולה מברך בעצמו והלכך אין להקפיד שלא להפסיק ע"ש, ומבואר דס"ל דקודם גזירת הנכנסין ויוצאין היו כל העולין צריכין לצאת הברכות מן הפותח והחותם, אבל שאר העם [וכן בזה"ז לאחר גזירת הנכנסין ויוצאין] אי"צ לצאת הברכות כלל.

אבל הראבי"ה דס"ל שהמברך הראשון מוציא את כולם ולהכי בנשתתק צריך הבא אחריו לברך על קריאתו וזהו טעמא דהנכנסין והיוצאין שצריכים ברכה לעצמם שלא שמעו הברכה מהמברך ולדבריו תקנו ברכה גם כשיש לו ברכה לעצמו מכל מקום תקנו שכל אחד יברך בעצמו משום הנכנסים והיוצאים, וא"כ גם כשיודע שיקראו לו פעמיים יברך ואין בזה משום ברכה לבטלה שהרי ס"ל שהמברך מוציא את כולם יד"ח שהכל צריכים את ברכתו ולהכי מוכרח דאפי' שבירך חוזר ומברך שנית.

ואכתי אפשר שיכול לכוון לפטור קריאה זו ולא קריאה שניה, ושפיר יכול לברך שנית, אבל כבר נודע שנחלקו בזה הפר"ח והתבואות שור בהלכות שחיטה אם בכה"ג שיכול לפטור כמה פירות בברכה אחת ונתכוון שלא לפוטרום אם חשיב ברכה לבטלה כשמברך שנית או דאינו אלא ברכה שאינה צריכה ומכל מקום מתורת ברכה שאינה צריכה לא נפקא ושפיר מוכן לשיטת רבינו אפרים שלא יעלה אחד את כל הקרואים בברכה לפניה ולאחריה.

ולדידיה נראה שאם עולה אחד את כל הקרואים אינו יכול לברך אלא לפניה ולאחריה כמש"כ בתוספתא שהובא בטור (סימן קמ"ג) וז"ל 'תניא בתוספתא בני הכנסת שאין להם מי שיקרא אלא אחד כגון שאין בה מי שיודע לקרות אלא אחד עומד וקורא ויושב וחוזר ועומד וקורא ויושב אפי' ז' פעמים, וכ' א"א הרא"ש דזו התוספתא נשנית לפי המנהג הראשון שהיה ראשון מברך לפניה והאחרון לאחריה לכך צריך לישב בכל פעם ופעם להכיר שהן ז', אבל האידנא שצריך לברך בכל פעם ופעם ברכה ראשונה ואחרונה כמו כהן שקורא במקום לוי א"צ לישב', עכ"ל, והנה רבינו אפרים יפרש התוספתא דגם אחר שתקנו שכל העולים מברכין על התורה אינו אלא משום שאין להם ברכה שאין אחד מוציאם בברכה אבל שעולה אחד יעלה לכל העולים שפיר צריך לנהוג כמש"כ בתוספתא שיקרא וישב ויעלה שנית משום שאינו מברך קודם כל עליה, ולפ"ז הכי נמי אם הכהן ידע שאין לוי אינו יכול לברך שנית דהוי ברכה לבטלה וכמש"כ בשואל ומשיב.

מסקנת ההלכה לדינא

אם צריך להעלות למפטיר את אחד מן העולים יעלה המפטיר לשביעי בשבת או לחמישי ביו"ט ולא יעלו עליה נוספת למפטיר שקיי"ל מפטיר עולה למניין שבעה.

גם מי שיודע שצריך לעלות לכל הקרואים או כהן שיודע שאין שם לוי הרי הוא מברך בכל עליה שעולה ואין בזה חשש ברכה לבטלה ויש שנהגו בזה שכל שהכהן יודע שצריך לעלות ב' פעמים הרי הוא יוצא מבית הכנסת כדי שלא יעלוהו אבל מנהג העולם וכן עיקר שיעלה ב' עליות ולא יצא מבית הכנסת.

סימן זו

בעניין השלמת קריאת התורה לאחר כמה פרשיות ואם מהני קריאה בלא ברכה

ויחי אין לקרותו עם פ' שמות כי כשקורין ב' סדרות צריך לקרות חד גברא מסוף סדרא ראשונה לתחלת סדרא שניה כדי שיהיו מחוברין וזה אין נכון לעשות בשני ספרים 'עכ"ל.

ולדבריו נראה פשוט שהוא הדין אם לא קראו רק פרשה אחת וכיום צריך לקרות שני פרשיות כגון שדלגו פרשת שמיני וצריך לקרות תזריע ומצורע אין משלימים הפרשה שדילג שאין קורין שלש פרשיות יחד, וכמש"כ מהר"ם מינץ שלא מצינו לעולם שקורין ג' פרשיות.

אמנם באליה רבה פליג עליה וכתב בשם הגהות מנהגים שמשלימין אפי' כמה פרשיות יחד ולכן מסיק שמשלימין אפי' כמה פרשיות יחד, ובמ"ב (שם ס"ק ז') מסיק כהא"ר שמשלימין אפי' כמה פרשיות וכתב שכן מסיק בספר מגן גבורים.

נסתפקתי אם מי שלא שמע קריאת התורה של פרשיות ויקרא צו ושמיני אם ישלימנו בפרשת בהר בחוקותי, ויקרא כל הפרשיות הכהן שיעלה לתורה עד שני של פרשת בהר בחוקותי כשהן מחוברין, או שיקראו אחר קריאת התורה של אותה שבת הפרשיות שדלגו.

הנה כתב הרמ"א (סימן קל"ה ס"ב) בשם אור זרוע וז"ל 'אם בטלו שבת אחת קריאת הפרשה בצבור, לשבת הבאה קורין אותה פרשה עם פרשה השייכת לאותה שבת', עכ"ל.

ובמגן אברהם (שם ס"ק ד') כתב בשם מהר"ם מינץ וז"ל 'שאם היו ב' פרשיות מחוברין באותו שבת שבטלו אין קורין בשבת הבאה ג' דלא מצינו לעולם שקורין ג', ואין לומר יקראו ב' פרשיות לכל הפחות דאין תקנה לחצאין, ואם בטלו פ'

יבואר דהמ"ב כתב שלא ישלים קריאת פרשיות שלא קרא אלא משבוע אחד וכמו תשלומין של תפלה

ובשעה"צ כתב דהגר"א ס"ל שאין משלימין אלא משבת העבר מדמדמה לה השלמת הפרשיות להשלמת התפלה, ושם הלא קיימא לן בסימן ק"ח דאין משלימין אלא תפלה הסמוכה לה, הכי נמי אין משלימין אלא בפרשה הסמוכה לה.

אמנם במשנה ברורה (שם ס"ק ו') כתב וז"ל 'ואם בטלו כמה שבתות י"א דאין לקרות בשבת הבאה כ"א הסדרה האחרונה הסמוכה לזו, וי"א דצריך להשלים בצבור כל הסדרות שביטלו, ומביאור הגר"א משמע דס"ל כהדעה הראשונה', עכ"ל,

שבתות שאין משלימין יותר מב' לבין השלמת פרשיות שאפשר להשלים.

וכן כתב בעטרת זקנים שאין משלימין קריאת הפרשה אם בטלו קריאתה במזיד כמו שאין משלימין התפלה אם לא התפללו במזיד והובא בבה"ל וכתב שכן משמע בביאור הגר"א וכמשנ"ת.

ומבואר מדברי המשנ"ב שהכריע דלא כדברי המהר"ם מינץ שמשלימין אפי' ג' פרשיות אבל אין משלימין יותר משבת אחת, ולמעשה להא"ר אפשר להשלים אפי' כמה פרשיות, ולהמהר"ם מינץ א"א להשלים יותר אפי' ב' פרשיות היכא דהיתה הקריאה הקודמת של פרשיות מחוברין, ובמשנ"ב הכריע לחלק בין השלמת

יבואר אם מדמי השלמת הפרשה לתשלומין של תפלה אם קורא הפרשה של השבוע קודם קריאת התשלומין

ואע"פ דלהגר"א דמדמי לתפלה היה לכאורה צריך לקרות הפרשה שצריך להשלים אחר הקריאה של הפרשה שזמנה עתה, נראה לומר שבתפלה תפלת תשלומין ותפלת זמנה שני תפלות ניהו (ונתבאר במקום אחר שתפלת תשלומין אינה במקום התמיד שהרי עבר זמנה ואינה אלא תפלה במקום תחנונים) ולכן צריך להקדים התפלה של זמנה, אבל הכא קריאת התורה הוא חד מצוות תלמוד תורה שצריך לקרוא התורה מתוך הכתב ולכן אין מקום להקדים הקריאה של זמנה קודם ולא חשיב תדיר יותר משום שתרוויהו חד חיובא הוא.

אמנם מש"כ המ"ב בשם הגר"א דאין להשלים אלא קריאה של שבוע העבר משום דדמי לתפלה יעויין בתוספת מעשה רב הלכות שבת שכתב שפעם אחת

ויש לעיין לדבריו דמדמי השלמת קריאת הפרשה להשלמת התפלה אם צריך לקרוא הפרשה שזמנה עתה קודם הפרשה שמשלים כמו בתפלה שמתפלל קודם תפלה שזמנה עתה ואחר כך מתפלל תפלת תשלומין ואם היפך לא יצא כמבואר בסימן ק"ח, והכי נמי היה צריך לקרות הפרשה של אותו השבוע קודם קריאת הפרשה שמשלים.

ובמ"ב מבואר שקורא קודם הפרשה של שבוע העבר ואחר כך קורא הפרשה של השבוע,^ג אכן נראה דבודאי אי אפשר לקרות הפרשה של אותה שבת קודם שהרי קיי"ל בגמ' מגלה אין מדלגין בתורה ואפי' בנביא שמדלגין אבל אין מדלגין למפרע וא"כ אפי' אם מדמי לה לתשלומין אי אפשר לקרות הפרשה של השבוע קודם דהוי קריאה למפרע.

ג. יעויין בביאור הלכה (שם סעיף ב' ד"ה קריאת הפרשה) וז"ל 'כתב המ"א דה"ה אם התחילו ולא סיימו מחמת קטטה, וע' בשערי אפרים שמצדד עצמו שלא להתחיל בשבת הבאה ממקום שפסקו אלא יתחיל עם הכהן מראש הסדר של שבת העבר ולקרות עמו כל מה שקרא בשבת העבר ולהוסיף עוד ג' פסוקים או יותר מה שלא קרא בשבת העבר ושם יפסיק הכהן ויברך לאחריה ושוב יקראו כדרכן', עכ"ל.

משלים אלא בפרשה הסמוכה, וכן נראה מדברי הא"ר שמשלים אפי' כמה פרשיות, וצ"ע.

היה הגר"א בבית האסורים ד' שבתות וכשיצא קראו לפניו ד' סדרות, ומבואר שהשלימו לו כמה פרשיות ולא ס"ל דאינו

יבואר אם יכול להשלים קריאת הפרשה בלא ברכה לפניהם ולאחריהם

ושמעתי שמרן הגר"נ קרליץ זצ"ל היה חולה ולא שמע קריאת התורה כמה שבתות בחומש דברים, ובהושענא רבה הלך לבית הכנסת לשמוע משנה תורה להשלים הפרשיות שלא שמע אע"פ שלא היה רגיל לשמוע משנה תורה בכל שנה מכל מקום כדי להשלים הקריאה השלים בשמיעת קריאת משנה תורה אע"פ שהוא בלא ברכה.

אלא שבזה כבר נודע שבספר תורת רפאל כתב שאסור לקרוא בס"ת בציבור בלא ברכה וכן היה דעת מרן הגריש"א למעשה שלא היה ניחא ליה בקריאת משנה תורה מתוך הס"ת בהושענא רבה, ויש לעיין מה שהשלים הגר"א ד' סדרות שלא שמע קריאתם אם היה בברכה שקרא כל הפרשיות בתוך קריאת התורה של שבת שחרית או שקרא כל הפרשיות בלא ברכה וצ"ע.

והנה אם לא קראו צו ושמיני וצריך להשלימם בפרשת בהר בחוקותי הרי יצטרך לקרוא מפרשת צו עד פרשת בחוקותי ולא יוכל לדלג שהרי אין מדלגין בתורה, ואפשר שאם יהיה טירחא לציבור לקרות כל הפרשיות הללו בשבת שחרית, לכאו' בזה נראה שיקרא הפרשיות שדילג לאחר תפלת מוסף או קודם המנחה אבל יקרא בלא ברכה, ועי"כ ישלים קריאת פרשיותיו עם הציבור.

ואע"פ שבט"ז (סימן תרפ"ה) כתב שקריאת התורה בלא ברכה לא יצא יד"ח מכל מקום הרי הב"ח כתב שם דיצא יד"ח, וגם הפמ"ג תמה אמאי לא יצא הרי אין הברכות מעכבות המצוה ולכן במקום שאינו יכול להשלים הקריאה עם ברכה יקרא בלא ברכה.

יבואר אם אפשר להשלים קריאה של שבת בשבת במנחה

אבל באופן שהיה לו ז' קרואים אלא שקראו קריאה של יום טוב שאצלו אינו יום טוב כגון בן חו"ל שנמצא בא"י בשבועות שחל ביום ששי ובשבת הוא יו"ט שני ושומע קריאת התורה של יום טוב בשבת שחרית ובמנחה רוצה להשלים הקריאה שלא שמע וישמע קריאת פרשת נשא עד שני בהעלותך נראה שיכול להשלים קריאה זו

והנה אם רוצה להשלים קריאתו שלא קרא בשבת שחרית בקריאת שבת במנחה דהיינו שיקרא במנחה מהקריאה של שבת שחרית עד אחר הקריאה שצריך לקרוא בשבת במנחה לכאורה אפשר להשלים הקריאה במנחה אלא שהרי צריך לקרוא ז' קרואים ובמנחה אי אפשר לקרוא ז' קרואים וא"כ אי אפשר להשלים הקריאה בשבת במנחה.

שכבר שמעתי בשבת העבר ובמנחה אספתי מניין שקראתי לפניהם פרשת אחרי קדושים עד שני בפרשת אמור ועלו ג' קרואים במנחה ונמצא ששמעתי ז' קרואים בשבת שחרית והשלמתי הקריאה שלא שמעתי במנחה.

במנחה, ושמעתי שכן הורה מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א.

והנה גם אני הייתי במנשטטר בשבת פרשת תזריע מצורע בחו"ל והיה פרשת אחרי קדושים בארץ ישראל ושמעתי בקריאת התורה שחרית פרשת תזריע מצורע

יבואר מה שאמרו במשנה בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין כסדרן ואין עולין להם מן החשבון

עולה מן החשבון אלא שבסוף דבריו כתב 'אלא חוזרין על הפרשה כמפורסם' ונראה שגם הקריאה עצמה אינה עולה מן החשבון, וצ"ע.

והעירני חתני הרב הגאון ר' יהושע זליג פלאי שליט"א דאפשר דקריאה שעדיין לא נתחייבו בה אין יוצאין בה בקריאת שבת במנחה ולכן אין עולין מן החשבון, אבל אם נתחייבו בקריאה זו בשבת אפשר דיוצאין בקריאת שבת במנחה.

והנה נפק"מ בספק הנ"ל האם מי שלא שמע הקריאה בשבת שחרית עד שני אם יכול לסמוך שהשלים הפרשה בשני וחמישי שהרי שמע קריאה זו, דאי נימא שאינה עולה מן החשבון היינו שקריאת פרשה זו בשני וחמישי אינה עולה מן החשבון, א"כ אינו יכול לסמוך על אותה קריאה.

ואפשר שלא נאמר הלכה זו אלא לרבים דהיינו הציבור ששמעו הקריאה בשני וחמישי צריכים לחזור על הקריאה בשבת שחרית, אבל היחיד שלא שמע בשחרית וצריך להשלים לשמוע כל התורה שפיר יוצא בשמיעתו גם בקריאת שני וחמישי.

והעירוני שהרי אמרו במשנה שלהי מגלה (דף ל"א) בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין כסדרן ואין עולין להם מן החשבון, וברש"י שם כתב וז"ל 'ואין עולה להן מן החשבון כשיגיע יום שבת יחזרו מה שקראו בשבת במנחה ובשני ובחמישי' עכ"ל, ומבואר שקריאת שני וחמישי אין עולה מן החשבון ואין יוצאין בקריאת התורה של שבת בקריאת שני וחמישי, וצ"ע.

ואפשר שכל זה אם קוראין הקריאה של שני וחמישי אבל אם קוראין יתר על הקריאה של שני וחמישי שפיר יוצאין יד"ח גם בשני וחמישי ושבת במנחה הקריאה של שבת.

והנה בפירוש המשנה לרמב"ם (מגילה פרק ג') כתב 'אמרו אינו עולה להן מן החשבון, שאין עולה להן אותה קריאה שקורין בשני וחמישי לחובת שבת שיחשבו להן בשלשה ויקראו ארבעה ביום השבת ממקום שפסק השלישי לקרות וישלימו מנין שבעה, אלא חוזרין על הפרשה כמפורסם' עכ"ל, ונראה מדברי הרמב"ם שמה שאמרו אין עולה להם מן החשבון היינו שאין העולין עולין מן החשבון אבל הקריאה שפיר

יבואר אם יכול להשלים הקריאה משני חומשין

ברכה לבטלה אין כאן, וא"כ העושה כן יש לו על מי לסמוך, .

ועוד שראיתי בערוך השולחן סימן קלה ס"ו שכתב וז"ל וכן יש מי שאומר דאם בטלו הסדרה שבסוף ספר לא יקראה בשבת הבא עם הסדרה של הספר השני מפני שהרביעי צריך לקרות משני הסדרות וא"א לחבר משני ספרים קריאה אחת [מג"א שם] ותמוה הוא דאמרו ל'עניכובא הוא שיהא אחד מחבר השני סדרות ועוד איזה איפור יש בזה אם יחברום והעיקר נראה דבכל אופן החיוב להשלים בשבת הבא ונראה דרק בשבת הבא יכולים להשלים אבל אם ירצו להשלימה באמצע השבוע א"א דלא נתקן שבעה קרואים רק בשבת ושיקראוה בשני או בחמישי בג' קרואים ביחד עם הפרשה לא תהיה כתקנת חכמים מיהו זה וודאי אם ביכולתם לקרותה בשבת במנחה יקראו אז שבעה קרואים ויצרפו בזה גם הפרשה הבאה, עכ"ל, ומבואר מדבריו שיכול להשלים גם קריאה משני חומשין וכן שיכול להשלים בקריאה של מנחה בשבת, ולהכי העושה כן לא הפסיד.

נשאלתי שבעיר גיטסהד היו כאלו שלא שמעו קריאת התורה מפרשת ויקהל פקודי עד פרשת נשא אם יכולים להשלים כל הפרשיות האלו בקריאה אחת, ובמנחה בשבת.

הנה במשנה ברורה סימן קלה ס"ק ז כתב וז"ל י"א דאם בטלו פרשת ויחי אין לקרותו עם פ' שמות כי כשקורין ב' סדרות צריך לקרותו חד גברא מסוף סדרא ראשונה לתחלת סדרא שניה כדי שיהיו מחוברין וזה אין נכון לעשותו בשני ספרים וה"ה בפקודי ויקרא וכדומה, (ומקורו ממהר"ם מינץ סימן פ"ה), ויש חולקין וס"ל דלעולם משלימין וכתב בשולחן עצי שטים דהנוהג כן אין מוחין בידו, עכ"ל, ומדבריו נראה דאין מוחין בידו של העושה כן אבל אין ראוי לעשות כן.

ונראה דמכל מקום העושה כן אין בזה חשש של ברכה לבטלה דסוף סוף קורא בתורה אלא דאין ראוי לעשות כן לחבר שני ספרים בעולה אחד אבל משום חשש

יבואר מש"כ בשערי אפרים שאין סומכין אפי' על קריאת המועדים

שהוא מפרשת המועדים אם צריך לחזור ולקרות אותו פסוק יחד עם עוד ב' פסוקים, או דילמא אינו חוזר וקורא ויסמוך שיקראוהו במועדים ולא אפשר ליה עי"ש, ובספר שערי אפרים שם פשיט ליה שחוזר וקורא ואינו סומך על מה שיקראוהו במועדים יעו"ש.

ויעויין בשערי אפרים (שער ז' אות ו' בשערי רחמים אות ח') שכתב שם שנסתפק הפמ"ג (בסימן קל"ז ס"ג) במה שכתב השו"ע שאם דילג פסוק אחד בשבת מוציא ס"ת וחוזר וקורא אותו פסוק עם עוד שני פסוקים ומברך עליהם תחלה וסוף, ונסתפק הפמ"ג אם בשבת דילג פסוק אחד

תעשר וכבר שמעו ביו"ט אחרון של פסח או ביו"ט שני של שבועות שחל להיות בשבת אם צריך להשלימו שהרי קראו קריאה זו בשבת, או דילמא כל שלא קראו בסדר הפרשיות בשבת צריך להשלימו בשבת, ומדברי הזהו"ק שהביא השערי אפרים שם נראה שגם בזה ישלים הפסוק באותו שבת יעו"ש.

אבל נראה שהיחיד שלא שמע פסוק אחד יכול לסמוך על קריאת המועדים וכמו שיכול לסמוך על קריאתו משנה תורה בהושענא רבה וכמשנ"ת.

ונראה מדברי השערי אפרים שגם אם כבר קראו פרשת המועדים כגון פרשת אמור שדילג פסוק בפרשת שור או כשב וכבר קראוהו בחול המועד פסח, מכל מקום חוזר וקורא ואינו סומך בזה על קריאת אותו פרשה במועד וחוזר וקורא אותו פסוק ומשלימו.

ויש להסתפק אם דילגו פסוק בפרשת נשא וכבר קראוהו בחנוכה בשבת, וכן אם דילגו בפרשת פנחס אחד מקרבנות המועדים וכבר קראוהו ביו"ט שחל להיות בשבת, וכן בדילגו פסוק אחד בפרשת ראה בפרשת עשר

מסקנת ההלכה לדינא

מי שלא קרא כמה פרשיות יכול להשלימן בשבת במנחה או בשבת שחרית וכשאינו יכול להשלימו בשעת הקריאה יכול להשלימו גם בלא ברכות בקריאה של אותם פרשיות בלבד.

גם מי שצריך להשלים הקריאה משני חומשין יכול להשלים הקריאה. ולעניין אם צריך להשלים מה שקוראים בלא"ה במועדים נחלקו האחרונים.

בעניין שתיית כוס של ברכה מיין שעל השולחן בכמה אופנים בימים אלו

סימן מז

בעניין לכבד מי שאינו בבית שהברית נערך בו בברכת אשר קדש ולא יוכלו לתת לתינוק לשתות מהכוס של הברית

בעניין לכבד מי שאינו בבית שהברית נערך בו בברכת אשר קדש ולא יוכלו לתת לתינוק לשתות מהכוס של הברית

והנה בביאור הגר"א (יורה דעה סימן רסה ס"ק ט') כתב שהמקור לזה שנותנין לתינוק היין הוא כמ"ש במדרש רבה 'משה היה מל ואהרן פורע ויהושע משקה', עכ"ל, ומה שנותנין לו היין בשעה שאומרים בדמייך חיי כתב שם בביאור הגר"א משום דהשקאה אחרת בעגל היתה למיתה לכן אומרים דבהשקאה זו בדמייך חיי ע"כ דבריו, ועכ"פ קשה שלא לקיים המנהג הזה שיש לו סמך מן המדרש.

נשאלתי בברית מילה הנערך בימים אלו ורוצים לכבד הסבא בברכת המילה על הכוס כשעומד בחלונו ורואה את הציבור בבית שנערך בו הברית והם רואים אותו, ואע"פ שאין צריך עשרה לזה מכל מקום הוא עומד עמהם במקום אחד ומברך ברכת אשר קדש ידיד מבטן וכו' על הכוס, אלא שנסתפקו במה שנהגו לתת מיין של הכוס לתינוק כשאומר בדמייך חיי וכאן שאינו עומד במקום הברית לא יוכלו לקיים המנהג אם יוכלו לכבדו בברכת אשר קדש ולא יתנו לתינוק מן הכוס של הברית.

יבואר ענינו של השקאת התינוק מיין ברכת אשר קדש ידיד מבטן

שכתב וז"ל 'ראה זה מצאתי בספר מגדל עוז להגאון מהריעב"ץ ז"ל בסדר מילה מייתי מדרש בשעה שהרגו עובדי עגל אמר מרע"ה

ומה שאמרו במדרש שהיה יהושע משקה את מה השקה ואת מי השקה, יעויין בחתם סופר על הש"ס שבת (דף קל"ה)

רס"ה סעי' א') איתא ונוהגין שכשמגיע לבדמיק חיי נותן מהיין באצבעו בפי התינוק והגר"א שם מציין לדברי המדרש רבה משה היה מל ואהרן פורע ויהושע משקה, ומוכח דגם במדבר כבר היה כוס ולפי"ז דהוי כוס של ברכה הרי אצלנו בבריסק נוהגין לשתות מכוס של ברכה, ע"כ.

והנה מה שהביא ראיא ממרן הגרי"ז דהיה מברך ואחר שותהו לכאורה הוא הלכה מפורשת בשו"ע (סי' רס"ה) שבת"ב משקה מהיין של הכוס ליולדת ואע"פ שאינו שותה מהכוס.

ונראה מדבריו דההשקאה היתה מכוס של ברכת אשר קדש ידיד מבטן שהיה במדבר, אבל למש"כ החתם סופר הרי לא היה אלא השקאת מי המרים של החוטאים בעגל וכדברי ר' יעקב עמדין כתוב באבודרהם.

לא יסתלקו מהעולם כשהם ערלים והי' משה מל ואהרן פורע ויהושע משקה מים המעורבים עם זהב העגל והיתה אותה ההשקאה והמילה למיתה, ולכן אומרים לתינוק הנמול בדמייך חיי שיהי' לחיים ע"ש.

וראיתי בספר עובדות והנהגות לבית בריסק שכתב בשם הגאון ר' משולם דוד סאלאוויציק שליט"א וז"ל 'בענין הברכה על הכוס בברית מילה בתשעת הימים אמר מו"ר הגרמ"ד הלוי סאלאוויציק שליט"א דהמברך יכול לשתותו דהנה זה ודאי דזהו כוס של ברכה ואינו ברכת הנהנין גרידא אע"ג שאינו מוזכר בגמ' וראיה לזה שהרי מרן הגרי"ז זצ"ל היה נוהג לברך הברכות וליתן לאחר לשתות ואי לאו שהוא כוס של ברכה א"א לעשות כן, ועוד דיש רמז לכוס זה בחז"ל דהנה בשו"ע (יור"ד סי'

יבואר שאפשר לברך ברכת אשר קדש ידיד מבטן על שתי כוסות

היה יין על השולחן בשעת קידוש וחשב לשתותו בסעודתו חשיב שקידש גם על היין שעל השולחן ואינו חוזר ומקדש, והכי נמי יכול לברך גם על היין שנמצא בבית אחר אם חושב לשתותו דהיינו שיביאו לו את אותו הכוס לשתותו אחר שיגמור הברכה וישתה כוס.

ובאמת גם אם לא ישתהו אלא יתנוהו לתינוק לשתותו סגי בהכי שהרי אפי' בכוס שברך עליו ברכת אשר קדש ידיד יכול לתתו לשתותו לתינוק, וכמו דעבדינן ביוה"כ שמברכין על הכוס ונותנין לתינוק

אבל לכאורה אפשר שיברך ברכת אשר קדש על הכוס שבידו וגם על הכוס שנמצא בבית התינוק שנימול וכולהו נבגא דברכתא ניהו, וישקו את התינוק מן הכוס שבבית התינוק בשעה שיאמרו בדמיק חיי ושפיר אפשר לקיים המנהג, והעירני לזה ידידי הרב הגאון ר' יהודה בירנבוים שליט"א שהוא היה אבי הבן בברית זה.

ומצאנו כה"ג בט"ז (סוף סימן רע"א) שכתב שהמקדש בליל שבת ונמצא שבידו כוס מים שלא יצא יד"ח קידוש וצריך לחזור ולקדש שנית, אבל אם

אינו יכול לברך על הכוס שבעיר אחרת ולומר שהוא נבגא דברכתא, אך עכ"פ ברואה אותם ומצטרף עמהם שפיר חשיב נבגא דברכתא ומתקיים המנהג דמשקין לתינוק בשעה שאומר בדמייך חיי.

מהטיפות שנותנים לו כשאומרים בדמייך חיי ונותנים לו עוד טיפה אחת יותר על מה שרגילים לתת לו בלא"ה והכי נמי דכוותיה. **אלא** שנסתפקתי מהו השעור שאפשר להחשיב הכוס כנבגא דברכתא שהרי

יבואר שהברכת אשר קדש ידיד מבטן מברכין אבי הבן או המל או העומדין שם

שאינו עומד במקום המילה אם יכול לברך ברכת אשר קדש ידיד מבטן וצ"ע.

ואע"פ שמצטרף לעשרה משום רואין אלו את אלו מכל מקום לעניין להתחייב בברכת אשר קדש אינו אלא אם עומד במקום המילה שמוטל עליו למול את התינוק אבל הרואה אותם אינו בכלל העומדין שם וצ"ע.

ומכל מקום לא שמענו מעולם שמקפידים לתת דדוקא להעומדים שם בשעת המילה ולא אשתמיט לאחד מן הפוסקים שיאמר דבר חדש זה, ושמעתי מידידי הגאון ר' מנחם שליט"א שכשאמר את חדושו זה באחד מהבריתות של בניו אמר לו דודו הגאון ר' ירחמיאל שליט"א שבברית של הגאון ר' מנחם עצמו כבדו בברכת אשר קדש להגאון ר' יחזקאל סרנא זצ"ל שהגיע לאחר הברית והוא בירך את הברכות.

והנה הרמב"ם (פרק ג' מהלכות מילה הלכה ג') כתב וז"ל 'ואחר כך מברך אבי הבן או המל או אחד מן העומדין שם, ברוך אתה השם אשר קדש ידיד מבטן' וכו', ונראה דבעינן דווקא אחד מן העומדין שם כדי לברך ברכת אשר קדש ידיד מבטן וא"כ יש לעיין אם מי שעומד בבית אחר חשיב כהעומדין שם וצ"ע.

ושמעתי מידידי הגאון ר' מנחם טוקר שליט"א לדקדק במה שכתב הרמב"ם שאבי הבן או המל או העומדים שם מברך ברכת כורת הברית הרי כולם הם בכלל העומדים שם, וצריך לומר דלכתחלה צריך לברך אבי הבן או המל ואם אין הם המברכין לכל הפחות שהעומדים שם יברכו, והיינו טעמא משום דהעומדים שם הם מישך שייכא להברית ולכן יכולים לברך ברכה זו, אבל אחר שלא היה בשעת הברית לא יברך ברכה זו, והוא חידוש, ולפ"ז יש לדון אם מי

מסקנת ההלכה לדינא

מי שצריך לברך ברכת אשר קדש ידיד מבטן על הכוס שנמצא בבית אחר נראה שיכול לברך על אותו כוס וחשיב כוס של ברכה.

סימן יז

בעניין ברכת מעין שבע למתפללים חוץ לבית הכנסת

הוא כמקום קבוע ויכולים לומר ברכת מעין שבעואפי' שלא היה ס"ת בכל המקומות מכל מקום קביעות זו לכאורה סגי לומר ברכת מעין שבע.

אכן אפשר שכל מה שכתבו האחרונים לעניין הירידים אינו אלא שבכל שנה היו מתפללים שם בעת היריד והיה קבוע לעת הזאת אבל מה שנודמן באופן זמני לזמן מיוחד אפי' שמתארך קצת אינו חשוב קבוע לעניין זה וכן נקטו כמה מגדולי הוראה.

הנה בשולחן ערוך סימן רסח סעיף י' כתב אין אומרים ברכה מעין שבע בבית חתנים ואבלים, דליכא טעמא דמאחרין לבא שיהיו ניזוקין, עכ"ל.

ובמשנה ברורה סימן רסח ס"ק כד כתב וז"ל אבל כשיש קביעות על איזה ימים ויש ס"ת אצלם וכמו בירידים דומה לכהכ"נ קבוע ואומרים, עכ"ל.

ונראה לכאורה שבזמנינו שהוקבענו כב' חדשים להתפלל חוץ לבית הכנסת

יבואר דהרמב"ם ס"ל שאומרים ברכת מעין שבע בכל מקום

התקנה, ואפילו אין בזאת החבורה מי שלא יצא, כמו שתיקנו הקידוש בבית הכנסת (פסחים קא א) והיה עיקר זה מפני האורחים וחייבו כן בכל בתי כנסיות ואפילו אין שם אורחים, וכמו שאמרו באיחור ערבית ל"ל שבת [לברך ברכה מעין שבע] מפני המאחרין לבוא, וצריך לנהוג כך תמיד ואפילו אין שם מי שלא בא. וכמו כן כל דבר הנתקן מפני סיבה לאו דווקא עד שתזדמן הסיבה אשר בעבורה נתקן לא צריך לנהוג כך תמיד בין אם תהיה הסיבה אם לא. ולדעתי כך הוא דאי לא תימא הכי נמצא שחז"ל נתנו דבריהם לשיעורין והיה צריך לראות מי יודע ומי אינו יודע, ואחר כך שיתפלל השליח צבור או לא יתפלל. וזה הוא ביטול הגזירות והתקנות. עכ"ל. והזכרה תשובה הרמב"ם זו בבית יוסף (סימן קכד), ומבואר בדבריו דתקנת מעין שבע היא תקנה קבועה ואין לשנותה מפני שאין מציין

אמנם הנה הרמב"ם בתשובה (פאר הדור סימן קמח) נשאל בחברת בני אדם שהתפללו וכולם בקיאים בתפלה האם יסדיר שליח צבור התפלה עליהם כדי שלא לבייש את מי שאינו בקי, מפני שסידור התפלה נתקן על זה, או לא יסדר השליח צבור את התפלה מפני שהיא ברכה שאינה צריכה, שהרי כבר יצאו ידי חובתם בלחש, או ירד שליח צבור להתפלל ולא יתפללו לעצמן בלחש כדי שלא תבטל תורת הסדרא, או יאמרו בלחש בתחילה ולא יהיה הסדר ראוי אלא בהצטרפות מי שאינם בקיאים מכלל העשרה, או חוץ מהם. ע"כ. והשיב הרמב"ם, שמאחר שתיקנו חכמים ז"ל שירד שליח צבור לפני התיבה להוציא את מי שאינו בקי ולדעת רבן גמליאל (ראש השנה לד ב) אפילו הבקי שלא התפלל בינו לבין עצמו, אם כן אין תפלת השליח צבור ברכה לבטלה כלל מפני

שבע בליל פסח משמע דבכל גוונא אמרינן, וכן לא כתב שאין אומרים אותה בבית חתנים ובבית אבלים נראה מסתימת דבריו שאומרים אותה בכל גוונא וכמו שכתב בתשובה שכל שתקנה קבועה היא אומרים אותה גם כשאין את טעם התקנה.

ולדבריו נראה דגם בליל פסח שחל בשבת בעינן למימר מעין שבע אפי' שאין שם מזיקין שהרי תקנה קבועה היא לאמרה בליל שבת.

וכן מדויק היטב בדעת הרמב"ם ביד החזקה שהרי לא כתב שאין אומרים ברכת מעין

יבואר דלסברת מהר"י אבוהב אפי' שאין מתפללין בבתי כנסיות מכל מקום כל שיכולים לבוא מאחריים שפיר אומרים ברכת מעין שבע

דבבית חתנים שהמתפללים קבועים ואין מאחרין אין אומרים ברכת מעין שבע, אבל כשמתפללים ברחוב ויכולים לבוא כמה מתפללים שאינם קבועים שפיר אמרינן ברכת מעין שבע להאי טעמא. אכן כשהתפללו במרפסות ולא היו מתוספים מתפללים שאינם קבועים אפשר דבזה לדעת מהר"י אבוהב אין אומרים מעין שבע.

אבל לסברת הרמב"ם שתקנה קבועה היא שפיר אפשר לומר ברכת מעין שבע בכל גוונא, אכן אי אפשר לעשות נגד המבואר בשולחן ערוך, ולכן במקום דלסברת מהר"י אבוהב יכול לאומרו שפיר יש לצרף שיטת הרמב"ם לומר ברכת מעין שבע.

אכן הב"י כתב בשם מהר"י אבוהב שבבית חתנים אין אומרים מעין שבע, וטעמו כמש"כ בבית יוסף וז"ל דבבית חתנים ואבלים דליכא טעמא דמאחרים לבוא שיהו ניזקין לא אמרינן ברכה אחת מעין שבע, עכ"ל, וכ"כ הריב"ש סימן מ' ומבואר דבמקום שאין חשש מזיקין לא תקנה.

אמנם בריב"ש נראה דהטעם שלא תקנה אלא בבית הכנסת שהיו הכל באין שם ושהיתה בשדה במקום סכנת מזיקין, ולדבריו כל שהוא בית הכנסת אפי' אם אין סכנת מזיקין אמרינן ברכת מעין שבע, אלא שלא תקנה אלא בבית הכנסת.

ובנדון דידן אפשר דלסברת מהר"י אבוהב אפשר לומר ברכת מעין שבע

יבואר מנהג ירושלים שאומרים ברכת מעין שבע בכל מקום

וכן מבואר בספר בן איש חי (שנה ב' פר' וירא סימן י') כתב וז"ל ברכה מעין שבע אין עיקר טעם שלה מ"ש רז"ל שנתקנה בשביל המתאחרין בביהכ"נ שבשדה, אלא באמת יש בה צורך גדול ע"פ הסוד, והוא במקום החזרה, לכן גם אם מתפללים צבור בבית חתנים ואבלים וכיוצא שאין שם ס"ת,

אמנם מנהג ירושלים הוא שאומרים ברכת מעין שבע גם כשמתפללים חוץ לבתי כנסיות ובתי מדרשות ונראה שנהגו על פי הקבלה שיסודו מהרש"ש, וצ"ע לפ"ז אמאי אין אומרים מעין שבע בליל פסח שחל בשבת שהרי על פי הקבלה אומרים ברכת מעין שבע גם בליל פסח.

הצבור או רובא מתפללין בבית אחר שלא בביהכ"נ מאיזה טעם, אומרים ברכה א' מעין שבע, דבזה שייך שפיר הטעם דמאחרין לבוא, והעתיקו במנח"ש (סי' ע"ו סק"כ), וכן היה כבר כמה פעמים שהוצרך הצבור בפקודת הבד"צ שליט"א לצאת ולמחות ברחובה של עיר, ונסגרו הבתי כנסיות ובתי מדרשות, ואמרו ברחובה של עיר ברכת מעין שבע.

ולדבריו גם כשנסגרו בתי כנסיות ובתי מדרשות והוצרכו להתפלל בחוצות שפיר אומרים ברכת מעין שבע שהרי גם בזה איכא מאחרין לבוא.

אבל לסברת הריב"ש שלא תקנו אלא בבתי כנסיות אפשר דגם בזה אין אומרים מעין שבע אבל מאחר דלסברת האבודרהם דס"ל שאין אומרים בבית חתנים משום שאין מאחרין א"כ בנדון דידן שפיר אומרים ברכת מעין שבע, ועוד דלשיטת הרמב"ם נראה גם כן שאומרים ברכת מעין שבען ושפיר ראוי לסמוך על זה בשעת הדחק.

חייבים לומר מעין שבע, וכן פשט המנהג בעיה"ק ירושלים לאומרה בכל מקום שמתפללין בעשרה, אף על פי שאין שם ס"ת, וזה המנהג נתפשט מוזמן רבינו הרש"ש ז"ל, וכמ"ש בס' פרי האדמה [ח"א הל' תפילה פ"ט ה"י, כן ציינו הפקודת אלעזר] וכן הנהגתי פה עירנו יע"א בעזה"י עכ"ל, ומבואר כדברינו שיסוד המנהג הוא על פי הקבלה וצ"ע כנ"ל.

ואפשר דס"ל שכל ירושלים חשיב כבתי כנסיות וכבתי מדרשות שהוא לפני ד' וכמו שנהגו בנפילת אפים אפי' שלא במקום ס"ת והב"י כתב בשם הרוקח שאין נפילת אפים אלא במקום ס"ת דבעי לפני ד' ובירושלים נהגו בנפילת אפים גם שלא במקום ס"ת שכל ירושלים הוא לפני ד' כמו דכתיב לגבי אכילת מעשר שני ואכלת לפני ד' אלו קיין מעשר דגן וגו' ולכן ס"ל דכל ירושלים חשיב כבית הכנסת וצ"ע.

ובשו"ת מנחת יצחק חלק י סימן כא כתב סוף התשובה וז"ל ועי' בתהלה לדוד (סי' רס"ח סקי"ג) דאם כל

יבואר מעלת אמירת מעין שבע

ברכות ובשבת מתפללים ז' תפלות יחד עם חזרת הש"ץ ובכל אחד ז' ברכות סה"כ מ"ט ברכות נמצא שמברכים שש מאות ותשע עשרה ברכות של שמונה עשרה שאנו עומדים לפני המלך בכל שבוע, וחסר ברכה אחת להשלים הכתר ועל זה תקנו ברכה אחת מעין שבע להשלים הכתר.

וחזינן שברכה אחת מעין שבע הוא השלמת הכתר של מלכו של עולם

והנה שמעתי מאאמו"ר זצ"ל שזקנינו מרן הגרי"ח זוננפלד זצ"ל היה הולך בשבת במוסף לשמוע קדושת כתר בבתי כנסיות שמתפללים נוסח ספרד למרות שהוא היה מתפלל נוסח אשכנז, ואמר שטעמו בזה שבמשך השבוע כל איש ישראל אומר ברכות של שמונה עשרה כמניין כתר והוא שבמשך השבוע יש לנו ל' שמונה עשרה דהיינו שלש תפלות ועוד שני חזרת הש"ץ שעולה לנו כשמונה עשרה סך הכל חמש מאות ושבעים

ישמעתי על אדם גדול שהתפלל אצל מרן בעל אילת השחר זצ"ל ולא היו אומרים ברכת מעין שבע משום שסבר שאינו חשוב מניין קבוע והוקשה בעיניו שלא אמרו ברכת מעין שבע והלך לחפש מניין שעדיין לא אמרו ברכת מעין שבע כדי להשלים ברכה זו בליל שבת.

ולכן ראיתי הרבה שטרחו להתפלל במקום שאומרים ברכת מעין שבע וגם שבליל שבת אנו מברכים ג' פעמים מקדש השבת בתפלה ובמעין שבע ובקידוש והוא כנגד תוספת נפש רוח ונשמה שמתוסף בשבת ולכן ראוי להתפלל במקום שאומרים ברכת מעין שבע.

מסקנת ההלכה לדינא

אין אומרים ברכת מעין שבע אלא בבתי כנסיות קבועין אבל במקום שהוקבענו להתפלל בחוצות כיון שיש עדיין אפשרות של מאחרין שפיר יש לומר ברכת מעין שבע לסמוך על מהר"י אבוהב ועל שיטת הרמב"ם.

מנהג ירושלים לומר מעין שבע גם במניין שאינו קבוע ויש להסתפק אם הוא בכל ירושלים החדשה או רק בירושלים העתיקה.

סימן יח

מי שלא הסתפר בערב הרגל משום שהיה בבידוד אם יכול להסתפר בימי הספירה

והנה חולה שנתרפא במועד אסור להסתפר וכן מי שאבדה לו אבידה בערב הרגל ונטרד בזה ולא היה בידו להסתפר בערב הרגל אסור להסתפר, והטעם כתב הריטב"א הובא במשנ"ב (סי' תקל"א ס"ק ה') 'שלא התירו לגלח אלא בהני אונסין מפורסמין וגלוין לכל הוא שא"א להם לגלח מקודם אבל שארי אונסין אינם מפורסמין וידועים ואם נתיר להם יבואו להתיר אף שלא מתוך אונס', עכ"ל.

נשאלתי במי שלא הסתפר בערב הרגל משום שהיה בבידוד אם מותר להסתפר אחר הפסח בימי הספירה, הנה יעויין בפמ"ג הובא בבה"ל (סי' תצ"ג) שכתב שכל המותרים לספר בחול המועד מותרים לספר גם בימי הספירה, אע"פ שהיה מקום לומר שלא התירו בחול המועד אלא משום כבוד המועד, אבל בימי הספירה לא התירו בזה, מכל מקום אין לפקפק בהיתר זה שכתבו הפמ"ג והביאו הבה"ל.

דהעיקר הוא משום דהני בודאי אי אפשר להם ולא מפני הפרסום, ולכן אתי שפיר נמי דין דחולה שאין זה אונס מוחלט, עכ"ל.

ולפ"ז בנדון דידן יכולים להסתפר בימי הספירה כל מי שלא יכל לגלח בערב הרגל שאונס זה גלוי לכל שמי שנמצא בבידוד אינו יכול להסתפר.

ונראה עוד שהכל לא יכלו להסתפר משום שהספרים לא יכלו לספר שהיה סכנה לספר אחרים וגם הרשויות מנעו וקנסו את המפירים את החוק, וכיון שאונס זה גלוי לכל מותר לספר בחול המועד וכן בימי הספירה.

אכן שמעתי מידידי הגאון ר' מנדל לובין שליט"א שכהיום שהרבה מסתפרין בביתם בעצמם וא"כ אין האונס ידוע לכל שאי אפשר להסתפר בלא תספורת מספר, לכן אפשר שאין היתר זה ברור.

בזאר שבר"ח אייר שחל בשבת מותר לספר בערב שבת

יוכלו להסתפר, וראיתי בספר בין פסח לשבועות שכתב בשם הגאון ר' משה פינשטיין זצ"ל והגרי"ש אלישיב זצ"ל דבכה"ג שרי להסתפר בר"ח שלא היה אפשר להסתפר קודם לכן, אולם כתב בשם בעל הקהלות יעקב שלא להסתפר בר"ח.

אכן צ"ע אמאי לא לשתרי להסתפר ביום ה' לכבוד השבת, שהרי שנינו בתענית (דף י"ז) דאנשי משמר שאין מסתפרין כל השבוע, מכל מקום בחמישי מותרין מפני כבוד השבת, וכן מבואר בשלהי תענית דשבוע שחל ת"ב להיות בתוכה שאסור לספר, ומכל מקום בחמישי מותרין מפני

ובשעה"צ (שם ס"ק ז') כתב וז"ל 'העתיקתי זה מלשון הריטב"א, ומיישב הענין בדבריו, דשאר פוסקים שהעתיקו רק הטעם משום דאבדה אינו דבר מפורסם, קשה טובא, דמי שנדר שלא לגלח והתירו חכם הלא גם כן אינו מפורסם, דאטו הנודר נדר בפרהסיא דוקא, והלא ההתר ביחיד מומחה גם כן אינו מפורסם ואפילו הכי התירו, וביותר בחולה שעמד מחוליו במועד, הלא הוא מפורסם בודאי לרבים שהיה חולה ואפילו הכי אסרו, אלא העיקר נראה כמו שכתב הריטב"א, דהני האונס עצמו הוא דבר גלוי וברור שלא היה באפשר לו, מה שאין כן בשאר אונסין שאין האונס גלוי ומוחלט אסרו, דכל אחד יאמר שאונס היה שלא היה לו פנאי וכיוצא בזה, וזה נכלל לדבריו בתרוץ הגמרא גבי מי שאבדה לו אבדה, יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין, וגם מהרמב"ם משמע גם כן

אכן בשנה זו יש להתיר התספורת מטעמא אחרינא דהנה במשנה ברורה (סי' תצ"ג ס"ק ה') כתב וז"ל 'ואף להנהגין איסור גם עד ר"ח אייר מ"מ אם חל ר"ח בשבת כיון שיש כאן תוספת שמחה שבת ור"ח יש להתיר להסתפר בע"ש מפני כבוד השבת', ובשנה זו שחל ר"ח אייר בשבת שפיר אפשר להסתפר בערב שבת מדינא בלא התירא דהפמ"ג הנ"ל.

והנה כשחל ר"ח אייר בשבת הרי גם יום עש"ק הוא ר"ח, והרי כתב במג"א בשם ר' יהודה החסיד שאין להסתפר בר"ח, וא"כ הנהגים כצוואת ר' יהודה החסיד לא

צוואת ר' יהודה החסיד אינו יכול להסתפר בע"ש שפיר יכול להסתפר בחמישי, וגם אנשי משמר שיכולים להסתפר בע"ש התירו להם להסתפר בחמישי וא"כ לכאורה פשוט שיכול בכה"ג להסתפר בחמישי לכבוד השבת.^ד

ואם היה ההיתר להסתפר בעש"ק הוא משום שהוא ר"ח ומשום שבר"ח הקילו באיסור תספורת לכבוד השבת ר"ח החרשתי, אבל הרי ההיתר אינו אלא לכבוד שבת ר"ח שיש בו ב' קדושות ולמה לא יתירו לספר ביום ה' לכבוד השבת ר"ח, וצ"ע.

כבוד השבת, וחזינן שהתירו לספר בחמישי משום כבוד השבת ואי"צ להמתין לערב שבת וא"כ יסתפר בחמישי לכבוד שבת ר"ח.

ואין לומר דהא דהתירו בשבוע שחל ת"ב להיות בתוכה להסתפר בחמישי משום דאיירי בת"ב שחל בערש"ק דאי חל בשבת לא חשיב שבוע שחל ת"ב להיות בתוכה כדאיתא בירושלמי ונפסק בשו"ע (סי' תקנ"א ס"ד) וא"כ אינו יכול להסתפר בעש"ק לכן התירו להסתפר בחמישי, אבל במקום שיכול להסתפר בע"ש לא התירו להסתפר בחמישי, דהכי נמי כיון דמשום

מסקנת ההלכה לדינא

מי ששלא הסתפר בערב הרגל מחמת אונסא דרבים יכול להסתפר בימי הספירה. וכן מה שנהגו שמותר להסתפר בימי הספירה בערב שבת שהוא גם ר"ח, יכול להסתפר גם ביום ה' שלפניו אם נוהג להחמיר כהספר חסידים שלא להסתפר בע"ש שהוא ר"ח ולכן מותר להסתפר לכבוד השבת ור"ח ביום ה'.

ד. הערה בענין כיבוס ותספורת במוצאי ת"ב כשחל ביום ו'

כתב בשו"ע (תקנ"ח סעי' א') 'בט"ב לעת ערב הציתו אש בהיכל ונשרף עד שקיעת החמה ביום עשירי ומפני כך מנהג כשר שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בליל עשירי ויום עשירי', וברמ"א כ' ויש מחמירין עד חצות היום ולא יותר', ובמג"א (סק"א) כתב בשם רש"ל בתשו' (סימן צ"ב) שאין לרחוץ ביום עשירי ואין לספר ולכבס עד חצות, ופשוט דכשחל ביום ו' הכל מותר לכבוד שבת עכ"ד, ונחלקו פוסקי זמנינו אם ההיתר דביום ו' הוא אף מליל יום ו' או רק משחרית, ובא"ר הובא בשע"ת, כתב ומותר להסתפר בשחרית, משמע דבליל ו' אסור, וכן מבואר בלוח ארץ ישראל.

והנה זהו תימה רבה לומר כן, דהנה איתא במשנה תענית (דף כ"ו:): 'שבת שחל ת"ב להיות בתוכה אסור מלספר ומלכבס, ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת' ובדף כ"ט: איתא 'חל להיות ערב שבת מותר לכבס בחמישי מפני כבוד השבת, ואם לא כבס בחמישי בשבת מותר לכבס בערב שבת [הוא ת"ב] מן המנחה ולמעלה, לייט עלה אביי ואיתימא רב אחא בר יעקב', ומ"מ מבואר דבחמישי ערב ת"ב מותרים מפני כבוד השבת.

ובתוס' שם (דף ל'). כתבו 'אבל היכא דחל ט"ב בה' בשבת מותר לספר ולכבס מחצות ואילך מפני כבוד השבת דאין להמתין עד ערב שבת מפני טורח השבת', [וכוונת התוס' משום דמתקנת עזרא צריך לכבס

בחמישי משום כבוד השבת, ולהכי כשחל חמישי בת"ב מכבס לכבוד השבת אבל כשחל ת"ב בשישי שהיה עליו לכבס בחמישי בזה לייט אביי שלא יכבס בשישי כשהוא ת"ב, ובב"י (סי' תקנ"א) האריך לתמוה על תוס' שהתירו כיבוס בט"ב גופיה מחצות, ובהגר"א מחק הגירסא בתוס' וע"כ לדינא מסיק דאסור בט"ב.

והנה מבואר דמשום כבוד השבת התירו תוס' בט"ב שחל בחמישי מחצות, והב"י שחלק עליו אינו אלא בט"ב גופא שהאיסור בו חמור טפי אבל במוצאי ט"ב ודאי דשרי דהא מדינא דגמרא אחר התענית הכל מותר, ורק מנהג כשר לא לאכול בשר ויין, והמהרש"ל הוסיף גם איסור כיבוס ותספורת, אבל ביום ו' דשרי משום כבוד שבת ודאי דמותר גם במוצאי ט"ב דהא לתוס' שרי גם בט"ב גופיה מחצות, רק דלדינא חולק בזה הב"י אבל במוצאי ת"ב ודאי דשרי משום כבוד השבת, ואדרבה מצוה גדולה איכא בזה לקיים תקנת עזרא לכבס בחמישי ובמג"א (סימן רמ"ב) מבואר דאסור לכבס בשישי מתקנת עזרא וא"כ בוודאי מצוה לכתחלה לכבס בליל ששי ולא להמתין ליום ששי, והמחמיר באבילות של ת"ב ואינו מכבס בליל ששי, הרי זה מזלזל בקדושת השבת שאינו מקדים הכנותיו לכבוד שבת כתקנת עזרא, והוא חומרא דאתי לידי קולא ופשוט, [והא דכתב הא"ר שחרית נראה דלאו דוקא אלא משום שאי אפשר היה בזמנו לכבס בלילה אבל מדינא ודאי שרי].

ואין לומר דאף שמדינא וודאי שריא אבל חזינן דמשום מנהגא אסור גם במקום כבוד השבת, דחזינן בדרכי משה הובא במ"ב (סימן תקנ"א ס"ק ל"ב) דאף משנכנס אב דאיסור כיבוס אינו אלא ממנהגא מ"מ אסור לכבס לכבוד השבת, דמ"מ מנהג כשר דעשירי באב קיל יותר ממנהג דתשעת הימים, וכמש"כ במג"א (סימן תקנ"א ס"א) יעו"ש, וא"כ אע"פ שממנהגא אסור לכבס לכבוד שבת בתשעת הימים מ"מ במוצאי ת"ב וודאי שרי.

יבואר אם לענין תספורת נמי מותר במוצאי ת"ב כשחל להיות בע"ש

ולענין תספורת יש לעיין בזה דבתספורת לא תיקנו להסתפר בחמישי משום כבוד השבת ואדרבא במג"א סימן ר"ס וכן הוא בט"ז שם כתבו בשם מהרש"ל, דמצוה לספר בע"ש ולא קודם שאז ניכר שהוא ליקרא דשבתא, וא"כ לגבי תספורת אפשר דאין להקל להסתפר במוצאי ת"ב שהוא ליל ששי, דמשום כבוד השבת מצוה להסתפר ביום ששי שהוא ע"ש.

אמנם לכאורה קשה ממתני' דשלהי תענית שאמרו ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת, ומבואר דגם לענין תספורת נמי שרי בחמישי, אמנם לענין שבוע שחל בו ת"ב דאיירי דת"ב חל ביום ששי, כיון שא"א לגלח בע"ש מותרין לגלח בחמישי משום כבוד השבת, משא"כ כשאפשר לגלח בע"ש, אדרבא מצוה יותר בגלוח בע"ש מאשר ביום חמישי, אמנם במג"א שם הקשה מהא דאנשי מעמד מגלחין בחמישי משום כבוד השבת, וע"ז נדחק דצ"ל דאיירי שא"א להם לגלח בע"ש ולהכי מותרין בחמישי יעו"ש,

ולפ"ז גם בענינו אם קשה לו לספר עצמו בער"ש, ואם לא יספר עצמו בליל ששי שהוא מוצאי ת"ב לא יספר עצמו בער"ש, מצוה לגלח בליל ששי אף שהוא מוצאי ת"ב וע"ז אמרו ובחמישי מותרין משום כבוד השבת.

סימן יט

בעניין אם בירך ברכת המזון בלא כוס אם חוזר ואוכל כדי לברך על הכוס

אפיקומן, עכ"ל, ומבואר שאחר שאכל האפיקומן אינו יכול לאכול כזית נוסף לשם אפיקומן וא"כ גם בענייניו שוב אינו יכול לאכול כזית נוסף לשם אפיקומן וא"כ יש לו לשתות הכוס אע"פ שאינו כוס של ברכת המזון.

אכן יש להסתפק אם עדיף לעבור על האיסור לאכול אחר אפיקומן כדי שיהא לו כוס שלישי של ברכת המזון על הסדר.

והנה הבה"ל (סימן תע"ב) הביא פלוגתת הב"י והפר"ח אם מה שאמרו שתאן שלא על הסדר לא יצא אם הכוונה ששתאן בזה אחר זה או ששתאן שלא על סדר הברכות וכלשון הרשב"ם 'שלא על סדר משנתינו אלא שתאן רצופים', ופירש הפר"ח שאם שתאן שלא על סדר משנתינו לא יצא והב"י דייק מסוף דברי רשב"ם שכתב אלא שתאן רצופים לא יצא משמע שאם לא שתאן רצופים יצא אע"פ שלא היה על סדר משנתינו.

נשאלתי באחד שהיה רגיל שיש לו זימון בליל פסח ובשנה הזאת פסח תש"פ שערך כל אחד סדרו בביתו ללא אורחים, לא היה לו זימון, ולכן לא בירך על הכוס ובירך ברכת המזון בליל פסח בלא כוס ונזכר מיד אחר שבירך שלא בירך על הכוס, אם יכול לשתות עתה הכוס שלישי אפי' שאינו כוס של ברכת המזון, או דמותר לאכול שנית מצה כדי לברך ברכת המזון על הכוס.

והנה אם יאכל שנית הרי אוכל אחר אפיקומן ואסור לאכול אחר אפיקומן, אמנם היה מקום לומר שעתה אחר שיאכל הכזית הנוסף יהא הוא אפיקומן שהרי כל מצה שאוכל בסוף סעודתו יכול לאכלו לשם אפיקומן ומה לי שאכל הכזית הראשון לשם אפיקומן הרי יכול לשנות שיהא האחרון האפיקומן.

אמנם במשנה ברורה (סימן תע"ב ס"ק כ"ב) כתב בשם החיי אדם וז"ל 'מיהו באפיקומן אם שכח לאכלו בהסיבה לא יחזור ויאכלנו דהא אסור לאכול שני פעמים

יבואר אם מה ששותה שנית בהסיבה אם מהני להחשב כשתיית כוס של ברכה

יועיל לו שישתה כוס שני בהסיבה ובאמת זהו קושית המהר"ל גבורת ד' פרק מ"ח על הטור שכתב ששתאן שלא על הסדר לא יצא,

והנה בשיטת הפר"ח קשה אמאי אם שתה בלא הסיבה חוזר ושותה בהסיבה הרי הכוס השני אינו כוס של ברכה ומה

כיון ששותה הכוס אחר ברכת המזון ולהכי הכי עדיפא מאשר לאכול שנית ולברך על הכוס שהרי נמצא שאוכל אחר אפיקומן.

וביותר אפשר דאחר שבירך לא חשיב אפיקומן כלל שכל שאינו כהמשך אכילתו אינו מקיים בזה מצוות מצה וכמו שכתב הרמב"ם לעניין ישנו שאפי' בתוך סעודתו לא מהני לאכול אפיקומן שהרי כיון שאינו המשך סעודתו לא מקיים בזה מצוות מצה ותו אינו חשוב אפיקומן.

ועוד דלאכול שנית הרי חשיב כאוכל אחר אפיקומן וביותר נראה שכתב בב"י סימן תפ"ד דכל שאוכל ב' סעודות בליל פסח הוי כאוכל אפיקומן בשני מקומות, ובפר"ח פליג עליו בזה.

והעירני הרב הגאון ר' צבי אלקינן שליט"א שאפשר שיצא יד"ח ברכה על הכוס משום שהיה יין על השולחן, והברכת המזון חייל עליו ואע"פ שאינו מתכוון לשתותו אלא לאחר הלל מכל מקום שפיר חייל עליה ברכת המזון וחשיב שבירך ברכת המזון על הכוס ושותהו מיד אחר ברכת המזון.

ובפשטות היינו דבעי לשתות כוס של ברכה דווקא, וא"כ מה יתן מה שישתה עוד כוס בהסיבה הרי אינו על הסדר.

ואפשר לפרש בשני אופנים או דסגי ששותה אחר הברכה אפי' שאינו כוס של ברכה וזהו סדרן של כוסות לשתותן אחר קידוש אחר ההגדה ואינו צריך להיות כוס של קידוש, והמהר"ל עצמו צדד כן וכתב דדוחק הוא.

ואפשר עוד לומר דבאמת איכא תרי דינים בזה וכמש"כ מרן הגר"ז בדעת הרמב"ם האחד שצריך לעשות ד' כוסות של ברכה דהיינו לברך ד' ברכות על הכוס, ועוד דבעינן לשתות ד' כוסות ובשתה בלא הסיבה לא חסר בד' ברכות על הכוס אלא בשתיית הד' כוסות ולהכי סגי שישתה אחר הברה"מ כוס נוסף דברכה על הכוס יצא בכוס ראשון ועוד שותה עוד כוס בשביל שתיית ד' כוסות.

ולפ"ז נראה שישתה עתה הכוס בלא שיברך ברכת המזון שנית דהנה להב"י סימן תפ"ד דס"ל דמהני אפי' שלא על סדר משנתינו פשיטא דמהני, ואפי' להפר"ח דפליג מכל מקום כיון שהוא אחר ברכת המזון אפשר דחשיב שפיר על הסדר

יבואר אם לא בירך בפה"ג ועשה קידוש על כוס נקוב אם מהני הקידוש על היין שעל השולחן

אמנם נראה כיון דטעמא דהט"ז משום דכולהו נבגא דברכתא ניהו ורש"י בברכות (דף נ"א) כתב דכל יין שבחבית ככוס של ברכה הוא והיינו שכל היין שעל השולחן חשיב כנעשה עליו הקידוש להכי גם בזה חשיב שנעשה עליו ברכת המזון.

והעירני בזה חתני יקירי הרה"ג ר' אפרים זאב גרבוז שליט"א שבקידוש שבירך בפה"ג תחלה על כל מה שעל השולחן שפיר עולה הקידוש על היין שעל השולחן אבל בברכת המזון שלא בירך בורא פה"ג תחלה לא יצא על היין שעל השולחן.

קודם קידוש ומכל מקום חזינן דמהני קידושו על הפת אע"פ שלא בירך עליו לפני הקידוש, והכי נמי מהני ברכת המזון על הכוס שעדיין לא בירך עליו אפי' בפה"ג.

וראיה לזה מהא דכתב המ"ב דאם נטל ידיו קודם קידוש ונתברר שהיה מים בכוסו יכול לסמוך על מה שקידש והיה פת על השולחן וקידש על הפת, ולכאורה הרי אכתי לא בירך על הפת

יבואר אם יברך על הגפן על הכוס ויצא בזה ברכת המזון על הכוס

מעכב, וכן מבואר בתוס' פסחים (דף ק') יעו"ש.

אכן הרי בתוס' בברכות (דף ל"ז) מבואר שאין מברכין מעין שלש על הכוס שהרי אפי' לרבן גמליאל שמברכין על ז' המינים שלש ברכות מכל מקום אין מברכין על הכוס וא"כ הכי נמי לא מהני מה שמברך על הכוס.

אמנם אפשר דאע"פ שאי"צ לברך על הכוס אם בירך על הכוס שפיר חשיב ברכת המזון על הכוס לצאת בו יד"ח ד' כוסות שהוא ד' ברכות על הכוס למש"כ הגר"ז בדעת הרמב"ם.

ושמעתי בשם מחותני הגאון ר' יהודה אריה דינר שליט"א דאפשר דבזה יעשה על הגפן על הכוס, ובזה אפשר דמקיים ברכת המזון על הכוס שהרי היא ברכה אחת מעין שלש ואפשר דיוצא בה יד"ח ברכת המזון, ואע"פ שאינה על הסדר שפיר יוצא בה יד"ח שהרי כתב בשו"ע בשם הרא"ש (סימן תע"ז ס"ב) שאם לא אכל אפיקומן ונזכר אחר הלל יטול ידיו ויאכל אפיקומן ויברך ברכת המזון על הכוס ולא חשיב כמוסיף על הכוסות משום שכוס של ברכת המזון שבירך קודם אכילת אפיקומן היה בטעות, ואע"פ שאינו על הסדר אינו

בעניין מי שאחר שלש כוסות ראה שבכוס היה נקב ולא יצא יד"ח ד' כוסות

(חלק י' סימן כ"ב) כתב שאם אינו שותה הכוס מיד לא יצא יד"ח קידוש על היין שעל השולחן וראיתו מהא דלא מהני קידוש שעשה על המים אם היה פת על השולחן אם צריך ליטול ידיו להפת.

אכן באמת יש לחלק דהתם אינו יכול לאכול הפת בלא נטילת ידים ולהכי לא חשיב כעושה הקידוש על הפת, אבל במקום שיכול לשתותו מיד אע"פ שלא

נשאלתי עוד במי שאחר ברכת המזון נתברר שהיה כוסו עם נקב ככונס משקה ועליו עשה קידוש וברכת אשר גאלנו וברכת המזון ונמצא שלא היה לו כוס בכל אלו האם צריך לחזור ולקדש שנית.

לכאורה לא יצא קידוש וחזור ומקדש על הכוס, אכן אפשר שיצא על היין שעל השולחן שהרי דעתו לשתותו אחר כך בכוס שני ובכוס שלישי, אלא שבמנחת יצחק

על הכוס שפיר קיים בזה שבירך על היין שבקנקן שעל השולחן, אלא שצריך לשתות עוד ד' כוסות ושפיר יכול לשתות אחר כך ד' כוסות ולצאת בזה יד"ח של שתיית ד' כוסות.

והנה אם היה לו נקב בכוס וראהו אחר כוס שלישי ושכח לברך ברכת המזון על הכוס, בזה ממנ"פ לא יצא לדעת הפר"ח, דאי נימא דכוונת הפר"ח בדעת הרשב"ם דבעינן ד' ברכות על הכוס, הרי בזה לא בירך ברכת המזון על הכוס, ואי נימא דכוונת הפר"ח דבעינן לשתות הד' כוסות אחר הברכה שזהו זמנה של שתיית ד' כוסות כמו שביארנו, הרי בזה לא שתי אחר הברכה שהרי היה בו נקב בשעת שתייתו אחר הברכה, ואינו שותה הג' כוסות אלא לאחר ברכת המזון וא"כ ממנ"פ לא יצא לדעת הפר"ח.

שתהו מיד שפיר עולה הקידוש על היין שעל השולחן, ובמנחת יצחק שם גם כן כתב דיש לחלק כנ"ל אבל מכל מקום כתב מסברא דלא מהני לשתות הכוס לאחר זמן וצ"ע.

אלא דאפי' אי נימא דיצא יד"ח קידוש והגדה על הכוס מכל מקום הרי חסר לו שתיית ד' כוסות ששתה מכוס שיש בו נקב שאינו חשוב כוס שיש בו רביעית, וא"כ לא קיים מצוות שתיית ד' כוסות, אכן בזה יכול לשתות ד' כוסות עתה כדי לצאת יד"ח שתיית ד' כוסות.

אלא שאי נימא דבעינן לשתות הכוסות על הסדר דהיינו אחר קידוש ואחר הגדה, בזה אינו חשוב על הסדר, שהרי לא שתאן אחר קידוש והגדה, אבל אי נימא כמש"כ מרן הגרי"ז דאיכא תרי דינים בד' כוסות דבעינן ברכה על הכוס, ועוד שתיית ד' כוסות בזה שפיר יצא יד"ח ד' כוסות דברכה

בביאור ספיקא דהתוס' אם השותה ד' כוסות בלא הסיבה יחזור וישתה בהסיבה

לשתות ד' כוסות לסירוגין א"כ יכול לחזור ולשתות בהסיבה.

אבל למשנ"ת דאפשר דדעת הפר"ח דבעינן לשתות על הסדר אינו דבעי לשתות כוס של ברכה אלא דסגי לשתות הכוס לאחר קידוש ולאחר הגדה ולאחר ברכת המזון שזהו זמנה של שתיית הכוס וא"כ הכי נמי לדעת הפר"ח מובן אמאי מי ששתה בלא הסיבה יחזור וישתה בהסיבה משום דשפיר חשיב על הסדר שהרי שותהו אחר הברכה וכנ"ל ולהכי יכול לחזור ולשתות בהסיבה.

והנה נסתפקו התוס' בפסחים (דף ק"ח.) אם מי ששתה ד' כוסות בלא הסיבה אם חוזר ושותה בהסיבה וצ"ב אמאי נסתפקו בד' כוסות אי הסיבה מעכבת בהם, ובמצה פשוט להם שהסיבה מעכבת בו וחוזר ואוכל המצה בהסיבה, ואפשר לומר שהוא משום סברת הפר"ח דס"ל דבעינן לשתות הד' כוסות על הסדר והיינו דבעינן לשתות הד' כוסות שהם כוס של ברכה, וכוס שישתה שנית לא יהיה על הסדר שהרי לא יהיה כוס של ברכה, וא"כ תו לא מהני לשתות הכוס בהסיבה שהרי אינו כוס של ברכה, אבל להב"י דס"ל דעל הסדר אינו מעכב וסגי

כבר נתקיים במה שבירך על הכוס ושתהו אפי' בלא הסיבה אלא שלא יצא יד"ח שתיית ד' כוסות ובזה שפיר חוזר ושותה בהסיבה לצאת יד"ח שתיית ד' כוסות.

ואפשר עוד דנסתפקו התוס' אי איכא תרי דינים בד' כוסות ואי לא אמרינן אלא דאיכא חיובא דד' כוסות של ברכה אלא דצריך לשתותן בהסיבה אבל אם לא שתה בהסיבה אין לחזור ולשתות אותם בהסיבה שהרי יד"ח ברכה על הכוס נתקיים גם בלא הסיבה אלא שנסתפקו אם איכא נמי דינא דשתיית ד' כוסות ובזה אפשר דההסיבה מעכבא.

ויתכן לפ"ז שבזה גופא נסתפקו התוס' דבאמת ס"ל כהפר"ח דעל הסדר מעכב אלא שנסתפקו אם בעינן שתית כוס של ברכה דווקא וא"כ תו לא מהני לשתות הכוס בהסיבה, או דעל הסדר היינו דסגי לשתות הכוס אחר הברכה ובזה חשיב על הסדר.

והנה למשנ"ת דדעת הפר"ח כמש"כ מרן הגר"י דאיכא תרי דינים בד' כוסות האחד לברך ד' ברכות על הכוס ועוד לשתות ד' כוסות א"כ אם שתה בלא הסיבה מהני לשתות שנית הד' כוסות בהסיבה אע"פ שאינו כוס של ברכה שהרי ברכה על הכוס

מסקנת ההלכה לדינא

מי שבירך ברכת המזון של ליל פסח בלא כוס לא יאכל מצה שנית כדי לברך על הכוס אלא שותה כוס עתה בברכת בורא פרי הגפן ויוצא בו יד' כוסות לא מבעיא להב"י שיוצא בו גם בלא שנאמר על הברכה אלא גם להפר"ח כיון שהוא אחר ברכת המזון אפשר שיוצא בו וגם דאפשר שיצא במה שהיה כוס על השולחן.

יש להסתפק במי שהיה לו נקב בכוס ונודע לו אחר כוס שלישי אם יכול לסמוך על היין שעל השולחן כיון שיש הפסק רב ביניהם.

הנה לאחר שזכינו ליכנס לבתי כנסיות ובתי מדרשות נתחזקו בכמה דברים בקדושת בית הכנסת ובכבוד שמים ונתחזקו שלא להתעסק בשום דבר באמצע אמירת הקדיש וכן נעילת המנעלים בשעת אמירת הקדיש.

סימן כ

בעניין נעילת המנעלים בשעת אמירת הקדיש

הצבור לענות אמן אחר ברכת שים שלום, וכתב המשנה ברורה שם ס"ק ס' וז"ל ועכשיו שהמנהג לומר לכהנים בירידתם מן הדוכן יישר מהנכון שלא ירדו הכהנים מהדוכן עד לאחר שיסיים הש"ץ קדיש כדי שלא יתבטלו הכהנים והעם מעניית איש"ר ושאר אמנים עי"ז כמו שמצוי, עכ"ל, ומבואר מדבריו שאין לרדת מהדוכן עד אחר הקדיש כדי שלא יבואו להתבטל מעניית אמן יש"ר.

הנה ברוב המקומות בארץ ישראל נהגו הכהנים לירד מהדוכן מיד אחר ברכת המברך את עמו ישראל בשלום כמו שאמרו בגמ' בסוטה ונפסק בשולחן ערוך אורח חיים סימן קכח סעיף טז וז"ל אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם עד שיתחיל ש"צ שים שלום ואינם רשאים לכוף אצבעותיהם עד שיחזרו פניהם; ועומדים שם ואינם רשאים לעקור משם עד שיסיים ש"צ שים שלום, ויש מי שאומר שצריכין להמתין עד שיסיימו

יבואר שבארץ ישראל לא נהגו לומר יישר כח לכהנים לכן אין צורך לעמוד על הדוכן עד אחר קדיש

להוסיף על דינא דגמ' אלא אם יש חשש תקלה, אבל במקום שאין חשש תקלה שפיר יורדין הכהנים מן הדוכן מיד אחר שאמר הש"ץ המברך את עמו ישראל בשלום.

ובאמת הוקשה בעיני על אותם העומדים בדוכן עד אחר גמר אמירת הקדיש במקומות שאין נוהגין כן, שהוא עובר על לא תתגודדו, שאמרו חז"ל לא יעשה אגודות אגודות וכן אמרו לעולם לא ישנה אדם ממנהג המקום כדאיתא בבבא מציעא פרק הפועלים, וגם מוסיפין על דינא דגמ' ללא צורך.

והנה בארץ ישראל ברוב המקומות לא נהגו כמש"כ המ"ב והוא משום שלא נהגו לומר יישר כח אחר ברכת כהנים והוא משום שברכת כהנים נוהגת בארץ ישראל בכל יום הרי היא כשאר מצוות שנוהגות בכל יום שאין המצוה חביבה עליהם ביותר כמו המצוות שנוהגות מזמן לזמן, ורק בחז"ל דמנהג אשכנז שאינה נוהגת אלא ברגלים במוספים ולכן המצוה חביבה עליהם עד מאוד לכן מברכים את הכהנים בברכת יישר כח, אבל בארץ ישראל לא נהגו בזה, לכן אין מקום לנהוג את מה שכתב המ"ב שלא לירד מן הדוכן עד אחר הקדיש משום שאין

בשעת אמירת הקדיש אפשר דראוי לתקן שלא ירדו הכהנים מהדוכן עד אחר אמירת הקדיש.

אלא דלכאורה נראה שהמ"ב לא חשש לזה שהרי לא כתב שלא ירדו מהדוכן עד לאחר אמירת הקדיש אלא שלא יבואו להתבטל מאמירת איש"ר ושאר אמנים, אלא דיש לומר דהמ"ב עדיפא מינה נקט ולהכי כתב דאיכא תקלה גדולה יותר שמתבטלין מאמירת איש"ר ואמן, אבל אפשר דס"ל נמי דראוי שלא לנעול המנעלים בשעת אמירת הקדיש, והרי לא כתב גם כן שלא ירדו מהדוכן כדי שלא יאמרו להם יישר כח באמצע הקדיש משום שמדברים באמצע הקדיש, ולמה הוצרך לומר שמתבטלים מאמירת איש"ר אלא נראה דעדיפא מינה נקט שהתקלה היותר גדולה היא שמתבטל מאמירת איש"ר ואמן וצ"ע.

אמנם נתתי לבי למה שנהגו הכהנים לנעול מנעליהם בשעת אמירת הקדיש שהוא לכאורה אינו ראוי שהרי כתב המשנה ברורה סימן כה ס"ק נ"ו וז"ל ואנשים שנוהגין לקפל הטלית ותפילין ולהניחן בתיקן בעת אמירת קדיש לא יפה הן עושין דמאוד יש לכוון בעניית איש"ר כמבואר לקמן בסימן נ"ו בטור ובשו"ע, ואיש"ר הוא עוד במדרגה גבוה יותר מקדושה כמבואר שם במ"א סק"א, ובודאי לא גרע משאר ברכות דרבנן דאסור לעשות אפי' תשמיש קל בשעה שהוא מברך כמבואר לקמן בסימן קצ"א במ"א סק"ב, עכ"ל, ולדבריו נראה דכ"ש שאין לנעול מנעלים בשעת אמירת הקדיש שנעילת מנעלים הוא גרוע מתשמיש קל שהרי העומד ומשבח את המלך ונועל מנעלים בשעה זו הוא בזיון וקלות, ולכן ראוי שלא לנעול מנעלים בשעת אמירת הקדיש וכדי שלא יבואו לנעול המנעלים

יבואר אם הנוגע במנעליו אחר ברכת כהנים צריך ליטול ידיו

מדינא

התפילה עכ"ל, וצ"ע מה שכתב דטוב בעיני שיטלו ידיהם טרם שיתפללו הרי כל הנוגע במנעליו צריך נטילה אפי' במקום שאינו צריך להתפלל כמו שכתב השו"ע סימן ד' אלו דברים שצריכים נטילה החולץ מנעליו והוא משום דנוגע בהם וכ"ש לתפלה שצריך נטילה וצ"ב מה כוונתו שכתב וטוב בעיני שיטלו ידיהם וכן הורגלתי לעשות הרי הוא חיוב גמור.

ואפשר דכל נגיעה של מצוה במקום המטונף אינו חייב נטילה מדינא וכמו שהמוהל הנוגע במקום מילה בשעת

והעירני ידידי חביבי הרה"ג אליהו מאיר גודלכסקי שליט"א מהא דכתב האגודה הובא ברמ"א בסימן קכח סעיף יז וז"ל כשיורדין מן הדוכן לא יגעו במנעליהם המטונפים ואם נוגעים יטלו ידיהם לתפלה שיתפללו אחר כך (אגודה פ' היה קורא), עכ"ל, וז"ל האגודה כמו שהובא בדרכי משה אורח חיים סימן קכח ס"ק ח' וז"ל וכתב בחידושי אגודה פרק הקורא את המגילה עומד (סי' לד) לאחר הדוכן הכהנים נועלים מנעליהם ונוגעים ברגליהם ובמנעליהם וטוב בעיני ליטול ידיהם טרם שיתפללו וכן הורגלתי לעשות או ילכו יחד עד אחר כל

מלמולי זיעה וטנופת הנדבקין בידו ומאי מהני שהוא מצוה דמשום דמניח תפילין ודאי לא נתקדשו מלמולי הזיעה מזוהמתן, וצ"ע, וכן מבואר בדעת נוטה בשם מרן החזו"א שהיה מקפיד שלא ליגע בזרועו בשעת הנחת תפילין וכן הידק את תפילין של ראש עם הכיפה שבראשו כדי שלא לחכך בראשו ויצטרך נטילה.

וגם לפי הסברא שהוא לבישה של מצוה מכל מקום הרי המ"ב כתב שלא לקפל הטלית והפילין ולהניחן בכיסן תוך כדי אמירת הקדיש אע"פ שהוא מצוה, ולא גרע מלבישת המנעלים אחר ברכת כהנים וא"כ אע"פ שהוא מצוה מכל מקום אינו ראוי לעשותו תוך כדי אמירת הקדיש וכמו שאסור להתעסק בשום דבר בעת אמירת הקדיש הכי נמי לבישת המנעלים.

מילתו הרי הוא מברך בלא נטילה הכי נמי כל נגיעה במקום מטונף במקום מצוה אין צריך נטילה וראיתי בשלמת חיים סימן ל"ט כתב להליץ בעד אלו שנוגעין בשעת הנחת תפילין במקומות המכוסים ואין נוטלין ידיהם שכל נגיעה שהיא של מצוה אין צריך ליטול ידיו מדינא^ה

וא"כ אפשר דנעילת המנעלים הרי הוא כלבישה של מצוה שהרי הוא נועל משום שהוצרך לחולצם למצוה ולהכי ס"ד שאי"צ נטילה בלבישתם ועל זה כתב דטוב בעיני ליטול ידיו וכן הורגלתי לעשות, ולפ"ז רצה לומר שכל לבישה של מצוה אינה אסור באמצע הקדיש שהרי עוסק במצוה.

אכן גוף הסברא קשה מאוד אמאי אינו צריך נטילה הרי הנטילה היא משום

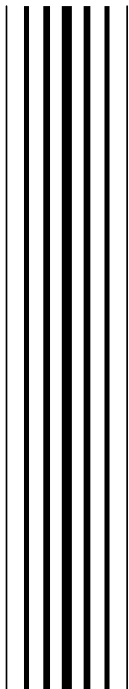
מסקנת ההלכה לדינא

נראה שראוי שלא לנעול המנעלים בשעת אמירת הקדיש.

כהן שנוגע במנעליו כשלבשם יטול ידיו וכן הנוגע בבשרו במקומות המכוסים בשעת הנחת תפילין יטול ידיו.

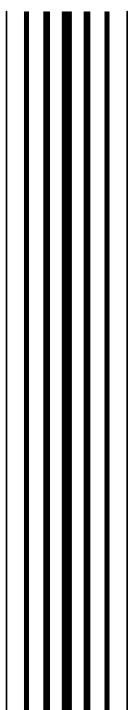

ה. ובספר מנחת יצחק ח"ד סי' קי"ד הביא שהגאון ממונקאטש ז"ל בספר אות חיים ושלום סי' כ"ז סקי"ד לימד זכות אכולי עלמא דלא זהירי בכך דמה שעושין לצורך המצוה אינו כנוגע במקומות המכוסים להצריך נטילה כמבואר בפוסקים דמותר להחזיק בערלת התינוק בשעת ברכת המילה ואף שהוא ממקומות המכוסים המלאים מלמולי זיעה אלא ודאי דכיון שהוא לצורך המצוה וא"א באופן אחר אי"צ נטילה

דברי

אגדה

דברי אגדה שנאמרו בתקופת מחלת הקורונה

שיחות בטלפון

לקהלת חניכי הישיבות רוממה

לבני הישיבה בית מדרש עליון

לאברכים בני הקהלה המתגוררים במגשסתר

לאברכים בני הישיבות בארץ ישראל המתגוררים בליקווד

א

הן עם לבדד ישכון – בדבר נגיף הקורונה

איתא בשמות רבה פרשת בא פרשת החדש פרשה ט"ו הן עם לבדד ישכון, מהו הן כל האותיות מזדווגין חוץ מב' אותיות הללו כיצד א"ט הרי י', ב"ח הרי י', ג"ז הרי י', ד"ו הרי י', נמצא ה' לעצמה, וכן האות הנ' אין לה זוג י"צ הרי ק', כ"פ הרי ק', ל"ע הרי ק', מ"ס הרי ק', נמצא נ' לעצמה, אמר הקדוש ברוך הוא כשם ששני אותיות הללו אינן יכולין להזדווג עם כל האותיות אלא לעצמן כך ישראל אינן יכולין להדבק עם כל העובדי כוכבים ומזלות הקדמונים אלא לעצמן מפורשים שאפילו שונא גזר עליהם לחלל השבת ומבטל את המילה או לעבוד עבודת כוכבים הן נהרגים ואין מתערבים בהם שנא' (במדבר כג) הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, ומה אני עושה כל שונא וכל אויב שיגזור עליהם גזרה אני הורגו שנא' (שם במדבר כ"ג) הן עם כלביא יקום, וכו' ע"כ.

ואפשר להוסיף בזה דהנה בפסוק הנך יפה רעיתי ומום אין כך ראיתי לפרש על פי מש"כ במהרש"א שגם האותיות של מנצפ"ך הם משלימין את המאות ונמצא שה'ך פשוטה היא חמש מאות ואינה מזדוגת אלא עם עצמה להשלים לאלף, וזהו 'הנך' יפה רעיתי ומום אין כך הנך הם אותיות של ה"ה נו"ן ו'ך' שאלו האותיות אינם מזדגין להשלים עצמם אלא עם עצמם הם מזדוגין ועי"כ אין בהם מום.

ובמהר"ל נצח ישראל פרק י"ג כתב כשתחלק כ"ב אותיות עם המנצפ"ך כשתחלק אותם לשתיים נמצא הנו"ן באמצע בין העשרים ושבע אותיות י"ג מכאן וי"ג מכאן והנו"ן הוא הברד לבדו ולכן הרואה נו"ן בחלום יצפה לנסים וכמו שכתב רבינו בחיי פרשת מטות הפסוקים שמתחילים בנו"ן ומסתימים בנו"ן הם סגולה לשמור מכל צרה והם הפסוקים נגע צרעת נחנו נעבור, וכו' וכן מה שאמרו הרואה נו"ן יצפה לנס שהדגים נקראים בלשון ארמית נו"ן וכנוני ימא ודגים אין שולטת בהם עין רעה ומי שהוא לבדד שאין מתחשב עם הסובב ואינו רואה כל אשר אצל הגוים זוכה שאין עין הרע שולטת בו.

ובל אחד היה רוצה שיתקיים בו מה שאמר הכתוב הן עם כלביא יקום שקמים ממתנם וחוטפין מצוות ואיך זוכים לכך על ידי שנוהג מנהג הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב, ואם ישראל מקיימין מה שאמר הכתוב הן עם לבדד ישכון והם אינם נוהגין מנהג שאר אומות העולם ושוכני ארץ הגשמיית אלא לבדד ישכון הם שוכנים לעצמם זוכים להן עם כלביא יקום וכמה שמונע עצמו ממנהגו של עולם זוכה לטעום טעם רוחני יותר ויותר.

ובל כמה שמתחברים עם העולם בשמיעת דבריהם ובקריאת ענינם על ידי שמיעת נייעס וכדומה או קריאת עתונים אפי' חרדים הרי הוא מתחבר לעולם, והקב"ה מביא את כל מה שיש

אצל כל העולם אליו וכמו שכעת הכל רואים שבאה מחלת הקורונה ממקום רחוק ביותר, והבטחת התורה הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא, ומום אין בך, אינו אלא א"כ מקיים בנפשו 'הן' לבדד ישכון, וזוכה לגמול של הן עם כלביא יקום וכו'.

וכאשר רואים שמלכותו יתברך בכל משלה ומתקיים בנו מקרא שכתוב אם לא ביד חזקה ובחמה שפוכה אמלך עליכם ואיתא בגמ' ר"ה דף ל"ב ע"ב ואמר ר' נחמן כל כי האי ריתחא לירתח קודשא בריך הוא עלן וליפרקינן כמה צריך להתחזק ביותר בעבודת ד' ואמירת מאה ברכות בכוונה שאמרו חז"ל וברך את לחמך ואת מימך אל תקרי וברך אלא וברך דהיינו שנברך על המזון ועל ידי זה יתקיים והסירותי מחלה מקרבך.

וגם להתחזק בעניית אמיש"ר בכל כוחו כמש"כ בגמ' ובב"י סימן נ"ו הביא בשם הזה"ק דברים נוראים על עניית איש"ר בכל כוחו ונזכה שיתכפר לנו כל עוונותינו ויקרע רע גזר דיננו.

והנה מתקיים עתה גם בקשתינו שהתפללנו בימים הנוראים ובכן תן פחדך על כל מעשיך ואימתך על כל מה שבראת שיתקיים בנו וכל הרשעה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ שהוא מלכות היצר הרע שנזכה לעבוד את הקב"ה בלבב שלם ובנפש חפצה ונגאל במהרה גאולת עולם.

ב

בענין שאכילת המאכלות בברכה כראוי הם מקדשים ומרוזמים את האדם

בסוף פרשת משפטים נאמר 'ועבדתם את ד' אלוקיכם וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך. לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימיך אמלא'.

וברמב"ם בהל' תפלה (פ"א ה"א) למד ממקרא זה את חיוב תפלה בכל יום וז"ל, 'מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את ה' אלוקיכם, מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם אמרו חכמים אי זו היא עבודה שבלב זו תפלה, ואין מגין התפלות מן התורה, ואין משנה התפלה הזאת מן התורה, ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה, עכ"ל, ובלחם משנה ביאר שממקרא זה נלמד שגם יש חיוב להתפלל בכל יום שסמוך לו וברך את לחמך ומימך וגו' שכמו שאדם אוכל בכל יום כן הוא חייב ג"כ להתפלל בכל יום.

ואיתא בספר פני דוד על התורה להרב חיד"א זצ"ל בפרשתינו עה"פ ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך לא תהיה משכלה וכו', וז"ל פירש

עטרת ראשי אבא מארי זלה"ה דד' חשובין כמת מצורע עני סומא ומי שאין לו בנים והשתא הכתוב מבטיח לעובדי ה' כי חיו יחיו ולית בהו חדא מהנך ד' דמי שיש לו אחת מהם הוא חשוב כמת, וז"ש ועבדתם וכו' ועל כן תהיו בטוחים שתנצלו מכל הדברים אשר הם כמיתה. זה יצא ראשונה ובירך את לחמך ואת מימך בשפע רב ולא זו שלא תהי' עני החשוב כמת אלא ובירך וכו' ברכת ה' היא תעשיר, והסירותי מחלה מקרבך ובכללן סומא ומצורע החשובים כמת. לא תהיה משכלה וכו' שיהיו לך בנים. ועי"ז את מספר ימיך אמלא שתקרא חי ולא מת בחיים עכ"ד זלה"ה, עכ"ל.

ומבן' דהתפלה מביאה את הדברים המביאים חיות לעולם והיינו דעיקר קיומו של האדם בעולם הזה הוא בדברים אלו הנזכרים בפרנסה ובבריאות ובבנים ועל ידם יש קיום נצחי בעולם הזה וכמו שאמרו בגמ' שבת דהתפלה נקראת חיי שעה והיינו טע' משום שכל ההשפעה בעולם הזה הוא על ידי התפלה ולכן עיקר קיום האדם בעולם הוא בתפלה.

בעניין ברכת הנהנין מוצלת מן המחלה

הגמ' בברכות (דף מ"ח:) דורשת את חיוב ברכת הנהנין מה"ת ואחד מהמקראות שהביאה הגמ' שם הוא מדכתיב 'וברך את לחמך' אל תיקרי 'וברך' אלא 'וברך' את לחמך, והסיבה לכך שדרשה כן הגמ' הוא משום דאם היה המכוון בפסוק רק שיברך הקב"ה את לחמינו הי' לו לכתוב וברכתי את לחמך וגו' ומדכתיב וברך יש לדרוש שהכוונה גם שנברך על הלחם.

ולפי' דרשת הגמ' מדוקדק היטב מה שהמשיכה התורה והסירותי מחלה מקרבך, שהכוונה שע"י מאה ברכות שתקנו לברך בכל יום והסירותי מחלה מקרבך שתיעצר המגיפה, שבזמן דוד היו מתים בכל יום מאה אנשים עד שתקנו לברך בכל יום ק' ברכות.

אמנם הכא הפסוק איירי בברכת הנהנין דווקא ולא בכל הברכות ונראה דיש ענין מיוחד בברכות הנהנין להציל מן המחלה ויש לבאר דבר זה דהנה ידוע שר' חיים ויטאל בשערי קדושה כתב שבכל מזון יש שני חלקים האחד הוא החלק הגשמי שבו והחלק השני הניצוצי הקדושה שבמאכל וכמש"כ 'כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם', שהאדם חי על פי המוצא פי ה' שיש במאכל, ואם אדם רוצה לאכול את המזון באכילה המקודשת שיחיה על פי מוצא פי ה' עליו לברך קודם ברכת הנהנין שע"כ הוא קורא את שם ה' על האוכל ומקדשו ועי"כ הוא מגביר את הקדושה על האוכל וניזון מן הקדושה, אמנם אם הוא אוכל בלא לקדש את האוכל הרי הוא ניזון רק מן החלק הגשמי שבמאכל, דהרי המאכל נהפך להיות דמו של האדם וחלק ממנו ואם היה המאכל קדוש הרי קדושה זו נספגת בו אבל אם היה המאכל מאכל גשמי בלא קדושה דמו ג"כ נעשה כך ואם המאכל גשמי הרי הוא נהיה אדם גשמי גס, וכמו שהאוכל מאכלות אסורות מטמטם ליבו משום דהאוכל נהפך לחלק מגופו,

ואף במאכלות המותרות כשאוכל בצורה גשמית הרי הוא נהפך לאדם גשמי, דמותר הוא מלשון שהדבר פתוח לכל מה שנעשה עמו שאפשר לאוכל בטוב ואפשר להפך.

ובשאוכל בצורה הראויה עם ברכה כראוי הרי הוא מקבל את רוח הקדושה שבמאכל של מוצא פי ה' ועי"כ הוא מתמלא בחשק עז ללמוד ולקיים מצוות ולעשות דברים רוחניים ונעלים, אך אם הוא אוכל מאכלים בצורה גשמית הרי ליבו נהפך לגשמי והוא חלש רוח ללמוד ולעבוד את ד' כראוי, וכמו מי שאכל מאכלים רעים שע"כ הוא נהיה חלש מאוד, וכמש"כ הרמב"ם בהל' דעות שעיקר כל החולאים באים ע"י ריבוי המאכלים, וסתם אכילה מביאה לידי פריקת עול וכמו שכתוב ואכל ושבע ודשן ופנה אל אלוהים אחרים, וכן כתוב שמנת עבית כסית וגו', אך באופן שבירך האדם על המאכל כראוי הרי אדרבה זה מחזקו להוסיף כוח לעבוד את ד' וזהו שכתוב וברך את לחמך ואת מימך שאם תברך על הלחם והמים, והסירותי מחלה מקרבך, אסיר ממך מחלות רוחניות ועבירות.

ובמשך חכמה (פר' עקב) ביאר מדוע בברכה"ת הברכה לפניה חיובה מדאו' ובברכות הנהנין הברכה לאחריה חיובה מדאו' כמבואר בגמ' בברכות, דבברכה"ת כשאדם בא ללמוד אין לו חשק מצד עצמו ללמוד כיון שזה נגד טבעו ומשום כך בדרך כלל שהוא בא ללמוד זה מגיע משיקולים שאינם לשמה כגון להיות רב וכדו', ולכך צריך לברך לפניה כדי שע"כ הוא יוכל לזכות ללמוד לשם שמים, אך באוכל עיקר הברכה היא לאחר האוכל דקודם שאכל הרי הוא עדיין לא נתגשם אך לאחר שאכל שכבר הוא כולו מגושם מהמאכלים כשהוא מברך ברכהמ"ז הוא מקדש את אכילתו, וחז"ל תקנו בברכה"ת לברך גם לאחריה ובברכות הנהנין לברך לפניה שתייה' כל אכילתו עם ברכה כראוי, ולכן גם אם אדם לא כיון כראוי קודם אכילתו מ"מ לכה"פ הוא יכול לתקן זאת לאחר אכילתו בברכהמ"ז.

ובגר"א בעין אליהו ביאר מה שאמרו בגמ' בב"ב (דף נ"ח:): 'בריש כל מרעין אנא דם בריש כל אסון אנא חמר באתר דלית חמר תמן מתבעו סמנין', דבריש כל מרעין שכל העבירות שעושה האדם הכל בא מחמת הדם של אותו האדם שניזון מאכלים שאינם קדושים, ובריש כל אסון שראש כל הרפאות הוא היין יינה של תורה שכשאדם לומד ומברך כראוי זה גופא מקדשו ומרוממו שלא יחטא, ועי"כ שאוכל אכילתו כראוי הרי הוא זוכה להסירותי כל מחלה מקרבך וגו'.

ועבשיו שנתרבו המחלות ל"ע ובפרט המחלה האחרונה 'קורונה' שמכלה רבים מאומות העולם לבלי מצוא מזור ותרופה למחלה זו אנו בני אברהם יצחק ויעקב צריכים להתחזק בברכות הנהנין בכוונה, ונזכה שיהיו כל אכילותינו אכילות קדושות ונעלות עם ברכה כראוי ועי"כ נזכה להסירותי כל מחלה מקרבך וגו' את מספר ימיך אמלא.

ג

המצב בעולם כהיום הוא קריאה של הקב"ה אלינו שנתקרב אליו

בתחלת חומש ויקרא כתיב 'ויקרא אל משה וידבר ד' אליו מאהל מועד לאמר', ושמעתי להעיר בשם הגאון ר' משה סאלאוויציק זצ"ל מציריך למה לא אמרה תורה 'ויקרא ד' אל משה וידבר אליו מאהל מועד לאמר', והתורה אמרה רק בידבר שהיה על ידי ד' יתברך אבל הויקרא לא אמרה התורה שהיה על ידי ד' יתברך.

ואמר לבאר בזה שמשה רבינו כשהקב"ה נגלה אליו בסנה בראשונה כתוב 'וירא אליו מלאך ד' מתוך הסנה וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל, ויאמר משה אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה וירא ד' כי סר לראות ויקרא אליו אלוקים מתוך הסנה וגו'.

וחזינן שלא נתגלה הקב"ה למשה רבינו עד שמשה רבינו אמר אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה, אבל אם לא היה משה רבינו מתעורר לשאול מדוע לא יבער הסנה לא היה הקב"ה מדבר עמו ולא היה גאולת ישראל, ולכן גם בויקרא ד' אליו לא היה קריאה מהקב"ה להדיא אלא שהיה משה רבינו צריך להבין שהקב"ה קורא אליו, ואז וידבר ד' אליו מאהל מועד, שאם האדם לא מעורר עצמו להבין שכל הקורא סביביו הוא קריאה מהקב"ה אין הקב"ה מתגלה אליו להדיא, אלא לאחר שהאדם מבין קריאתו של הקב"ה מתוך מעשיו הגדולים והקטנים מתגלה הקב"ה אל האדם, וזה לימוד מוסר השכל שבבילינו שכל מעשה שהקב"ה עושה בעולמו זהו קריאה כביכול אלינו ואנו צריכים להשים לבינו לקריאתו מה רוצה הקב"ה מאתנו ואז יתגלה אלינו ויבאר לנו רצונו יתברך.

ושמעתי עוד לבאר מה שבויקרא יש א' קטנה והאותיות הגדולות הוא ויקר, וברש"י כתב וז"ל 'ויקרא אל משה לכל דברות ולכל אמירות ולכל צוויים קדמה קריאה, לשון חבה, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו, שנאמר (ישעיה ו ג) וקרא זה אל זה, אבל לנביאי אומות העולם נגלה עליהן בלשון עראי וטומאה, שנאמר (במדבר כג ד) ויקר אלהים אל בלעם, עכ"ל, וא"כ צ"ב אמאי האות א' שבויקרא היא קטנה ונעלמת ונראה כמו ויקר, אלא לומר לך שבאמת הקב"ה קורא לכולם במדה שוה והצדיקים שומעים את קריאתו של הקב"ה אליהם אע"פ שהא' קטנה ואינה נראית אלא נעלמת מאתנו מכל מקום הצדיקים שומעים את קריאתו של הקב"ה אליהם, אבל הרשעים אינם רואים את הנעשה בעולם אלא כמקרה בעלמא וזהו לשון טומאה שאינו מייחס הקריאה להקב"ה.

ובמה אנחנו צריכים ליתן לבינו לקריאתו של הקב"ה אלינו שאומר לנו שובו אלי ואשובה אליכם שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם, ואם ניתן לבינו לקריאתו אלינו הקב"ה יגלה לנו דבורו אלינו מה צריכים לתקן כדי שנוכל לחזור אליו יתברך.

והנה אברהם אבינו קיים כל התורה כולה עד שלא נתנה, כמו שאמרו בבראשית רבה פרשת חיי שרה (פרשה ס"א) 'כי ידעתיו למען אשר יצוה ובתורתו יהגה, אר"ש אב לא למדו ורב לא היה לו, ומהיכן למד את התורה, אלא זימן לו הקדוש ברוך הוא שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה, הה"ד (תהלים טז) אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי, ע"כ, וצריך ביאור מאין למד התורה מכליותיו ואיך היה התחלת למודו עד שהקב"ה נתגלה לו.

ושמעתי מהגאון ר' משה שפירא זצ"ל שהרי אמרו חז"ל אסתכל באורייתא וברא עלמא, דהיינו שהעולם נברא ככל הכתוב בתורה ואם האדם יכול להתבונן כראוי הרי יכול לראות את כל התורה בהנהגת העולם, שהרי כל הנהגת העולם הוא כפי הכתוב בתורה, ואברהם אבינו יגע הרבה להבין את רצונו יתברך מבריאת והנהגת העולם שהוא באמת התורה עצמה, וזהו מה שנעשו כליותיו כשני מעיינות היינו שהכליות יועצות שיש לאדם הבינו את כל התורה מהעולם עצמו.

וכן אנו צריכים להתבונן במעשה ד' הגדול אשר עשה להשביט את כל העולם וממעט החטאים מן העולם על ידי נגיף קטן מבריותיו הרבים, ואין אדם בעולם וכל החכמות שבעולם יכולים לעמוד בפניו, וזה תכלית הבריאה שנדע שכל דברינו ומקרינו אין בהם טבע ומנהגו של העולם אלא אם יעשה המצוה יצליחנו שכרו ואם יעשה העבירה יכריתנו ענשו הכל בגזרת עליון, כלשונו של הרמב"ן סוף פרשת בא.

וברור כשמש שמה שגרשונו מבתי כנסיות ובתי מדרשות הוא גם כדי שנעורר עצמינו לכבוד בתי כנסיות ובתי מדרשות שלא נהגנו בהם כבוד כראוי.

וזה ניתן לנו כהכנה שנתקן עצמינו לקראת בא הקב"ה אלינו ויבנה ביתו והיכלו, והנהגת ישראל בביתו של הקב"ה הוא ביראה גדולה, ופשוט וברור שבבית המקדש לא יוכל איש להכנס עם פאלפון בכיסו שכשנכנס האדם לביתו של מלכו של עולם צריך להיות הנהגתו שם שאין בעולם אלא ד' אחד בלבד, ואין לנו בעולמינו אלא עבודתו יתברך, וכשנכנס עם פאלפון דלוק מחשבתי אינה נתונה אליו יתברך לגמרי, וזה פחיתות כבוד גדול למלכותו יתברך שהרי באמת הקב"ה עושה כל צרכינו והאדם חושב בלבו שצריך לסדר עניין פלוני ופלוני, ובאמת הכל בידי שמים וכשנכנס לבית המקדש ומחשבתי נתונה בעשיית צרכיו הוא פגיעה באחדותו של מלכו של עולם.

והנה אמרו חז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שכל הנעשה בעולם הוא נעשה בידו יתברך, ודבר אחד נתן הקב"ה הבחירה בידינו הוא היראת שמים, ולפעמים הקב"ה מביא האדם למצבים שיוכל לירא את ד' וכמו שאמר שלמה המלך ע"ה והאלוקים עשה שיראו מלפניו, אבל הבחירה עדיין ביד האדם שהאדם יכול להתעלם משלוחיו יתברך, אבל כשהקב"ה מביא את האדם למצב של יראה והאדם מתעלם החרון אף הוא גדול יותר שהרי קשה ענשו של לבן מענשו של תכלת, ולכן במצב שלנו צריך לעורר עצמינו לראות מלכותו יתברך השולטת בכל העולם והאדם נתון בידו יתברך לגמרי כפשוטו, ולהיות יראים וחרדים ממלכו של עולם ולשמור חוקיו ומצוותיו בשלמות הראויה.

ועתה נתקיים בנו 'אם לא ביד חזקה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם' אבל כשאנחנו ביראה אנו קרובים לפניו והתפלה מתקבלת ביותר וכשמתפללים ביראה אנו עושים נחת רוח להקב"ה שזה כביכול הדבר היחידי שאנו יכולים לעשות לכבודו שהוא כביכול אינו יכול לעשותו, ולכן צריך להתחזק ביתר שאת ביראה אמיתית להתפלל ולהתחנן לפניו יתברך שנוכח לחזור לביתו יתברך בקרוב.

דברי הרשב"ש סימן קצ"ה בעניין שמירה בזמן המגפה

ויעויין בשו"ת הרשב"ש (סימן קצ"ה) מה שכתב בענין השמירה ממגפה וראיתי להעתיק כאן לשונו וז"ל 'ואחר שנמשך הענין עד כאן אשוב לברר מה שכתבתי למעלה מפרק הכנס, רבה בעידן רתחא הוה סכיר כווי דכתיב כי עלה מות בחלוננו, פירוש שרבה היה סובר מה שסברו הרופאים בזה כי האויר הנכנס מהחלון הוא יותר מזיק לפי שהוא נכנס דק והוא נכנס באברים, ומה שאמרו ג"כ דבר בעיר אל יהלך אדם באמצע הדרכים שלום בעיר אל יהלך אדם בצדי הדרכים, הכונה בזה כי בשעת הבריאות צריך אדם להשוות הנהגתו ולאחוז במצוה במאכלו ובמשקלו ובמלבושיו ובשינתו ובקיצתו בהקרתו ובהעצרו וברחיצתו ובאויר המקיף בו ובתנועתו ובמנוחתו ובתנועותיו הנפשיות, כלומר בשמחתו ובאנחתו בכעסו וברצונו ובשאר דברים ההכרחיים לגוף האדם ללכת באמצעם לא ריבוי ולא מיעוט, אבל בימות המגפה צריך להזהר בתכלית השמירה, ושיוסף בהנהגתו לנקות המותרים, ושלא להרבות במזון, ושלא בדברים טובי האיכות ומעמי הכמות, וירבה המנוחה וירחיק היגיעה, וירבה מהמנוחים הטובים, וירחיק האנחה וירבה השמחה, כל זה בקצה אחד מהקצוות ולא יספיק בזה המצוה בלבד, וזהו אל יהלך אדם באמצע הדרכים אלא בקצה האחרון, וכל זה הוא ענין טבעי, עכ"ל, ד' ישמרנו ויצלינו מכל צרה, ונזכה לישועה קרובה במהרה.

ד

סגירת בתי הכנסת ובתי המדרש

אמרו חז"ל בקדושין (דף מ') לעולם יראה אדם עצמו חציו חייב וחציו זכאי עשה מצוה אחת הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וכתב הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ד) וז"ל 'ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצוות מראש השנה ועד יום הכיפורים יתר מכל ימות השנה' עכ"ל.

ובאמת ק' להבין פשוטו של מאמר חז"ל זה שהרי שיהי' האדם חציו זכאי וחציו חייב הוא אפשרות נדירה מאוד ומ"מ חייבו חז"ל שהאדם יראה עצמו כך, והוא פלא.

ושמעתי מידידי חכם אחד שנתיעץ עם דודי הגאון ר' ישראל אהרן קופשיץ זצ"ל בעניין שהכביד עליו, ובחכמתו הבין מה מעיק לו ואמר לו פירוש נפלא על מאמר חז"ל הנ"ל לעולם יראה עצמו כאלו חציו זכאי וחציו חייב ובזה ענה לו על כל ספיקותיו, דהנה האדם עלול לחטא מאחת משני פנים האחד אם הוא מחזיק טובה לעצמו ורואה עצמו במעלתו ומתגאה בכוחו ואומר כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, וכלשוננו של בעל הקהלות יעקב במכתבו 'ובזה הגאווה מתחזקת ורואה עצמו לעילא ולעילא והגאווה היא אבי אבות הטומאה דתיכף משמתגאה מסתלקת ממנו השכינה כמשאחז"ל שאמר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור יחד (עי' פ"א דסוטה), ומכיון שהשכינה מסתלקת ממנו שוב הוא פרוץ לכל פגעים ברוחניות וגם בגשמיות', והיינו שאף מי שזכה להיות במדרגה העליונה וצדיק גמור טוב לו לראות א"ע כאילו חציו חייב וחציו זכאי כדי שלא יתגאה ח"ו.

וכן להיפך אם הוא ח"ו במדרגה התחתונה ובשפל המצב ולא יוכל לחזק א"ע ולילך מעלה מעלה כי יהיה נבזה ושפל בעיניו עד שיתייאש לגמרי, ע"כ לעולם יראה א"ע כאילו חציו זכאי וחציו חייב ואינו בשפל המצב לגמרי וצריך להיות מושל ברוחו להחזיק א"ע כעומד בדרך הממוצע כחציו זכאי וחציו חייב אע"פ שבאמת אינו כן, ודורשי רשומות אמרו 'הלא אם תטיב שאת', מי שהוא טוב בכל הרי יכול לבוא לידי גאווה וזהו 'שאת', ואם לא תטיב שהאדם רואה עצמו כרשע 'לפתח חטאת רובץ', וא"כ מה יעשה האדם 'נע ונד תהיה בארץ', דהיינו שצריך להיות רצוא ושוב בני הרגשות אלו כשהגאווה מתחזקת יראה חסרונותיו, וכשירגיש עצמו שפל יראה מעלותיו.

ובספר שם אפרים על התורה להגאון ר' אפרים זלמן מרגליות זצ"ל בעל בית אפרים כתב על הפסוק 'והנה לא הפך הנגע את עינו והנגע לא פשה' וז"ל, 'לענ"ד על דרך הרמז על פי מה שכתב הרמב"ם בסוף הלכות טומאת צרעת הצרעת הוא שם האמור בשותפות כו' אם עמד ברשעו עד שהותץ הבית משתנין כלי העור כו', ואם עמד ברשעו עד שישרפו משתנין הבגדים

שעליו, אם חזר בו יטהרו, ואם עמד ברשעו עד שישרפו משתנה עורו עד שיצטרע ויהיה מובדל ומופרש לבדו עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים שהיא ליצנות ולשון הרע כו' עכ"ל, ובוהר איתא אם שב בתשובה הנגע מתהפך לעונג ובוה שמעתי בשם אלוף נעורי הגאון החסיד שבכהונה מוה' יצחק אייזיק הכהן האב"ד דק"ק קאריץ ז"ל, שלזה רמז הכתוב לפי שבמלת נגע העי"ן לבסוף ובמלת העונג העי"ן בתחלת התיבה, וכשנעשה הענג מתהפכת העי"ן מסוף התיבה לראשיתו ואותיות נ"ג במקומם עומדים, ולזה רמז והנה לא הפך הנגע את עינו רצה לומר עי"ן שלו' עכ"ד.

וכוונתו על דרך שאמרו חז"ל שהנגעים באים על עין רעה וכשהיה הנגע בבגד היה צריך לחזור ובתשובה ולהפוך את עינו והוא לא הפך את עינו לכן צוותה התורה באש תשרפנו את אשר בו הנגע.

ועי' רעה זה הרואה כל דבר בעין רעה, אבל בכל מצב יכול האדם לראות את הצד החיובי של המצב ומאידך את הצד השלילי של המצב, וכמו שמשלו משל מי שיש לו חצי כוס מלאה יכול לשמוח בחצי כוס שיש לו או להתלונן על החצי כוס שאין לו, והנה אנו נצטוו לראות את העולם כטוב לעולם כמו שכתוב 'הודו לד' כי טוב כי לעולם חסדו', ובכל מצב לומר 'כל מה דעביד רחמנא לטב עביד', שבאמת הכל טוב וכן כתוב בתהלים 'שמחינו כימות עינתנו שנות ראינו רעה' ולכאורה האם רק 'ראינו רעה' הרי היה מצבים קשים שהיה בהם דוד המלך ע"ה, אלא שבאמת אינו אלא ראינו רעה שאין רע בעולם אלא שנראה לנו כרע.

בעניין מה שאין האדם רואה מעלותיו הוא תחילת נפילתו

הנה רש"י בפרשת מצורע על הפסוק 'ועץ ארז ושני תולעת ואזוב' כתב 'לפי שהנגעים באין על גסות הרוח, ושני תולעת ואזוב, מה תקנתו ויתרפא, ישפיל עצמו מגאותו כתולעת וכאזוב', עכ"ל.

וכן כתב ברש"י פרשת חוקת בשם ר' משה הדרשן וז"ל 'עץ ארז ואזוב ושני תולעת, שלשה מינין הללו כנגד שלשת אלפי איש שנפלו בעגל, וארז הוא הגבוה מכל האילנות ואזוב נמוך מכולם, סימן שהגבוה שנתגאה וחטא, ישפיל את עצמו כאזוב ותולעת ויתכפר לו', עכ"ל.

ולכאורה היה מקום להעיר למה צריך להביא לכפרתו את הארז הרי הארז הוא הדבר שהביא לחטא וזה שורש החטאים, וצריך האדם להשפיל עצמו כאזוב, וא"כ את הארז היה צריך להניחו ולעזבו שלא יבוא אלינו כלל ונתרחק ממנו ככל האפשר, והתורה מצוה אותנו להביאו לטהרתינו מן הצרעת ומן טומאת מת שאלו הטומאות החמורות ביותר.

ועוד צ"ב במש"כ ר' משה הדרשן שג' מינים הללו כנגד שלשת אלפי איש, דבשלמא הארו הוא כנגד הגאה וזה כנגד אלו שנפלו בעגל, אבל האזוב ושני תולעת הם הנמוכים והצדיקים ואיך נאמר שעוד שני אלפי איש הם נגד מינין אלו.

ונראה מכאן שלהיות כאזוב ושני תולעת לחוד הוא גם כן עוון והם משלשת אלפי איש שנפלו בעגל, והאדם צריך להכיר מעלתו שהוא כארו אבל לדעת שאין מעלתו אלא מתנה מאת ד' יתברך ובוזה מחזיק עצמו כאזוב ושנ"ת.

וידועה תוכחת רבי ירוחם ממיר זצ"ל שהיה אומר שיותר גרוע הוא מי שאינו מכיר את מעלותיו ממי שאינו מכיר את חסרונותיו, כי אע"פ שבוודאי האדם שאינו מכיר את חסרונותיו הוא אינו טורח ועמל לתקן עצמו, ושלמה המלך בחכמתו אמר במשלי 'ראיתי איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו', אבל בהכרת החסרון בלבד נשבר לב האדם בקרבו באומרו מה אני ומה אני ספון ומתייאש, אבל מי שמכיר וידע מעלותיו שאין שיעור לגבול יכולת האדם, שהרי האדם הוא חלק אלוך ממעל וכמו שבורא כל העולם הוא בלתי מוגבל כן יכולת האדם להגיע למעלות רמות הוא בבחינה של מה הוא אף אתה, וכשיודע ומכיר האדם את מעלותיו הרי הוא משתדל וטורח להצליח בתורה ובמצוות הרבה מכפי יכלתו וזוכה לסיעתא דשמיא עד אין קץ.

וכן היה אומר המשגיח דשיבת ליקווד רבי נתן מאיר וואכטפויגל זצ"ל (לקט רשימות ע') עשה חשבון כמה פעמים אומר אדם 'שלום עליכם' לחבירו, אפילו תימא שהוא אדם כזה שאומר לחבירו שלום עליכם רק שלש פעמים בחודש בקידוש לבנה, מכל מקום אם תכפיל זה בשנה כמה יוצא שאמר לחבירו שלום עליכם בערך שלושים ושש פעמים בשנה ואם תכפיל זה בשבעים שנה אלפים חמש מאות פעם בערך, אבל האם האדם אמר פעם אחת שלום עליכם לעצמו, האם מכיר שגם הוא נברא וגם הוא יכול להגיע למשהו.

והתורה האירה לנו שיותר אנשים חטאו בעגל בגלל שהחזיקו עצמם כאזוב ושני תולעת מאשר שחטאו בארו, שהרי שלשה מינים הללו כנגד ארו ואזוב ושני תולעת והיינו שאלף מתו בעגל כנגד הארו וב' אלפים כנגד אזוב ושני תולעת, ללמדינו שמי שאינו מכבד עצמו ואינו רואה עצמו בר מעלה יותר קרוב לחטא וכמאמרו של ר' ירוחם זצ"ל.

וכמו שאמרו בגמ' בבא בתרא (דף ט"ז:): 'אמר רבא היינו דאמרי אינשי או חברא כחברי דאיוב, או מיתותא', וכבר דקדקו רבנן ותלמידיהון מנין למדו חז"ל דרך המות יכול לשמש כתחליף לחביריו של איוב, וביארו הענין דיש להבין הלא הקב"ה נתן רשות לשטן להרוס ולהחריב את כל עולמו של איוב, ואכן החריב את ביתו ולקח רכושו והרג ליוצאי חלציו בניו ובנותיו, ויש להבין מדוע לא הרג גם את חביריו של איוב כדי שלא תהיה לו שום סעד ותמיכה מהם ויגדל צערו וכאבו, וביארו דהשטן לא הרג את חביריו מפני שהקב"ה הזהירו 'אך את

נפשו שמור', ואילו היה לוקח ממנו את חבריו לא היה יכול בשום פנים ואופן להתקיים, שכלי שהאדם מתחזק לראות הטוב וזה אפשר על ידי חבריו המחזקים אותו, אינו יכול להתקיים.

ושמעתי מחכם אחד שאמר שלא ראה מי שמאבד עצמו לדעת אלא מי שאיבד את כבודו לגמרי, ומי שנלקח ממנו כל כבודו אינו יכול לחיות רח"ל, אבל כל שאר צער שיש לאדם לא גרם לאדם שיאבד עצמו לדעת.

וזהו מה שאמרו חז"ל 'וקנה לך חבר', שהאדם צריך לראות מעלת עצמו על ידי חבריו שמעריכו ומכבדו, ואפשר שזהו הטעם שמתו תלמידי ר' עקיבא שלא היו נוהגין כבוד זה בזה היינו שלא היו מחזקין זה את זה ובזה בטל האפשרות לגדול ולהתעצם בתורה ואי אפשר להנחיל את התורה באופן זה.

וכן בראיית העולם צריך לראות העולם כחציו זכאי וחציו חייב היינו גם במצב הגרוע ביותר לראות את העולם כחציו זכאי, דהיינו שבכל מצב אפשר לראות הצדדים החיוביים שאפשר להתעלות ולזכות באותו זמן מה שאי אפשר בזמנים אחרים, אבל לא להסתפק במועט ולומר שדי במצב הזה אלא לשאוף ולהשתוקק לכולו זכאי, והיינו שיראה את העולם חציו זכאי וחציו חייב וכמשנ"ת.

בעניין שבזמן הנסיונות יכולים להתעלות יותר

ואם האדם רואה העולם במצבו ככולו חייב דהיינו שאין אפשרות במצבינו להתעלות ולהיות שקוע בלימוד כבזמן היותינו ספונים בבית המדרש, אזי האדם מתיימש במצבו ומתרחש בעבודתו, ובאמת בכל מצב שהקב"ה מביא עלינו הוא כדי לרוממנו ולהעלותינו ולגדלינו, ואם האדם רואה את החציו זכאי אזי הוא ממלא את חובתו בעולמו בשלימות ומתעלה הרבה יותר מזמנים הטובים, שהרי אם נתבונן באבות העולם כל התעלותם היה בזמנים של נסיונות וקשיים, הנה התורה לא פירשה את היותו של יעקב אבינו בבית מדרשו של שם ועבר י"ד שנה אלא בדרך רמז, אבל היותו בבית לבן עשרים שנה פירשה התורה בהרחבה גדולה שיעקב אבינו התעלותו ועבודתו הגדולה היתה בבית לבן, כמו שאמר הכתוב 'הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני' וגו', וכן יוסף הצדיק נתעלה ונתרומם בהיותו במצרים.

ובמו שכתב בשפת אמת על הפסוק ולא יכלו אחיו כו' כי נבהלו כו' אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי כו', וקשה כי בזה הוסיף עוד לבייש אותם בהזכיר את מכירתם אותו. אך בודאי השבטים הרגישו אז קדושת יוסף הצדיק, וז"ש נבהלו מפניו דייקא, והשיב להם יוסף כי בא למדריגה זו על ידי מכירתם אותו למצרים ושהם גורמים בצדקתו, ובזה סר מהם הצער אשר חשבו כי אם היה אצל אביו היה גדול בצדקו יותר אבל לא כן הי' כנ"ל, עכ"ל.

וכן פירש על הפסוק אש תמיד שפרש"י אפילו אש מנורה מאש מזבח החיצון תוקד, וז"ל 'כבר כתבתי במקומות הרבה כי יש אש מאיר ויש אש שורף והם בחי' שקלים וזכור. נדבת השקלים בהתלהבות אהבה רשפי' רשפי אש, וכמו כן צריך להיות הרוגז והשנאה על עמלק ימ"ש וכל סט"א כאש להבה, וכאשר אמרו חז"ל בית יוסף להבה ששולט מרחוק, ובאמת יש בבחי' יוסף ב' האשות והם בחי' מנשה ואפרים, נשני הוא תמחה זכר עמלק, והפרני הוא אש מאיר, ובאמת צריך להיות הכנה מקודם באשא תכלא ואח"כ חל עליו אשא חיורא, וכן הוא המדה כאשר רמזו בזה שאפילו אש המנורה דכתיב בה להאיר, מ"מ מאש מזבח החיצון השורף ומכלה הסט"א מכח זה נמצא אור המאיר אח"כ, עכ"ל.

ואנחנו במצבינו אנו אם נראה את המצב שנתנו הקב"ה כדי לרוממינו ולזככינו ואם נתאמץ ונשתדל להתעלות במצבינו אפשר להגיע למדרגה גבוהה ביותר.

ועוד שבמצבינו הכתוב אומר 'עזרה בצרות נמצא מאוד על כן לא נירא בהמיר ארץ ובמוט הרים בלב ימים', דהיינו בזמן הצרה יש עזרה מיוחדת מהבורא עולם, ולכן יש סיעתא דשמיא מיוחדת בימים אלו, וכשאנו נשתדל ונתאמץ מאוד להגות ולעמול בתורה נזכה בקרוב לישועת ד' להחזירינו בתשובה שלימה ולגאלינו גאולת עולם במהרה בימינו אמן.

ה

דברי התעוררות וחיזוק בכבוד בתי כנסיות ובתי מדרשות

אם בחוקותי תלכו, כתב רש"י שתהיו עמלים בתורה, וכן אם בחוקותי תמאסו כתב רש"י שלא תהיו עמלים בתורה, וצ"ב וכי אם אינו עמל בתורה הרי הוא מואס בתורה עד כדי שכל הקללות שבתורת כהנים נאמרו עליו וגם למה אחר שאינו עמל בתורה הרי יורד מדרגה אחר מדרגה עד להפרכם את בריתי כמבואר ברש"י שם.

וכן צריך ביאור למה עמל התורה הוא המביא את האדם לכל הטוב, וכבר האריכו המפרשים בזה יעויין באור החיים שכתב מ"ב פירושים בזה על דרך הפשט והרמז וכו'.

והנה באבות דרבי נתן (פרק מ"א) איתא 'כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא ברא אלא לכבודו, שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו' ע"כ.

והנה בריבנו יונה (משלי פרק כ"א) על הפסוק אדם תועה מדרך השכל, והוא הנמשך אחרי התאוה, וימרה בגללה את פי הנפש החכמה, בקהל רפאים ינוח, לא נאווה עמדו בין

החיים, אבל ראוי ויפה לו לנוח בין המתים, וישבו ארבעת יסודותיו אל שרשם, כי הכוונה ביצירת האדם שתמשול הנפש החכמה בתאוה, ותעבוד את הבורא יתברך בזאת, כי המדה הזאת יקנה אותה מדרך יראת השם, והיראה היא הכבוד, ונאמר 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו' וגו' (ישעיה מ"ג ז'), והעושה בהפך מזה - שעוזב דרך השכל עזיבה גמורה, ונמשך אחרי הפכו והוא השקר, הנה עשה הפך הכונה ביצירתו, על כן אין הרכבת יסודותיו ראויה לו, רק שישוב העפר אל הארץ כשהיה, עכ"ל, ומבואר דהיראה הוא הכבוד שנותנים להקב"ה שהרי הכבוד הוא מלכותו יתברך וכמו שאמרו הרואה מלך ממלכי ישראל אומר ברוך שחלק מכבודו ליראיו וכן למלכי עכו"ם מברך שנתן מכבודו, והיינו שהמלכות היא הכבוד ועיקר המלכות הוא היראה מלפניו שבוזה נראה מלכותו עלינו.

ביאור התפלה של טוב יצר כבוד לשמו

ובסדור אשי ישראל באבני אליהו לר' אברהם בן הגר"א על ברכת יוצר אור כתב וז"ל 'טוב יצר כבוד לשמו שמעתי מאבא מארי הגאון זצלה"ה על דרך (ישעיה מ"ג) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו' האומנם שמים ושמי השמים לא יכללוהו, הוא רוצה בכבוד השפלים שבעולם השפל וכל עולמות העליונים משמשים ונותנים מאור ושפע לעולם התחתון בעבור יתנו כבוד לשמו וזהו טוב שאין למעלה ממנו שיצר כבוד לשמו' עכ"ל.

וביאור דבריו שמעתי מהגאון ר' משה שפירא זצ"ל שמצד אחד העולם נברא לעשות חסד עם הברואים כדכתיב 'עולם חסד יבנה' וכמש"כ הספרים הקדושים וז"ל החיי אדם בהקדמתו בתוך דבריו 'המלך המהולל בתשבחות הוא הקדוש ברוך הוא אשר לו דומיה תהלה, והנה ברצונו הטוב ברא כל הנשמות, ונהנים מזיו כבודו בחסדו הגדול ולא בשכר מעשיהם, וזה נקרא נהמא דכסופא, ולכן הוריד אותם לעולם הזה ונתן לנו תורה ומצות גשמיות, אשר אי אפשר לקיימן בעולם הנשמות, כי שם רק רוחניות, ונטע בתורה הקדושה תרי"ג אילנות, והם תרי"ג מצות, ומשביע הנשמה טרם צאתה משם, לעובדה במצות עשה ולשומרה במצות לא תעשה, ובכל אילן ואילן יש בו כמה כללים וכמה פרטים ופרטי פרטים, וכאשר לא ישמור פרט מפרטיו הקטנים אזי ייבש האילן, או על כל פנים ענף מן הענפים, ולכל מצוה ומצוה יש עולמות מיוחדים, עם מלאכים מיוחדים, וכאשר יקיים אדם מצוה בשלימותה, אזי באור פני המלך שיש לו שמחה בהעשות רצונו, משפיע שפע רב וברכה לראותם מלאכים לקראתו, ונמצא שהקב"ה ברא את העולם להטיב עמנו אלא שהטבה זו היא שיצר כבוד לשמו שנוכל לכבדו ובוזה נזכה לחיי עולם הבא, וכל הנברא לכבודו ברא כדי שנוכל לכבדו ולזכות לטוב האמיתי.

וזהו מה שאמרו טוב שהקב"ה הוא תכלית ההטבה יצר כבוד לשמו שיצר מציאות כזו שאפשר לתת כבוד לשמו, שגם בריאה שפלה יכולה לתת כבוד בעולם שנעלם כבודו יתברך,

ומי שיזכה לתת כבוד לשמו ולראות את הקב"ה בעולם הנעלם ולגלות כבודו כאן בעולם השפל יזכה לטוב האמיתי.

ולכן קדוש ד' הוא המצוה הגדולה ששכרה הרבה מאוד וחלול ד' הוא העבירה הגדולה ביותר שאינו מתכפר עליה אלא במיתה כמבואר בגמ' שלהי יומא שכל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו, ומאחר שכל תכלית הבריאה הוא לכבודו כל שמחסר ופוגם בכבודו הרי פוגם בשורש ועיקר כל הבריאה כולה ולכן ענשו מרובה מאוד.

והנה כשהאדם עמל בתורה הוא הוכחה שיודע גדלה ותפארתה שכדאי לעמול עליה שהיא חמדת עליונים ותחתונים שהיא מתוקה מדבש ונופת צופים ושכרה עד אין קץ, וכשאדם אינו עמל בתורה הרי הוא מראה שאין התורה חשובה לעמול עליה שהרי מה שהאדם מחשיב ומייקר הרי עמל עליה ימים רבים ושנים רבות להשיגה ככסף וזהב וכבוד המדומה, ואם אינו עמל בתורה הרי הוא מראה בנפשו שאין התורה חשובה בעיניו, וזהו כי דבר ד' בזה והוא היפך הגמור לכבוד ד' שזהו תכלית הבריאה כולה.

ובחפץ חיים בתורת הבית במכתב לקבוצת ישיבות לתורה כתב וז"ל 'הנה ידוע שכל אחד ואחד מישראל רוצה שבעת שיבוא זמנו לשוב אל האלקים יכבדהו ד' ויקבלו בסבר פנים יפות, ופן ישאלנו הש"י איה הכבוד שנתת לי וכמו שאמר הכתוב 'אם אב אני איה כבודי' הלא ראיתם שכבודי מתמוטט והולך ולא חששתם לזה והכתוב אומר כי מכבדי אכבד וגו', וע"כ על כל אחד מישראל לראות להחזיק ישיבות והבנים ילמדו תורת ד' וזה הכבוד לו כמו שאחז"ל אין כבוד אלא תורה כי כאשר אנו מחבבים את דבריו זהו הכבוד לו', עכ"ל.

ימי הספירה הם מתחלקים ל"ב וי"ז שהם בגימטרי' כבוד וטוב

ובמהר"ל כתב של"ב ימי הספירה הראשונים הם כנגד הכבוד שצריך ליתן לד' יתברך, שכבוד בגימ' ל"ב, והי"ז ימים מל"ג בעמר ואילך הם הטוב שטוב בגמ' י"ז ויחד מספרם מ"ט, ובזה מגיעים למתן תורתנו, וכשלא נהגו כבוד זה בזה ופגמו בכבוד ד' יתברך נעשו ימי אבילות, והימים של ימי הספירה נתנו שנעסוק בו בכבודו יתברך על ידי עמלות בתורה ונזכה על ידה לטוב והרי אמרו חז"ל אין כבוד אלא תורה ואין טוב אלא תורה ונמצא שבימים אלו צריך חיזוק גדול בכבוד התורה כדי לזכות על ידה לטוב שאינו אלא תורה.

והנה עתה שבכל ניסן ואייר ישראל אין נכנסים לבתי כנסיות ובתי מדרשות שהקב"ה הוציא את ישראל בכל העולם מבתי כנסיות ובתי מדרשות אין זה אלא שלא נהגנו כבוד בהם כראוי, ובימים שאנו צריכים להתעסק בכבודו ביותר אנו מנועים מלהתפלל לפניו בכבוד הראוי, ובוודאי צריכים אנו לקבל על עצמינו הנהגת כבוד גדול כשיחזירינו הקב"ה לביתו.

וכבר עוררו רבים ושלמים על הדבורים בפאלפונים בבתי כנסיות ובתי מדרשות שהוא בוודאי בזיון גדול לכבוד התורה וכבוד ד' יתברך וכל דבורים בטלים וכ"ש מחלוקות, ועוד שכבר התו"ט עורר בזמנו שהצרות שסבלו בגזרת ת"ח ות"ט היה על הזלזול בבתי כנסיות בדברים בטלים ואנו צריכים להתחזק ביותר לעת הזאת.

ושמעתי שמרן הגאון הצדיק ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל עורר על מה שלומדים בבית המדרש עם מחשבים שאין זה צורת בית המדרש הראויה ואין בית המדרש קיים אלא במקום שלומדים בו בקול מתוך כתבי הקדש כמקובל מדור דור, וגם שהוא מביא שעושים בו שאר הצרכים דרך המחשב, ואע"פ שבזמנינו שהרבה טובים ושלמים ויראים כותבים כל הדברי תורה שלהם במחשב ומאחר ויושבים בבית המדרש כל היום אי אפשר לאסרו, מכל מקום צריך חיזוק גדול בעניין זה שלא יבואו לידי תקלה מזה, ויש מקומות שהכתיבה במחשב נעשית בעזרת נשים או בחדרים הסמוכים אבל לא בבית המדרש, ומכל מקום כל ערום יעשה בדעת שיתרבה כבוד שמים על ידינו.

ושמעתי מהגאון ר' מנדל לובין שליט"א מש"כ בויקרא רבה פרשת שמיני (פרשה י"א) 'ויהי בימי אחז בן יותם מה צרה היתה ארם מקדם ופולשתים מאחור וגו', משל למלך שמסר את בנו לפדגוג והיה הפדגוג שונא אותו אמר אם אני הורג אותו עכשיו נמצאתי מחייב ראשי למלך אלא הריני מושך את יונקתו ממנו והוא מת מאליו, כך אמר אחז אם אין גדיים אין תיישים אם אין תיישים אין צאן אם אין צאן אין רועה אם אין רועה אין עולם, כך אמר אחז אם אין קטנים אין תלמידים אם אין תלמידים אין חכמים אם אין חכמים אין תורה אם אין תורה אין בתי כנסיות ובתי מדרשות אם אין בתי כנסיות ובתי מדרשות אין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו בעולם מה עשה עמד ונעל בתי כנסיות ובתי מדרשות, הדא דכתיב (ישעיה ח') צור תעודה חתום תורה בלמודי' ע"כ, ומבואר דבלא בתי כנסיות ובתי מדרשות ליכא השראת השכינה בעולם, והרי אין אפשרות של השראת השכינה בהנהגה שאינה ביראה אמיתית וכבוד המקום כראוי שנאמר ומקדשי תיראו

הימים מראש חדש ניסן עד כ' אייר היו הימים הראשונים של השראת השכינה בישראל

הנה הראני דודי הגאון ר' יעקב זאב הכהן קופשיץ שליט"א שבספר גן רוח בפרשת בהעלותך כתב על הפסוק ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על המשכן וגו' וכתב בתרגום יונתן בן עוזיאל וזה לשונו ואית זמן דהוי ענן יקרא יומין דמנין הינון שבעתי יומין שבעתא על משכנא וכו', ודבריו צריכין ביאור, ופירש בספר קטורת סמים דרצונו לומר ימים שסופרים במקום אחר דהיינו מ"ט ימי ספירה כמ"ש שבעה שבועות תספור לך וזהו שאמר ימים מספר ומתרגם יומין דמנין הינון שבעתי יומין שבעתא עכ"ד, אולם עדיין קשה למה פרטה התורה

מנין זה דוקא, ויש לומר דהנה לעיל מיניה כתיב וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן והיינו בר"ח ניסן, והנה לקמן פרק י' כתיב ויהי בשנה השנית בחודש השני נעלה הענן מעל משכן וגו', אם כן חזינן דהיו חונים מ"ט יום במקום זה בחנייה הראשונה דהיינו מיום ר"ח ניסן שכסה אז הענן את המשכן עד עשרים באייר שאז נסתלק הענן מעל המשכן ולכך תפסה התורה הקדושה מנין זה לרמוז על זמן חנייתם בפעם הראשון, עכ"ל.

והנה יש להוסיף וכמדומני ששמעתי זה מהגאון ר' אליהו דיסקין שליט"א דהנה כלל ישראל היו בהר סיני שבעה פעמים מ"ט ימים שהרי היו מר"ח סיון עד כ' אייר בשנה השנית דהיינו שנה פחות עשרה ימים ושנת לבנה היא שנ"ג או שנ"ד וז' פעמים מ"ט הם שמ"ג ועוד עשרה ימים שנשעו קודם ר"ח סיון ונמצא שמר"ח ניסן בשנה השנית היו הימים של מ"ט האחרון שהוא השביעי הקדוש מכולם כמו שבת של כל השביעיות, כדוגמת שבת שהיה בו משכן ושרתה שם שכינה והשבוע האחרון הוא השבת שבשביעי הוא השבוע של הוד מפסח שני עד גמר השבוע החמישי של הספירה שהוא כנגד השראת השכינה שהרי הוד הוא מדתו של אהרן הכהן וזהו ענין השראת השכינה בישראל.

והנה ברור לנו שגזרת שמים היא בדייקא בימים אלו שאנו גורשנו מבתי כנסיות ובתי מדרשות בימים אלו שהם היו הימים הראשונים של השראת השכינה בישראל שהם מר"ח ניסן שבו גזרו עלינו שלא להכנס לבתי כנסיות ובתי מדרשות עד כ' אייר, שהיה יום ה' לסדר בהר בחוקותי שכבר יכלול להכנס לבית המדרש במקצת ונראה לעין שהוא משום שלא נהגנו כבוד בבית מקדש מעט, ועכשיו החזירנו הקב"ה מעט מעט למקום מקדשינו, ואנו תקוה שנוכל לחזור בשלימות ברוב עם לתפלה ולתורה, אבל צריך זהירות יתירה לחזור למקום קדשינו בכבוד הראוי לתקן מה שפגמנו בכבוד של מקדש מעט, ונזכה שיתגלה כבוד מלכותו עלינו במהרה. אמן.

בעניין מצוה הנעשית בהשתוקקות ובמסירות היא בדרגא אחרת

בספר יחי ראובן מביא מעשה שהיה עם חמיו של הגה"צ ר' יעקב גלינסקי זצ"ל שעלה מרוסיה אחר הרבה שנים שלא ראה את בתו ומשפחתו ולמחרת הגיעו לארץ ישראל הלך להתפלל שחרית בשעה מוקדמת והגיע השעה עשר והוא עדיין לא חזר לביתו והתחילו לדאוג

לו אם תעה בדרך והלך נכדו לחפשו והגיע לבית הכנסת וראהו יושב בבית הכנסת ושאלו למה איננו חוזר לביתו ואמר שנים רבות לא היה לי את האפשרות לענות קדיש וקדושה ואמן וברכו ועכשיו אני יכול לענות ולקיים מצוות ד' אני מרגיש מליראדר ולכן עדיין אינו רוצה לחזור לביתו.

והנה אנחנו זכינו להרגיש הרגשה נעלה זו כשזכינו לחזור לבתי כנסיות ובתי מדרשות אחר שנותקנו וגורשנו מהם למשך שני חדשים מראש חדש ניסן עד שלהי אייר שהיו ימים שלא היה אפשרות להתפלל בציבור ולא זכינו להיות בבית ד' ועכשיו שזכינו להכנס בבית ד' צריך להרגיש מליראדר.

שבת וינפש וי אבדה נפש

והנה בגמ' (ביצה דף ט"ז) איתא 'אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי כל מצוה שנתן הקדוש ברוך הוא לישראל נתן להם בפרהסיא חוץ מן השבת שנתן בצנעא דכתיב 'ביני ובין בני ישראל', אי הכי לא ליענשו גוים עלה, שבת אודעינהו, מתן שכרה לא אודעינהו, ואיבעית אימא מתן שכרה נמי אודעינהו נשמה יתירה לא אודעינהו, דאמר רבי שמעון בן לקיש נשמה יתירה נתן הקדוש ברוך הוא לאדם בערב שבת ובמוצאי שבת נוטלה הימנה שנאמר שבת וינפש כיון ששבת וי אבדה נפש' ע"כ.

וצ"ב במה שאמרו כיון ששבת וי אבדה נפש הרי כששבת נתוסף בו נשמה יתירה, והנה בשם משמואל שמות פרשת יתרו כתב וז"ל 'והקושיא ידועה שאדרכה כיון ששבת נתוספה הנפש, ורק ביציאת השבת אבדה נפש ולא כששבת, והגיד כ"ק זקני האדמו"ר הגדול זצללה"ה מקאצק שכיון ששבת אז נפקחו עיני האיש ויודע ומבין את מצבו ואז צועק וי שהנני כאבדה ממש ונפשי נאבדה' עכ"ד.

ושמעת' בשם הגאון ר' יצחק הוטנר זצ"ל שאמר דחזינן שהתורה גילתה לנו את מתנת הנשמה יתירה דרך מה שמרגישים במוצאי שבת וי אבדה נפש והיינו כשיש את ההעדר מרגיש האדם את עשרו הגדול כשיש לו מה שניתן לו, וכמו שכתב רבינו יונה אם לא ישבתי בחשך לא היה ד' אור לי.

ושמעת' מהגאון ר' זאב כהן שליט"א שאמר שכל ברכת השחר נאמר בהרגשת ההעדר שאנו מרגישים ומברכים על מה שניתן לנו, שהרי אנו מברכין פוקח עורים ומלביש ערומים ומתיר אסורים ולא מברכים שיש לנו עינים לראות ובגדים להלביש אלא שאנו עורים והקב"ה פוקח עורים, דהברכה להקב"ה הוא להרגיש שבלא המתנה שניתן לנו אנו חסרים בלא כלום והוא שאנו בלא מה שניתן לנו אנו עורים ואסורים וערומים וכך יכולין אנו להרגיש את טובתו של מקום ולברכו ולהללו על כל מה שנתן לנו.

העוסק בתורה יום אחד בשנה מעלה עליו הכתוב כאלו עסק כל השנה כולה

וכבר נתבאר שגודל המעשים של האדם נמדדים ונערכים לפי הערכתו אותם וכמו שאמרו בגמ' (חגיגה דף ה'): 'רב אידי אבוא דרבי יעקב בר אידי הוה רגיל דהוה אזיל תלתא ירחי באורחא וחד יומא בבי רב והווי קרו ליה רבנן בר בי רב דחד יומא חלש דעתיה קרי אנפשיה שחק לרעהו אהיה וגו' אמר ליה רבי יוחנן במטותא מינך לא תעניש להו רבנן נפק רבי יוחנן לבי מדרשא ודרש 'ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון' וכי ביום דורשין אותו ובלילה אין דורשין אותו אלא לומר לך כל העוסק בתורה אפילו יום אחד בשנה מעלה עליו הכתוב כאילו עסק כל השנה כולה' ע"כ.

וצ"ב במה הניח את דעתו שיום אחד בשנה חשוב שנה הרי א"כ מי שעוסק שלש מאות וששים וחמש ימים הרי הוא כעוסק בתורה שלש מאות וששים וחמשה שנים ובמה חיזק את רוחו שלא תחלש דעתו שקראוהו בר בי רב דחד יומא, וצריך לומר שמי שהולך דרך שלשה חדשים ללמוד יום אחד הרי הוא מעריך את למודו שכדאי כל הטירחא והיגיעה הרבה הלזו כדי ללמוד יום אחד, אצל אדם זה הוא חשוב שנה אבל מי שלא מעריך יום אחד של למוד התורה שכדאי ליגע טירחא גדולה של ג' חדשים בהליכה ג' חדשים בחזרה אין למודו חשוב כשנה שלימה.

ואני ברוב חסדך אבוא ביתך

והנה בפניני רבינו יחזקאל על הגאון ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל כתב וז"ל 'זכיתי לשמוע פעם מפי רבנו זצוק"ל שסיפר בלשון זו בדורשה אחת בבית הכנסת בלונדון, אמרתי להם הבה נתבונן מה חושבים אתם כאשר באים אתם לבית הכנסת ומה חשב דוד המלך כאשר בא לבית ה' אתם בודאי חושבים שהנכם עושים בזה את הטובה הכי גדולה להקב"ה כשבאים אתם לבית הכנסת, ואילו דוד המלך אמר 'ברב חסדך אבא ביתך' אתה השי"ת מגדיל חסדך עלי בזה שנותן אתה לי את האפשרות לבוא לבית הכנסת, כך צריך יהודי לחשוב שזה חסד מיוחד מהשי"ת שיכול הוא לבוא להתפלל וללמוד בבית הכנסת, הנה הייתי היום בביקור בבית החולים כאן בלונדון הגיעו בעצמכם כמה עשרות ומאות אנשים רתוקים למטותיהם בלי אפשרות לזוז כמה היו אנשים אלה מוכנים לתת ולשלם עבור האפשרות שיוכלו לקום ממטתם וללכת אפילו פעם אחת לביהכ"נ לתפילת מנחה אחת והאם אין זה חסד ד' שיכולים אנו לבוא כל כך בקלות לבית ה' ואני ברב חסדך אבוא ביתך', וצריך לנצל זכות זאת היטב כל זמן שעדיין אפשר על דרך שאמרו חז"ל בשבת (דף קנ"א:) עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועורך בידך' עכ"ל.

ואנו צריכים לשמר בליבינו הרגשת החשיבות של קדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות ולהרגיש מה שאומרים בכל תפלת שחרית קודם התפלה ואני ברב חסדך אבוא ביתך, שמאחר

ועוד יש לעיין במה שכתב בשולחן ערוך (אבן העזר סימן ל"ד סעיף א') 'כל המקדש אשה בין ע"י עצמו בין ע"י שליח, מברך אקב"ו על העריות ואסר לנו הארוסות והתיר לנו הנשואות ע"י חופה בקידושין ברוך אתה ה' מקדש ישראל, וי"א נוסח הברכה בלשון אחר כי אומרים והתיר לנו הנשואות ע"י חופה וקידושין, וחזקתם בא"י מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושין, וכן נוהגים במדינות אלו' עכ"ל, והנה בנוסח הברכה מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין נתקשו המפרשים למה הזכירו חופה קודם קידושין והרי הקידושין נעשים קודם החופה ולמה מזכירים החופה קודם הקידושין.

והנה במשך חכמה בהקדמה לשמות כתב וז"ל 'אבל כל ישראל שהמה לא היו ראויים למדרגה ונבואה כזו, רק כדי לקיים הדת שלא יבוא שום מבהיל להכחיש דבר אחד על ידי אות ומופת, הוכרחו לעלות למעלה רמה כזו לשמוע קול אלקים מדבר מתוך האש, וכמו שכתוב (דברים ה' כ"ג) 'ומי כל בשר אשר שמע קול אלקים חיים מתוך האש כמונו ויחי' שיהיו הם העדים על נבואתו אם כן אח"כ הלא שבו לבחירה, שאם לא כן אין תכלית תו בברייתם, כיון שזכיתם שסרה בהם הבחירה והיה השכלתם בהירה בלי עירוב דמיון וגשם כלל, עד כי הוכרחו כמלאכים שמוכרחים מצד שכלם, שעל זה נאמר (שבת פ"ח.) 'כפה עליהם הר כגיגית', שהיו מוכרחים מצד שכלם והשגתם לקבל עליהם התורה והיה ענין מקריי, היינו שהיה רק להיות מאמינים בנבואת משה לא מצד האותות, ויאמינו בד' לעולם, אם כן, מה שיותר מן ההכרח, הלא נאות לפניהן לשוב אל הבחירה, ובלא בחירה הלא היה להם שכר על קיום התורה, שעל הכרח אין שכר, כיון שלא מצד עמלם והכנתם היה סר מאתם הבחירה' עכ"ל, וכעין זה כתב המהר"ל הובא בשב שבעתא בהקדמה בד"ה חזות קשות יעו"ש.

ומבואר דכלל ישראל זכו לגילויים הגדולים בשביל לברר להם האמת וניטל מהם כח הבחירה ובזה נתקדשו ישראל קדושה יתירה שזכינו להכיר האמת, אלא שגם היום שחזר כח הבחירה אלינו, על ידי לימוד התורה זוכה שוב למעמד הר סיני ומתברר האמת ושוב יכול לעמוד כנגד היצר.

ובאמת בכל עת שהאדם עוסק בתורה זוכה לאותו מעמד של הר סיני כדאיתא בתורת חיים (בבא מציעא דף פ"ה.) על מה שאמרו שם מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה וז"ל 'וא"ת וכי התורה מחזרת והלא היא מונחת בקרן זויות וכל הרוצה ללמוד הרשות בידו ואמרו באבות הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבא אחריו, ונראה לפי שנאמר בפרשת ואתחנן 'את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם בהר קול גדול ולא יסף' ואיכא מאן דאמר לא פסק, שקולו קיים לעולם והענין תמוה למאי נפקא מינה קול מתן תורה קיים לעולם, ונראה לפרש לפי שבשעת מתן תורה יצא השפע מאתו יתברך והשפיע על הר סיני כל התורה כולה שבכתב ושבעל פה מדרש ואגדה הכל נאמר לו למשה מסיני ואותו השפע קיים לעולם ועד

וכל תלמיד ותיק העוסק בתורה לשם שמים השפע ההוא מחזיר עליו ונח עליו וזוכה לחדש חידושי התורה על ידי השפע ההוא שהוא כדמות רוח הקדש, והיינו מה שאמרו חכמים וידבר אלהים את כל הדברים האלה כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל נאמר בסיני, והיינו דכתיב קול גדול ולא יסף שקול שפע מתן תורה לא פסק עד היום וקיים לעולם, והיינו דאמר מכאן ואילך התורה מחזרת על אכסניא שלה רמז לקול שפע ההוא שאינו חל אלא במקום שתלמידי חכמים מצויין שם וכשהוא תלמיד חכם ובנו ובן בנו ושלשתן קיימין קול שפע ההוא מחזיר עליהם כאדם המחזיר על אכסניא שלו ואינו פוסק מהן לעולם.

ונראה דהיינו דאמרינן בפ"ק דבתרא מיום שחרב בית המקדש אע"פ שניטלה הנבואה מן הנביאים מן החכמים לא ניטלה, קרי לה נבואה לחידושי התורה לפי שכל שהחכמים מחדשים בתורה הוא ע"י קול שפע הבא מאתו יתברך על הר סיני וזהו כדמות נבואה כי הנבואה נחלקת לכמה פנים משה אדון הנביאים דבר אתו יתברך פנים אל פנים ושאר הנביאים נתנבאו באספקלריא שאינה מאירה כל אחד לפי מעלתו ואחר כך לא ראו שום דמות רק קול בא מאתו יתברך והיו משתמשין בבת קול, והמחדש חידושי דאורייתא אינו לא רואה ולא שומע רק קול שפע הבא מאתו יתברך נחה עליו.

ועוד נראה דלהכי יסדו בחתימת ברכת התורה ברוך אתה ה' נותן התורה ולא תיקנו לומר נתן התורה כמו שתיקנו לומר בפתיחת הברכה ההיא, רמז שעוד היום הוא נותן התורה והוא קול שפע הבא ממנו למי שזוכה בו, ונראה דהוא דכתיב 'מגיד דבריו ליעקב' ולא כתיב 'הגיד דבריו ליעקב', משמע נמי כי עוד היום מגיד דבריו ליעקב' עכ"ל.

ובן בכל לימוד התורה כראוי זוכה האדם למעמד הר סיני וכל הגילויים שהיו שם, ואפשר דזהו כוונת חז"ל בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין, משום שזוכה לבהירות הזו שהיה במעמד הר סיני בוציר אנפין ומתבטל ממנו במקצת כח היצר, ואפשר דזה מה שאמרו חז"ל בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין.

כפה עליהם הר כגיגית הוא המחיצה שנעשה בין הקדש ובין החול

אבן מה שכפה עליהם הר כגיגית צ"ב לכאור' למה הוצרכו לדמיון הגיגית דייקא, הרי עיקר הכוונה שכפה עליהם הר כגיגית הוא שהוכרחו לקבל התורה ע"י שבטל מהם כח הבחירה, ולמה הוצרכו לדמותו לגיגית.

ונראה בזה שהגיגית מורה על המחיצה, היינו שהיתה להם מצבם כמחיצה של גיגית המקפת אותם מכל צד, שהוא כמחיצה על כל ישראל, וזהו מה שאמרו חז"ל יסובבנהו כפה

עליהם הר כגיגית, ולא כפה עליהם ההר מלמעלה בלבד אלא כגיגית דייקא, והוא מרומז ביסובבנהו שהם מסובבים בהר ובדגלים, והמכוון בזה שכדי לזכות לגילויים של מעמד הר סיני שיזכו למעלת הנבואה צריך להיות תוך המחיצה של שכינה שלא יחדור דבר מבחוץ לתוך מחנה שכינה, והמחיצה הוא מקום קדוש שאין העולם החיצון נכנס לשם, ועל ידי זה זכו לכל הגילויים של מעמד הר סיני שפסקה זוהמתו, וכן כל ישראל מאז ועד עתה א"א להם להתקרב אל הקודש פנימה אלא משנכנסו תוך המחיצות להבדיל בין הקודש ובין החול.

ובמה צריך להזהיר מאוד על הבתי מדרשות שזכינו להכנס בהם, וכבר יכולים אנו לומר 'ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך', ומבואר דכניסה להיכל ה' צריך יראה דווקא, ולכן המקום של היכל ד' אין בו דבר מעניני החולין, ואת כל עניני החולין צריך להשאיר מחוץ למחיצת בהמ"ד, ובזה נעשה 'ביתך ומקום משכן כבודך' וזוכין להשראת השכינה בישראל, ועי"כ זוכין שהתפלות מתקבלות בו.

מה שקורין לבית הכנסת בית עם

אמרו בשבת (דף ל"ב). 'תניא רבי ישמעאל בן אלעזר אומר בעון שני דברים עמי הארצות מתים על שקורין לארון הקודש ארנא, ועל שקורין לבית הכנסת בית עם' ע"כ.

ובחידושי המהר"ל על הש"ס כתב וז"ל 'כי הפרש גדול יש בין בית הכנסת ובין בית עם, כי בית הכנסת אף כי לא נזכר בשם הזה רק ששם מתכנסים אנשים ידוע כי מה שמתכנסין ומתאספין הוא ענין אלוקי, כי ההתאספות שהוא חיבור ואחדות שייך לענין נבדל אלקי, והרבוז הוא שייך לחמרי, ולפיכך בית עם שהוא לשון ריבוי עם בלבד לשון זה נופל על דבר שאין בו קדושה אלוקית נבדלת, אבל בית הכנסת בית אסיפה שמתאספין יחד לשון זה מורה על ששם קדושה אלוקית, ולכך יש כניסה שמתחברין יחד מצד המדריגה הנבדלת, ומפני כי עם הארץ חסר השכל האלוקי חסר גם כן שאין לו מדריגה נבדלת אלוקית, לכך אינו מתיחס עם הארץ רק אל ארנא לא אל הקדש, וכן אינו מתיחס בית הכנסת רק אל בית עם שאין שם קדושה נבדלת, שבודאי מאחר שמדריגתו בענין זה הוא קורא לבית הכנסת בית עם' ע"כ.

והנה אע"פ שאנו קורין לבית הכנסת בשמו הקודש כראוי אבל יתכן שהנהגות בבית הכנסת הוא כבית עם שכל מה שצריך לסדר בעניני החולין מסדר בבית הכנסת, שהרי שם הוא פוגש את ידידיו ושם הוא מנהל כל עסקיו כמו הלוואותיו והחזר חובותיו וכדומה ונעשה המקום רח"ל בית עם, וכדי שהמקום יהא בית הכנסת עם קדושתו והשראת השכינה השורה בו צריך להיות ההנהגה בו שאינו אלא מקום להתכנסות לעבוד את ד' ובזה תשרה השכינה בתוכינו.

קבלות שיקבלו על עצמם כל באי בית המדרש חניכי הישיבות רוממה לכבוד בתי מדרשות

ולכן אנו מקבלין על עצמינו את מה שעוררו כבר רבותינו וזקינינו מוסרי התורה.

(א) שלא להכניס פאלפונים דלוקים לבית המדרש ואפי' על רטט, שהוא כהכנסה את כל החולין אל הקדש פנימה שהרי על ידי הפאלפון הוא מקושר אל כל העולם החיצון ומכניס את כל הרה"ר לבית המדרש.

ואפי' לענות דברי תורה או לענות שאלות הלכתיות שלא להשתמש בפאלפון בבית המדרש, ואם צריך לענות שהדוחק גדול יצא חוץ לבית המדרש וחלילה שלא יעשה הדבר בבית המדרש פנימה.

(ב) ועוד יש לעורר כמו שכבר עוררו תלמידי חכמים גדולים על הדבור בקריאת התורה בין גברא לגברא אפי' בדבר הלכה, שרבינו יונה אוסר לדבר בדבר הלכה בין גברא לגברא וכן נפסק בשו"ע (סי' קמ"ו ס"א) ולכן אין לדבר עם אחרים בין גברא לגברא אפי' בהלכה.

עוד קבלות שנשתדל לקיימם ככל האפשר

(א) בקבלת שבת שהוא זמן כניסת השבת כדי לזכות באור השבת אינו זמן לדבר כל הצריך אפי' בהלכה ובאגדה, וכשמפנה לבו לומר המזמורים כראוי זוכה לאור גדול וקדושת השבת שורה עליו, לכן להשתדל שלא לדבר בכל זמן קבלת שבת.

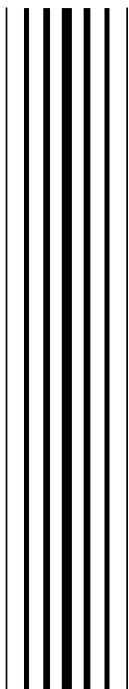
(ב) וכן שלא להתאסף אחר התפלה בדבורים שונים שהוא זמן אסיפה וצריך זהירות יתירה בזה וכל ערום יעשה בדעת איך לעשות שלא יהפך הזמן של אחר התפלה להתאספות של דבורים על הא ועל דא רח"ל.

(ג) ושמעתי שמרן הגאון הצדיק ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל עורר עוד על מה שלומדים בבית המדרש עם מחשבים שאין זה צורת בית המדרש הראויה ואין בית המדרש קיים אלא במקום שלומדים בו בקול מתוך כתבי הקדש כמקובל מדור דור, וגם שהוא מביא שעושים בו שאר הצרכים דרך המחשב, ואע"פ שבזמנינו הרבה טובים ושלמים ויראים כותבים כל הדברי תורה שלהם במחשב ומתעלים הרבה בזה ומאחר ויושבים בבית המדרש כל היום אי אפשר לאסרו לגמרי, מכל מקום צריך חיזוק גדול בעניין זה שלא יבואו לידי תקלה מזה, ויש מקומות שהכתיבה במחשב נעשית בעזרת נשים או בחדרים הסמוכים אבל לא בבית המדרש עצמו, ולכן גם אנו נשתדל מאוד שמי שצריך לכתוב דברי תורה במחשב שיכתוב בעזרת הנשים או בחדרין הסמוכין לבהמ"ד, והכוללים יתחזקו בדבר ולא יקפחו פרנסתם בזה.

ד) עוד יש לעורר מה שהכהנים אחר רידתם מן הדוכן נועלים מנעליהם בשעת אמירת הקדיש, דבמשנ"ב (סי' כ"ה ס"ק נ"ו) כתב שלא להתעסק אפי' בדבר קל בשעת אמירת הקדיש וכ"ש לנעול מנעלים, ולכן ראוי להמתין מלנעול המנעלים עד אחר אמירת הקדיש.

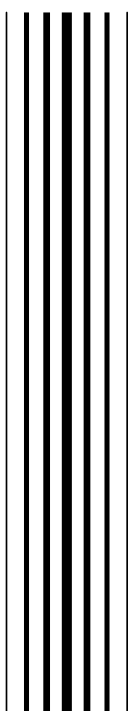
ויה"ר מלפני אבינו שבשמים שהתחזקות בכבוד שמים ובכבוד בתי כנסיות ובתי מדרשות יעמוד לנו לזכות לראות בגילוי כבודו עלינו במהרה בימינו אמן.

פנינים

יקרים

~ א ~

בעניין הוצאה בשבת אוכלים פחות מכשיעור בכלי והוצאה מרה"י לרה"י דרך רה"ר

שמעתי מהגאון ר' יעקב גרינימן שליט"א מעשה שהיה אצל מרן בעל חזון איש שהגיע אליו בשבת קדש אדם שאחותו היתה חולה מאוד עם כוס בידו ורצה שהחזון איש יתן לו יין מכוס של הקידוש של החזון איש שיהיה לה לרפואה,^א והחזון איש חשב כמה רגעים ונתן לו יין בכוסו ואמר לו שילך לביתו ולא יתעכב בדרך כלל ויתן לה לשותת, וביאר בשם אחיו הגאון הרב אי"ש שליט"א מה שנתן החזון איש היין בכוסו ולא חשש להוצאה שמכשילו שהרי החזון איש חשש מאוד על העירוב הכללי שנעשה שלא כדין^ב שהרי תנו בשבת דף צ"ג המוציא אוכלים פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שהכלי טפילה לו, ולכן נתן לו יין פחות מכשיעור רובע רביעית הלוג בכלי שהביא מביתו והרי הצילו שלא יחזיר הכלי לביתו בלא היין שבזה הוא איסור הוצאה של כלי וכיון שהכניס בו יין פחות מכשיעור הרי הוא פטור גם על הכלי ונמצא שהצילו מאיסור הוצאה.

ובדומה לזה יעויין בגליון רבי עקיבא איגר (יורה דעה סימן קפ"א) שכתב בהא דאשה אינה מצווה בהקפת הראש אבל מצווה בלפני עיור וגם אם רוצה לגלח עצמו מצווה להפרישו ולכן אסור לגלחו, ומכל מקום כתב וז"ל ואולי י"ל דבזה ליכא איסור מדין מצוה להפרישו דאדרבה במה שהיא מגלחת אותו בזה מפרישתו דאם לא היתה מגלחת אותו היה מגלח בעצמו והיה עובר בב' לאוין דניקף ומקיף וע"י שהיא מגלחת מפרישתו מלאו דמקיף, עכ"ל, ומבואר דאע"פ שהיא מכשילתו מכל מקום כיון דבלא"ה היה עובר תרי איסורים חשיבי כמצילתו מן החטא.

א. יעויין בטור (אורח חיים סימן רס"ט) שכתב וז"ל ורב נטרונאי כתב שמקדשין בבהכ"נ אף ע"פ שאין אוכלין שם אף על פי שאין קידוש אלא במקום סעודה אפי' הכי מקדשין בה מפני שהטעמת יין של קידוש של שבת רפואה היא ומה שטועמין כל הציבור לא שחובה היא לטעום אלא שחובה לשמוע קידוש בלבד וכיון ששמעו הציבור הקידוש יצאו ידי חובתם ואין צריכים לטעום וזה שמקדש ונותן לציבור משום רפואה ליתן על עיניהם דאמרינן פסיעה גסה נוטלת אחת מחמש מאות ממאור עיניו של אדם ובמאי מהדר ליה בקידושא דבי שמשי הילכך כיון דאיכא מן הציבור דלית להו יין תיקנו לקדש בבהכ"נ על היין משום רפואה ע"כ, ורבנו יונה ברכות דף מ"ג כתב שאין הנתינה ע"ג העיניים הרפואה, שהרי הרפואה אסורה בשבת אלא הקידוש עצמו הוא הרפואה יעו"ש, ושמעתי מהגאון ר' יעקב אדלשטיין זצ"ל שהיה מיעץ לתת יין של קידוש לרפואת היד מפצעים וחבורות.

ב. וידוע שמרן הגאב"ד דבריסק היה בבני ברק ושלא קטן לביתו של החזון איש להביא הנביא לקרות בו בשבת ולא רצה החזון איש לתת הנביא לקטן להוציאו מרשות לרשות.

אמנם יש לעיין בזה שהרי תנן בשבת דף צ ע"ב המצניע לזרע ולדוגמא ולרפואה והוציאו בשבת חייב בכל שהוא וא"כ בזה שהחשיבו המוציא לרפואה חייב גם בכל שהוא והרי כתב הרמב"ם (פרק י"ח משבת הכ"ב) דבר שאין דרך בני אדם להצניעו אינו חייב אלא המצניעו אבל המצניעו מיהא חייב.

ועוד יש להעיר שהרי הוא הביא הכלי אל החזון איש והרי רוצה להחזירו לביתו גם בלא היין א"כ אפשר דלא נעשה הכלי טפל אל היין אלא במקום שהוציא האוכלים בכלי שאינו צריך לכלי במקום אחר אלא שצריך לאוכלים ולכן הוציא האוכלים בכלי אבל במכניס הכלי לביתו שצריך גם לכלי אפשר שאין הכלי נעשה טפל לאוכלים וחייב גם על הכלי.

ובפשוטו נראה שמה שהחזון איש אמר לו שילך לביתו ולא יעצור כלל הוא שרצה להרויח שלא יוציא אלא מרה"י לרה"י דרך רה"ר שאינו אלא מדרבנן להרשב"א וכן מסיק החזון איש לדינא (חזו"א אורח חיים סימן ס"ב ס"ק י"ט אות ה') שכתב וז"ל בדין מעביר מרה"י לרה"י דרך רה"ר שדעת תו' (שבת ב' א' ד"ה שבועות, ועירובין ל"ג א' ד"ה והא) שחייב, דעת הרשב"א (שבת צ"ז א') והריטב"א (עירובין שם) דאינו אלא משום שבות וכן בר"מ (פי"ג מה"ש הי"ח) לא כתב רק מושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר, ונראה דהלכתא כותיהו דרבים ובתראי נינהו ושמעתא כותיהו רהיטא, עכ"ל, ונמצא שהחזון איש על ידי שמזג לו היין בכוס יכל לומר לו שלא לעצור בדרך כלל ונמצא שהצילו בהחזרת הכוס שלא יוציאנו מרשות לרשות באיסור דאורייתא אלא באיסור דרבנן.

וכן מבואר בחזו"א (או"ח סי' ק"ג ס"ק י"ט) וז"ל 'ומ"מ כשמעביר מרה"י לרה"י דרך כרמלית הוי שבות דשבות כמו שהאריך בזה במ"ב ס"ס שמ"ט דיש מקום להקל לצורך מציה וכש"כ ביה"ש, ולכן מי שהחשיך לו והוא בביהכ"נ או שיצא מספינה בשבת או שהחשיך במרכבת מסילת הברזל כשהוא יוצא בשבת ילך עד לביתו ולא ינפש באמצע אם יש עמו מה שאי אפשר לו להניחו במקום שאינו משומר, עכ"ל.

ויעויין במ"ב (סימן שנ"ה ס"ק י"ז) שכתב בשם כמה אחרונים שהתירו להוציא מרה"י לרה"י דרך כרמלית אפי' שלא במקום מצוה, יעו"ש.

ובספר ארחות יושר כתב בשם אביו בעל הקהלות יעקב שכשהיה טובל במקוה בשבת היה הולך עם המים שעליו ולא עצר בהלוכו כדי שלא יטלטל המים שעליו אלא מרה"י לרה"י דרך רה"ר שאינו אסור אלא מדרבנן והוי תרי דרבנן שהרי טלטול המים שעליו אינו הוצאה כדרך המוציאין ולצורך מצוה התיר בזה.

ובכל זה יש להעיר דנהי דמשום הוצאה מרה"י לרה"ר אין כאן ולא הוציא אלא באיסור דרבנן מרה"י לרה"י ובתרי דרבנן במקום מצוה או במקום פסידא התירו בזה אבל הרי יש כאן הוצאה מרשויות חלוקות בלא עירובי חצירות שהוא איסור דרבנן גמור ולא התירו אלא

ברשויות של אדם אחד אבל ברשות של שניים אין להתיר אע"פ שהוציא דרך כרמלית אבל סוף סוף הוא הוציא מרשות לרשות ואסור, וצ"ע מה שהתיר מרן החזו"א במקום פסידא להוציא ממרכבת מסלת הברזל לביתו הרי הוא הוציא מרשויות חלוקות וכן הוצאת היין מביתו לבית החולה הרי בזה לא התירו במקום מצוה וצ"ע.

ואפשר שלא התיר אלא להביאו לחצר ביתו שאינו מקום פיתא ובזה הרי הלכה כר"ש שמוציאין מחצר לחצר ומגג לגג גם בלא עירוב וכיון דמרכבת הברזל אינו חשוב כבית שאינו חשוב מקום פיתא אלא הרי הוא כחצר להכי מותר להוציא ממרכבת הברזל לחצירו.

~ ב ~

שירי כוס של קידוש מעכבין את הפורענות

שמעתי מנכדו של הבאבא סאלי זצ"ל שפעם אחת נסע הבאבא סאלי באניה בע"ש והיתה רוח סערה גדולה והאניה חישבה להשבר והמלחים עמדו על סף יאוש ונתנו הוראה לרדת לסירות הצלה ובא המשמש של הבאבא סאלי משה הקטן ואמר לו שהספינה על סף טביעה והיה בבי שמשי של ערב שבת ואמר לו שימתין עד שיעשה קידוש ונתן לו מכוס של קדוש וא"ל שישפוך משירי הכוס לים וכן עשה ובאותו רגע שקט הים מזעפו, והמלחים שראו את השמש שופך יין לים הבינו שזה מהצדיק ונכנסו להודות לצדיק ולשבח ולפאר את אלקי ישראל וכששאלוהו איך נעשה הנס, אמר להם הבאבא סאלי שקיים מאמר חז"ל בסוכה דף ל"ח שיירי מצוה מעכבים את הפורענות, ע"כ המעשה, וצ"ב איך התיר לשפוך יין של קידוש לים הרי אסור להוציא מרה"י לכרמלית והרי הים כרמלית היא, ולא יתכן שישקוט הים מזעפו על ידי איסור דרבנן.

ואפשר שהשמש עדיין לא קיבל שבת ויכול היה לשפוך היין לתוך הים, והרי אמר להמשמש שיעלה אל הספינה אל הספון שהוא מקום שאינו מקורה ואם היה יוצא בקידוש זה היה לו לאכול במקומו והרי בזה שעלה אל הספינה היה משנה מקומו וע"כ שלא יצא יד"ח קידוש בזה ועדיין לא קיבל שבת והיה מותר לו לשפוך היין אל הים, ואפשר עוד שאמר לו לשפוך על דופן הספינה ומשם ירד לים וזה כוחו בכרמלית לא גזרו בו רבנן כמבואר בגמ' שבת דף ק"א ובשו"ע סימן שנ"ה ס"ב וז"ל בית הכסא שעל פני המים מותר על ידי מחיצה תלויה, ובלבד שתהא עשויה להתיר אבל העשויה לצניעות בית הכסא בלבד לא מהני; ואם

עשה דף או קנה פחות מג' שתפול הצואה עליו קודם שתפול למים, אין צריך מחיצות דהוה ליה כחו בכרמלית ושרי, עכ"ל.

והנה ברמ"א סימן שנה כתב לעניין בית הכסא העומד על כרמלית אם מותר ליפנות שם שהרי מוציא מרה"י לכרמלית וכתב וז"ל וי"א דאם בית הכסא למעלה מעשרה, שרי בכל ענין, דהא מוציא מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור, וע"ל סימן שמ"ו דיש חולקים, עכ"ל, והיה אפשר דסמך להקל על הנך פוסקים דס"ל דאם מעביר דרך למעלה מעשרה שרי, אמנם במשנה ברורה הביא דהרבה חולקים בזה ובבה"ל מסיק דאין לסמוך על זה.

~ ג ~

חביבות שירי מצוה של כוס של ברכת המזון

בספר האיש על החומה הביא בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שסיפר כי זכור לו שבבר מצוה של אחיו ר' אליעזר ז"ל שהיתה ביום שישי השתתף הגרי"ח זוננפלד זצ"ל בסעודה והוא אף נתכבד לברך על הכוס בברכת המזון ומכיון שיום שישי היה מיהרו לסיים את הסעודה ומרוב חפזון ובהילות העמיד זה ששירת את המסובים את הכוס של ברכה בתוך צלחת שעמדה על השולחן ואשר בתוכה היו עוד שיריים של מחית תפוחי אדמה בהגביהו את הכוס לברך על המזון רעדו ידיו ונשפך יין מהכוס אל הצלחת עם שיירי המזון בגמר הברכות ושתיית הכוס רואה אני לתדהמתי שרבי חיים מרים את הצלחת עם שיירי היין המעורבים בשאריות הרסק, מקרבה אל פיו ובתנועה משונה וזריזה מערה אל פיו גם את היין שבצלחת, מכיון שנער כבן ט"ו הייתי נראה לי הדבר מוזר, לאחר שנים כששיחזרתי לעצמי את אותו מקרה וכששמעתי על נפשו האיסטניסית של רבי חיים נתחוויר לי עד כמה היו המצוות חביבות עליו ומה היה פשר אותה תנועה רעבתנית כביכול שלמרות איסטניסיותו לא מאס בשיירי האוכל כשהיו טפלים ליין של שיירי מצוה, וכמו שאמרו שירי מצוה מעכבין את הפורענות.

ואאמו"ר הגאון זצ"ל היה מחבב מאוד השיריים של כוס של ברכה ומה שהיה נשאר מהכוס על הצלחת של הכוס של ברכה היה שותהו מהצלחת והיה מחלקו לכולם באומרו שהוא סגולה בדוקה מהגמ' שהרי אמרו שירי מצוה מעכבין את הפורענות, והביא מש"כ הטור סי' רצ"ט וז"ל וכתב עוד רב עמרם אנו נוהגין להטיל מים בכוס של ברכה לאחר ששותין אותו ושוטפין אותו ושותהו, ושמענו מרבתינו פרקי דרבי אליעזר (פ"כ) שמצוה לעשות כן לפי

ששירי מצוה מעכבין הפורענות (סוכה לח מנחות סב) ומה שישתייר מן המים מטילין על ידינו ומעבירים אותו על עינינו לחבב המצות, עכ"ל, אבל נסתפקתי אם מה שנשפך מן הכוס קודם הברכה אם הוי בכלל שירי מצוה או דאינו אלא ממה שנשפך בשעת הברכה או לאחריו וצ"ע.

ודודי זקני הגה"צ ר' זאב אידלמן זצ"ל שהיה מדקדק במצוות באופן מופלא ביותר בערוב ימיו היו צריכים לשמשו וגייסי הרב הגאון ר' משה אליהו שכטר שליט"א סיפר שעשה לו הבדלה וכיבה נר ההבדלה ביין שנשפך על הצלחת ואמר לו להדליקו שנית ושפך עליו מהיין שהיה בכוס כמש"כ ברמ"א סימן רצו ס"א וז"ל גם שופכין מן הכוס לאחר הבדלה ומכבין בו הנר ורוחצים בו עיניו, משום חיבוב המצוה, עכ"ל, ומבואר שצריך לשפוך מן הכוס כדי לכבות בו נר הבדלה, אלא דצריך ביאור שהרי מה שהדליקו שנית אינו נר הבדלה וצ"ב.

~ ד ~

בעניין מילה שלא בזמנה שאי אפשר למולו למחר אם דוחה את השבת

שמעתי בשם מחותני הגאון ר' יהודה אריה דינר שליט"א ששאל שאלה לחדודי איך יתכן תינוק שנולד ואי אפשר למולו אלא ביום השמיני ולאחר מכן לא יוכלו למולו עוד.

ואמר שמי שהולך במדבר ואינו יודע אימתי שבת שאמרו בגמ' (שבת ס"ט:) דמונה ששה ימים ונוהג שבת בשביעי בקדושה ואבדלתא ושאר מלאכות עושה בכל יום כדי חייו כמבואר בשו"ע סימן שד"מ ואם נולד תינוק לאדם זה אינו יכול למולו אלא בשמיני משום שלאחר מכן יהיה מילה שלא בזמנה שאינו דוחה את השבת ולהכי לא יוכל למולו עוד.

אכן יש להעיר בזה, שהרי מילה היא מ"ע שדוחה את השבת, ומה שמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת, הוא משום שאפשר למחר, אבל באופן שלא יוכלו למולו למחר, שפיר אפשר למולו בשבת, שהרי מילה דוחה את השבת.

והנה כבר הקשה קושיא זו בקוה"ע (סי' ז' ס"ק ג') דא"כ מילה שלא בזמנה תדחה שבת, דהרי נכרתו עליה י"ג בריתות וישנה לפני הדיבור, וכתב הקוה"ע דכיון דמילה שלא בזמנה אפשר למחר, חשיב אפשר לקיים שניהם ולא דחי, וכמו בשריפת קדשים דלא דחי ל"ת משום דאפשר למחר ולדבריו בנדון דידן שפיר ימולו אותו גם לאחר שמיני דשפיר דוחה שבת.

יבואר דאפשר למחר לא חשיב אפשר לקיים שניהם ובפרט במילה שלא בזמנה

ולכאורה לא ברירא כולי האי דבמילה שלא בזמנה אפשר לומר דמשום אפשר למחר לא דחינן לשבת עבודה, דהנה ידוע בדבר אברהם (חלק א' סימן ל"ג) נסתפק אם יש לפניו מילה בזמנה ומילה שלא בזמנה איזה מהם יקדים, דמילה בזמנה לכאורה עדיף כיון דהשתא זמנה, או דילמא מילה שלא בזמנה עדיף, כיון דבמילה שלא בזמנה עובר כל רגע באיסור כרת, ומילה בזמנה אינו עובר באיסור כרת, כיון דמצותה כל היום, וכן צדד בדבר אברהם למול את השלא בזמנה קודם, ושם בחלק ב' (סימן א' וסימן ב') הובא שהשיגו עליו כמה גדולי הדור, בעניין זה.

ולפי"ז נראה דבמילה שלא בזמנה אין היתר של אפשר למחר, כיון דכל רגע הוא עובר באיסור, וכמו שצריכים לומר להתוס' דס"ל דאפשר למחר חשיב אפשר לקיים שניהם ומכל מקום גבי בנין ביהמ"ק ס"ד דדחיא שבת ולא אמרינן דכיון דאפשר למחר חשיב אפשר לקיים שניהם, משום דבניין בית המקדש מצוותו בכל עת וכיון דעד למחר לא יתקיים המצוה של בנין ביהמ"ק לא חשיב אפשר לקיים שניהם.

ועוד קשה על מש"כ הקוה"ע דבמילה שלא בזמנה כיון דאפשר למחר חשיב אפשר לקיים שניהם, דהרי שיטת הרמב"ן והרשב"א (שבת כד.) דאפשר למחר לא חשיב אפשר לקיים שניהם, וכמו דגבי בנין ביהמ"ק דלולא קרא ס"ד דדוחה שבת אע"פ שאפשר למחר וחזינן דלא אמרינן דכיון דאפשר למחר חשיב אפשר לקיים שניהם, ולפי"ד הדרא קושיין אמאי מילה שלא בזמנה לא דחיא שבת.

ולדבריו של הקוה"ע, נמצא דאם יש מילה שלא בזמנה שחלה בשבת, והרופא אומר דאם לא ימולו אותו כעת לא יהי' אפשר למול אותו עוד לעולם, האם מילה שלא בזמנה בכה"ג דחיא שבת או לא דחיא שבת, וקשה טובא דהא בש"ס ובפוסקים מבואר דמילה שלא בזמנה לא דחיא שבת, ולא חילקו בין אם אפשר למחר או דא"א למחר.

יבואר דבמילה שלא בזמנה לא נכרתו עליה אלא י"ב בריתות ולחכי לא דחיא שבת

וראיתי בספר בד קודש יבמות סימן ה' שכתב ליישב קושיא זו ע"פ מש"כ בחידושי אגדות למהרש"א, דבגמ' (נדרים לב.) איתא גדולה מילה שדוחה את השבת, גדולה מילה שדוחה את הנגעים, והקשה המהרש"א בחי' אגדות מאי רבותיה דמילה דדוחה את הנגעים, הרי מילה דחיא אפי' את השבת.

ותי' המהרש"א דיש חילוק בין מילה דדחיא שבת ובין הא דמילה דחיא נגעים, דמילה דחיא שבת היינו רק מילה בזמנה, ומילה דחיא נגעים אפי' במילה שלא בזמנה, והיינו משום דמילה בזמנה נכרתו עליה י"ג בריתות אבל מילה שלא בזמנה לא נכרתו עליה י"ג בריתות.

דחנה כתיב י"ג בריתות ואחד מהם כתיב גבי יצחק דהוי מילה בזמנה, ומשום"ה רק מילה בזמנה דחיא שבת, אבל מילה שלא בזמנה לא דחיא שבת, כיון כיון דלא נכרתו עליה אלא רק י"ב בריתות, ומ"מ מילה שלא בזמנה דחיא נגעים, וזהו החידוש בהא דמילה שלא בזמנה דחיא נגעים.

ולפ"ז י"ל דמילה שלא בזמנה לא דחיא שבת, כיון דלא נכרתו עליה י"ג בריתות, אלא נכרתו עליה רק י"ב בריתות, ולא משום דאפשר למחר כמש"כ הקוה"ע, ולפי דברינו מילה שלא בזמנה לא דחיא שבת אפי' היכא דא"א למחר, כיון דלא נכרתו עליה י"ג בריתות, אלא נכרתו עליה רק י"ב בריתות.

קושיא אמאי מילה שלא בזמנה לא דחיא יו"ט ולזה לא בעינן י"ג בריתות

אלא דעדיין קשה אמאי מילה שלא בזמנה אינה דוחה יו"ט, הא מילה שלא בזמנה דחיא צרעת, ואע"ג דבצרעת איכא ל"ת ועשה, וא"כ קשה טובא אמאי לא דחיא יו"ט שיש בו ל"ת ועשה, ואין לומר דאפשר למחר, דהא נתבאר לעיל דבכה"ג לא חשיב אפשר למחר, כיון דבכל רגע ורגע עובר באיסור, וכן לפי הרמב"ן והרשב"א דאפשר למחר לא חשיב אפשר לקיים שניהם.

ועוד קשה הרי פסח ותמיד שדוחה שבת ואמרו בגמ' יבמות דף ה' ע"ב שאי אפשר למילף מינה שעשה דוחה ל"ת שיש בה כרת משום דהוי עשה שלפני הדבור אבל לכאורה עכ"פ עשה שלפני הדבור דוחה שבת וא"כ מילה שלא בזמנה הוא נמי עשה שלפני הדבור ותדחה שבת אפי' שלא נכרתו עליה אלא י"ב בריתות וצ"ע.

ובפשוטו היה נראה לומר דמאחר ומילה שלא בזמנה לא מצאנו בתורה שדוחה שבת לא מצי למילף ממילה בזמנה שהרי במילה בזמנה לא יוכל לקיים למחר חיוב זה ואפשר דרק בזה אמרה תורה דמילה דחיא שבת אבל במילה שלא בזמנה אע"פ שעובר בכל יום אבל המצוה מתקיימת למחר כהיום בזה לא התירה התורה לדחות השבת עבודה, ולכן בכל גוונא לא דחיא שבת וזה כוונת הקובץ הערות דמילה שלא בזמנה לא דחיא שבת משום דאפשר למחר היינו שמצוה זו תעשה למחר כהיום באותו מדה אלא דבדין אפשר לקיים שניהם בכל התורה לא

חשיב אפשר לקיים שניהם, אבל לגבי חידושא דמילה דוחה ל"ת שיש בו כרת אינו אלא במילה בזמנה שלא יוכל לעשותה למחר כהיום.

~ ה ~

ברכה מאומות העולם אם מועלת

ברוך תהיה מכל העמים ובמדרש שכל העמים יברכוהו, ונראה שיש תוקף לברכתם של אומות העולם. והיה אפשר לומר שהתורה מברכת את ישראל ששבחם יהיה גדול עד כדי שכל העמים יברכו אותם, אבל לא שברכתם של העמים הוא מועיל.

ושמעתי שאצל חתונת מרן הגרי"ז הגיע הכומר של בריסק לאחל מזל טוב לרב העיר והרב מבריסק הזדעזע ואמר לו הגר"ח מקרא מלא דבר הכתוב ברוך תהיה מכל העמים שכל העמים יברכו אותך.

ולבאורה יש להביא ראייה ממה שאמרו חז"ל (מגילה דף ט"ו עמוד א') ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהן ואלו הן דוד ודניאל דוד, דברכיה ארונה דכתיב ויאמר ארונה אל המלך וגו' דניאל דברכיה דריוש דכתיב אלהך די אנת פלח לה בתדירא הוא ישיזבינך, והם היו מאומות העולם,

ויעויין בספורנו בראשית סוף פרשת ויצא בהא דכתיב ויברך אתהן, וכתב שם וז"ל כבר אמרו אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך (מגילה טו א) אמנם סיפר ברכת לבן לבנותיו להורות שברכת האב היא על בניו בכל נפשו בלי ספק ראוי שתחול יותר בסגלת צלם אלהים המברך כאמרו בעבור תברכך נפשי אצל יצחק, עכ"ל.

ושמעתי על אדם גדול שהלך ביום הכפורים לכותל המערבי ופגש בו כומר וברכו בשנה טובה ונזדעזע מאוד שקיבל ברכה מכומר ביום הכפורים, ופגש בהגאון ר' רפאל לוין זצ"ל והסית לפניו את צערו, וסיפר לו הגאון ר' רפאל המעשה עם מרן הגרי"ז ונתישבה דעתו עליו.

~ ן ~

מה עדיף מצוה קבועה לדורות או להחזיק תורה ולומדיה

איתא בקהלת רבה פרשה ה לפיכך אוהב כסף אוהב מצות לא ישבע מן המצות ואם אין לו מצוה קבועה לדורות מה הנייה לו שהרי משה כמה מצות וצדקות עשה ויש לו מצוה קבועה לדורות דכתיב (דברים ד') אז יבדיל משה שלש ערים.

ומבואר יותר בפירוש רש"י על קהלת פ"ה וז"ל, ומי אוהבן בהמון מצוות רבות ואין באחד מהם מצווה מסוימת וניכרת כגון בנית בית המדרש ובית הכנסת וס"ת נאה גם זה הבל עכ"ל.

וב"ב במגן אברהם (סימן קנ"ד ס"ק כ"ג) וז"ל ברבה פרשת אחרי אם אין לאדם מצוה קבועה לדורות מה הניה יש לו, עכ"ל.

גם בכתובות דף נ' מבואר כן שדרשו על הפסוק הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד, ר"ה ור"ח חד אמר זה הלומד תורה ומלמדה וז"א זה הכותב תורה נביאים וכתובים ומשאלין לאחרים, כלומר שהוא כמצווה הקבועה לדורות. וזהו בזמן שהיה אסור לכתוב תורה שבע"פ. והיום מי שמחבר ספר שלומדי ספרו הם התלמידים הרי זה מצוה קבועה לדורות וגם מי שמרביץ תורה לתלמידים אבל אינו מחבר ספר שילמדו ממנו הרי תמות התורה עמו^י.

ג. בשו"ת דברי מלכאל (חלק א בהקדמה) כתב וז"ל בתשובת הרשב"א (סי' תקפ"א) איתא באחד שנתן בית לביהכ"נ שראוי שיכתבו שם הנותן עליו. ומייתי ראייה ממדרש רות. והוא ג"כ במד"ר פ' בהר שהקב"ה חפץ שיכתבו ויפרסמו שם עושה מצוה. ומבואר ברשב"א שם שאף העושה המצוה בעצמו מצוה שיפרסמה ע"ש. וקשה טובא דאדרבא מצינו שמצוה לעשות צדקה בסתר. וכן שארי מצות ידוע שטוב יותר לעשות בהצנע כדי שלא יתערב בזה מחשבת גאווה. וכדאיתא בסוכה מ"ט ע"ב דאף מצות שדרך לעשותן בפרהסיא אמרה בהן תורה הצנע לכת ע"ש. ומהמדרש שם אין ראייה רק שיפרסמו אחרים ולא הוא בעצמו:

והנה בויקרא רבה פכ"ב איתא על פסוק אוהב כסף לא ישבע כסף ואוהב בהמון לו תבואה. אוהב מצות לא ישבע מצות. אוהב בהמון וגו' שכל מי שהומה ומהמה אחר המצות ומצוה קבועה לדורות אין לו מה הנאה יש לו. תדע לך שכן הוא שהרי משה כמה מצות וצדקות עשה וכמה מע"ט בידו ויש לו מצוה קבועה לדורות הה"ד אז יבדיל משה ע"כ. וע' מדרש קהלת. והוא נפלא הלא מרע"ה הביא לנו התורה"ק ואין לך מצוה קבועה יותר מזה. וגם דבהפרשת הערים לא היה אז תועלת כי לא היו קולטות עדיין כדאיתא במכות י' ע"א. ובכניסתן לארץ היו ישראל מפרישים אותן כמו שהפרישו שלש הערים האחרות. וגם ענין מצוה קבועה צריך ביאור. וכן איך מתפרש בזה לשון הפסוק לו תבואה:

ונראה הענין כי האדם הוא בן תמותה. וידוע מאמרם יפה שעה אחת בתומע"ט בעה"ז יותר מכל חיי העוה"ב. ולזה הצדיקים אף שהרבו תורה ומע"ט בכ"ז אין חפצים למות כדי שלא יבטלו מתורה ומצות. ולזה כשמניח אדם מצוה קבועה לדורות שנקראת בכל עת על שמו. חשוב כאלו עושה אותה בכל שעה.

והנה בירושלמי ר' חמא בר חנינה ור' הושעיא הוו מטיילין באילין כנישתא דלוד א"ר חמא בר חנינא לר' הושעיא כמה ממון שיקעו אבותי כאן א"ל כמה נפשות שיקעו אבותיך כאן לא הוה אית בני נש דילעון דאורייתא וכו' א"ק וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות לא הוה בני נשא דילעון באורייתא, ע"כ.

ובפני משה מסכת פאה פרק ח' כמה נפשות שקעו בזה, דטוב היה להם ליתן אותן המעות ללומדי התורה וכי אין בני אדם שיתעסקו בתורה אלא שאין להם פרנסה ואין להם פנאי לעסוק בתורה, עכ"ל,

וגם כי מצוה כזו יש לה פירות כי מקיימים לעולם המצוה על ידו. וגם כי יש לה פרסום ולמדין אחרים ממנו. והרי הוא מזכה הרבים וזכות הרבים תלוי בו. ולזה מי שהניח מצוה קבועה מתנחם במותו כי מצוה זו תעשה פירות ופירי פירות אף לאחר מותו. ובמק"א בארתי בזה אמרם יעקב אבינו לא מת והארכתי בזה ואכמ"ל. וזהו כונת המדרש אוהב בהמון שמי שרודף להרבות מצות מה הנאה יש לו כיון שסוף אדם למיתה ויהי חפשי מן המצות. רק אם יש לו מצוה קבועה לדורות יוכל להתנחם. ולו תבואה פי' שעושה פירות לעולם כמו תבואה שזורעים אותה וצומחים אחרים. וכבר אמרו בקדושין מ' יש מצוה שיש לה פירות וכו' ע"ש. ולפי"ז נראה שיותר טוב לעשות מצוה בפרהסיא כדי שילמדו אחרים ממנו. ומה שנתבאר שיותר טוב לעשות בסתר. היינו מצות שידועים לכל. והכל יודעים שחייב כל אדם מישראל לעשותם. וא"כ אין תועלת בפרסומו. אבל מצוה שמונחת בקרן זווית ואין דורש לה. מצוה לעשותה בפרהסיא כדי שילמדו אחרים ממנו. ובכגון זה אמרו חז"ל בברכות ס"ג בשעת המכנסים פזר ובשעת המפזרים כנס. והיינו שיותר טוב לכנס כדי שלא יתגאה ע"י דברי תורה. אכן בעת המכנסים. שאין חושבים את לימוד תורה לאחרים למצוה כלל. אז מצוה לפזר. והפסד חשש גאווה יצא בשכרו שממנו ילמדו וכן יעשו ויזכה הרבים.

ובזה מבואר ענין שהבדיל מרע"ה השלש ערים. לפי שהרגיש בעצמו שאף שזיכה הרבים ע"י מתן תורה. בכ"ז בפרט זה שמצוה על כל אחד מישראל להשתדל לזכות הרבים ושילמדו ממנו. אין מקום ללמוד ממרע"ה כי במתן תורה היה מצווה מפי הקדוש ברוך הוא שיתנה לישראל וח"ו שיהא כובש נבואתו. ואדרבא מצינו שסירב קצת בשליחותו למצרים:

ולזאת הבדיל מרע"ה השלש ערים להראות שאף שלא נצטוה ע"ז ועדיין אינן קולטות כלל כמש"ל בכ"ז הקדים להפרישן כדי להרבות במצות. ולזה נכתב בתורה שהבדיל הערים כדי ללמד לכל ישראל שמחוייב כ"א להשתדל להרבות מצות ולראות שילמדו אחרים ממנו כדי שיהי לו פירות לעולם כנ"ל. כי כל המצות שיעשו אחרים בסיבתו יהיו לו לזכות:

ועפ"ז יש לבאר מה שכתוב תיכף אחר הבדלת הערים וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל. שצריך להבין מה שייכות זה לכאן וגם הא כתיב אח"כ אלה העדות וגו'. אבל הכוונה שזה הלימוד והתורה שם מרע"ה בעצמו לפני בני"י שלא יאמר האדם די במה שמוטל עליו. רק מחוייב לעשות כל מה שבכוחו ובאפשרותו. ובה יש למרע"ה בעצמו מצוה קבועה לדורות שילמדו ממנו מדה זו. ולזה נכתבה הבדלת הערים בתורה. וע"ז קאי וזאת התורה אשר שם משה. פי' ששם בעצמו. עכ"פ נתבאר שמי שעושה מצוה שאין רגילים בנ"א לעשותה מצוה לפרסמו. ומיושב שפיר תשובת הרשב"א הנ"ל שמי שנתן בית לביהכ"נ. ודאי נדבה גדולה כזאת אין רגילים ליתן. ומצוה לפרסמה כדי שילמדו ממנו. ויהא זכות לעושה המצוה שע"ז תעשה המצוה פירות לדורות. ויליף לה שפיר ממדרש הנ"ל וכמו שבארנו, עכ"ל.

שמעתי בשם הגאון הגדול רבי ברוך דב פוברסקי שליט"א ראש ישיבת פוניבז' שכאשר עמל ויגע הגאון הגדול רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל לבנות את הישיבה הגדולה ישיבת פוניבז' וטרם מאד ועלה לו הון רב אמר לי מרן הגרי"ז זצ"ל שאראה לגאב"ד פוניבז' זצ"ל את מאמר חז"ל המובא בירושלמי (שקלים פ"ה ה"ד) מעשה רבי חמא בר חנינא ור' הושעיא רבה הווי מטיילין באילין כנישתא דלוד פירוש קרבן העדה בבתי כנסיות שבלוד אמר ר' חמא בר חנינא לר' הושעיא כמה ממון שיקעו אבותי כאן שהם בנו בתי כנסיות אלה משלהם אמר ליה כמה נפשות שיקעו אבותיך כאן וכי לא היו בני אדם שיעסקו בתורה והיה ראוי להוציא ממון זה עליהם לפרנסתם ונראה שהיה ידוע לר' הושעיא שהיו עניים בני תורה בזמן ההוא שביטלו תורתם מדוחק הפרנסה והיה ראוי לאבותיו של ר' חמא לפרנסם ולא יקפידו על הציור של בנין בית הכנסת ואמר מרן הגרי"ז זצ"ל שבשעה שבונים ישיבות יש תמיד לזכור ולידע ולקחת בחשבון כמה נפשות שיקעו כאן, ע"כ.

אמנם כבר נתבאר שיש מצוה קבועה לדורות שצריך כל אדם לראות שיהא לו מצוה קבועה לדורות ומה שאמרו בירושלמי שכמה נפשות שיקעו בבניין זה אינו אלא במקום שלא עסק כלל בהחזקת תורה של לומדי תורה אבל במקום שגם תמך בהחזקת התורה ראוי שיהא לאדם מצוה קבועה לדורות.

ושמעתי מהגאון ר' משה סאלאוויצקי שליט"א בן מרן הגרי"ד שאמר שסבו הגאון ר' יצחק וינשטיין זצ"ל אמר בחנוכת הבית לישיבת טשעבין במה שאמרה תורה ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך והרי צו בעיניך במקום שיש חסרון כיס וא"כ למה לא אמרה תורה במלאכת המשכן שהיו צריכים להתנדב זהב כסף ונחשת שדמיו מרובים הרבה יותר משמן זית והתורה אמרה לשון צו רק בקיחת השמן למנורה.

ואמר שבניית המשכן שהוא דבר קיים לעד לזה נותנים בנפש חפצה שאינו נראה כחסרון כיס אבל שמן זית שהוא דבר הכלה והולך ואינו נראה קיים לעד לכן צריך זירוז ואמר שלבניין הישיבה נותנים בקלות יותר אבל להחזקת תורה של בני הישיבה קשה יותר לתת.

והנה יש המניחים מקצת מהאפיקומן כסגולה לשמירה והנה הרי המהר"ל כתב שבליל פסח כל כזית שאוכלים מקיים מצוות אכילת מצה והנה אם נשאר לו מקצת מהאפיקומן אחר שיצא יד"ח אכילת אפיקומן ורוצה להשאיר לו לסגולה לשמירה הרי ברור ופשוט שהשמירה הגדולה ביותר הוא קיום מצוות ד' יתברך ואם יאכלנו הרי יקיים מצוות אכילת מצה נוספת והיא שומרת הרבה הרבה יותר מהכזית שנשאר בידו אבל הרגשת האדם כיש בידו כזית מצה בידו הוא רואה אותה ומרגיש בה ומבין שיש לו שמירה אבל כשאינו רואה המצה בעיניו הגשמיות אינו רואה השמירה בעיניו אבל האמת שקיום מצוותיו יתברך הם השמירה היותר גדולה שיש להאדם יותר מאיזה חפצא שנשאר להאדם להחזיקו בידיו אבל אינו קיום מצוה

ופשוט, וכן בהחזקת תורה כל שאינו רואה בעיניו הבריות שהוא דבר קיים אינו רואה הקימות והנצחיות אבל האמת שהנצח נצחים קיים גם בהעדר ראיית האדם בעיניו הגשמיות.

~ ז ~

לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה

שמעתי בשם זקני מרא דארעא דישראל הגרי"ח זוננפלד זצ"ל שאמר שבמצה יש את כל הד' יסודות של העולם שהם אש מים רוח עפר שהרי הקמח מיסוד העפר והמים הם יסוד המים ואפית המצה הוא יסוד האש וחסר הרוח במצה שהיא אסורה בו שהיא מתפחת את המצה ועושהו חמץ, אבל אחר שנאפית צריכים שיענו עליה דברים הרבה שהוא משפיע עליה מיסוד הרוח, והוא משלים את המצה להשלימה בכל הד' יסודות.

~ ח ~

ביאור במש"כ הרמב"ם המלך המשיח יהיה גדול בחכמה משלמה

שמעתי מהגאון ר' אברהם נח גרבוז שליט"א שאמר שהגאון מפוניבז' זצ"ל אמר להרב מבריסק על הרמב"ם פרק ט' מהלכות תשובה ה"ב וז"ל ומפני זה נתאו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח כדי שינוחו ממלכיות שאינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצות כהוגן, וימצאו להם מרגוע וירבו בחכמה כדי שיזכו לחיי העולם הבא, לפי שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' ונאמר ולא ילמדו איש את אחיו ואיש את רעהו, ונאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם, מפני שאותו המלך שיעמוד מזרע דוד בעל חכמה יהיה יתר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למושה רבינו, ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותם דרך ה', ויבואו כל הגוים לשומעו שנאמר והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה'

בראש ההרים, וסוף כל השכר כולו והטובה האחרונה שאין לה הפסק וגרעון הוא חיי העולם הבא, אבל ימות המשיח הוא העולם הזה ועולם כמנהגו הולך אלא שהמלכות תחזור לישראל, וכבר אמרו חכמים הראשונים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד, עכ"ל, והקשו איך יתכן שמלך המשיח יהיה גדול משלמה ומקרא מלא דבר הכתוב במלכים א פרק ג' י"ב הנה עשיתי כדברך הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך ואחר כך לא יקום כמוך, ע"כ, הרי מפורש שלא יקום חכם כמוהו, ואיך יתכן שמלך המשיח יהיה גדול מחכמה משלמה והרי כתב שיהיה קרוב בנבואה למשה רבינו משום שהכתוב אומר ולא קם נביא הישראל אשר ידעו ד' פנים אל פנים וא"כ מ"ש דבחכמה יהיה גדול משלמה אע"פ שהכתוב אומר ואחר כך לא יקום כמוך.

ואמר מרן הגר"ח זצ"ל דיעויין ברמב"ם (פרק ב' מהלכות מגילה וחנוכה הלכה י"ח) שכתב וז"ל כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר הרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם, ואף על פי שכל זכרון הצרות יבטל שנאמר כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני, ימי הפורים לא יבטלו שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם, עכ"ל, ומבואר דכל הנביאים עתידין ליבטל וא"כ גם מה שכתוב בנביאים לשלמה ואחר כך לא יקום אינו אלא כל זמן שהנביאים קיימים אבל כשיבטלו הנביאים יכול המשיח להיות גדול בחכמה משלמה.

ואמר הרב מבריסק זצ"ל שלא שמע דבר זה מהגר"ח אבל ביאור זה מתאים שאמרו הגר"ח אבל הרב מבריסק גם אחר ששמע זה בשם הגר"ח לא חזר על ביאור זה מעולם.

תשית לראשם עטרת פז

ברכה מיוחדת להרה"ג

ידידי ותלמידי רבינו בארה"ב

אשר פועלים ועוזרים הרבה לרבינו

הרה"ג ר' חיים דוד ליבוביץ

הרה"ג ר' שלמה לפקוביץ

הרה"ג ר' ברוך דוד מוזס

הרה"ג ר' חיים קורלנד

בתוך שאר תלמידי רבינו היקרים והמסורים שליט"א

יתן ד' ברכה בעמלם וברכה והצלחה עד בלי די

ויזכו לבנים ובנות עוסקים בתורה ובמצוות לשמה

מתוך בריות גופא ונהורא מעליא

המעריכים מקרב לב

תלמידי רבינו שליט"א

נב. הסדר לפי הא' ב'

לזכרון עולם בהיכל ד'

לעלוי נשמת

זקני

הרב ר' בן ציון בן ר' שאול ברדפיש זצ"ל

וזוגתו דוסיא בת ר' אריה מאיר ע"ה

תנעב"ה

תשית לראשו עטרת פז

ברכה מיוחדת להאי גברא יקירא
מוקיר רבנן ורחים רבנן והוא גופיה צורבא מדרבנן

הרב ר' משה אהרן הולץ שליט"א

ממוקסקו סיטי

העומד לימין רבינו במסירות נפלאה

יה"ר שיזכה לראות ברכת טוב בעמלו

ויזכה לבנים ובנות עוסקים בתורה ובמצוות לשמה

מתוך בריות גופא ונהורא מעליא

המעריכים מקרב לב

תלמידי רבינו שליט"א

ברכה מיוחדת להאי גברא יקירא
מוקיר רבנן ורחים רבנן והוא גופיה צורבא מדרבנן

הרב ר' משה נצר שליט"א

מליקווד ארה"ב

העומד לימין רבינו במסירות נפלאה

יה"ר שיזכה לראות ברכת טוב בעמלו

ויזכה לבנים ובנות עוסקים בתורה ובמצוות לשמה

מתוך בריות גופא ונהורא מעליא

המעריכים מקרב לב

תלמידי רבינו שליט"א

ברכה מיוחדת להאי גברא יקירא
מוקיר רבנן ורחים רבנן והוא גופיה צורבא מדרבנן

הרב ר' מיכאל מיסלבוסקי שליט"א

ממוקסקו סיטי

העומד לימין רבינו במסירות נפלאה

יה"ר שיזכה לראות ברכת טוב בעמלו

ויזכה לבנים ובנות עוסקים בתורה ובמצוות לשמה

מתוך בריות גופא ונהורא מעליא

המעריכים מקרב לב

תלמידי רבינו שליט"א

לזכרון עולם בהיכל ה'

מהדורה זו יוצאת לאור

לזכרו ולעילוי נשמתו של

הר"ר פנחס נצר ז"ל

בן יבדלחט"א

הר"ר אברהם צבי שיחי' לאוי"ט

אהוב על הבריות

ומקרבן לתורה

נפטר לבית עולמו בדמי ימיו

לדאבון לב משפחתו ומוקיריו

ביום ב' חשון תשס"ח

ת.ג.צ.ב.ה.

הוקדש ע"י משפחתו שיחי'

ע"י לייקווד יע"א

תשית לראשו עטרת פז

בס"ד

ברכה והוקרה מיוחדת להאי גברא רבה יקירא איהו רבנן ומוקיר רבנן

הרב ר' חיים מוזס שליט"א ונו"ב הרבנית

ועשה את ביתו לאכסניא של תורה נפלאה לרבינו שליט"א בעיר ליקווד

במסירות מופלאה עד אין קץ

יה"ר שיזכה לראות ברכה בעמלו ויזכה לבני ובנות עוסקים בתורה ובמצוות

עושים נחת רוח ליוצרם מתוך בריות גופא ונהורא מעליא

המעריכים מקרב לב תלמידי רבינו שליט"א